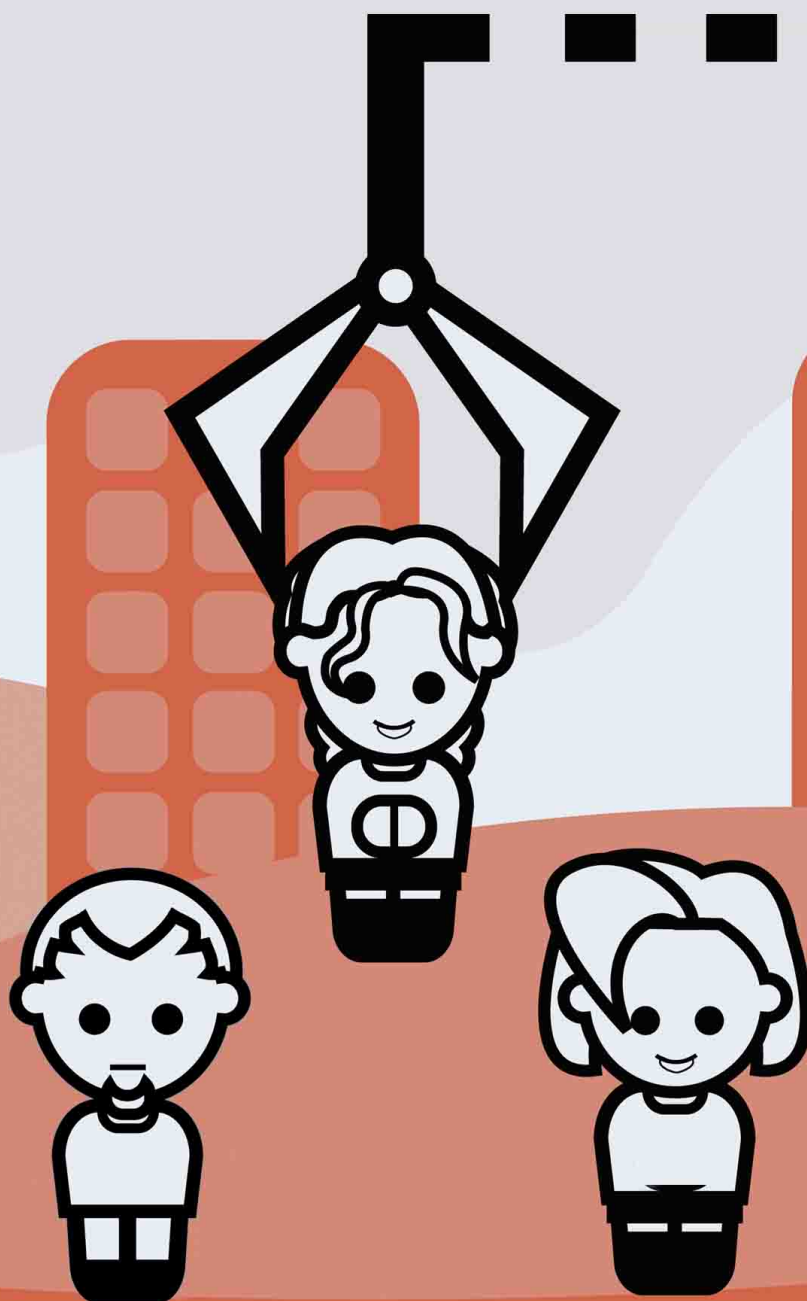


Veien til makta og «det gode liv»?

Evaluering av medvirkningsarbeidet
blant unge i Porsgrunn kommune

VIGGO VESTEL
GURO ØDEGÅRD
TORMOD ØIA



Veien til makta og «det gode liv»?

Evaluering av medvirkningsarbeidet blant
unge i Porsgrunn kommune

VIGGO VESTEL
GURO ØDEGÅRD
TORMOD ØIA

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 8/2003

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2003
NOVA – Norwegian Social Research

ISBN 82-7894-160-2
ISSN 0808-5013

Forsidefoto: @Getty Images, Artville
Desktop: Torhild Sager
Trykk: GCS

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo
Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Barne- og familiedepartementet ga høsten 2001 Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) i oppdrag å gjennomføre en evaluering av medvirkningsarbeidet i Porsgrunn kommune.

Med budsjetttramme på 700 000 kroner, var målsettingen å få en så bred evaluering som mulig. Målsettingen var å analysere hvilken effekt medvirkningsarbeidet i Porsgrunn har hatt for ungdoms innflytelse i de kommunale beslutningsprosessene. Prosjektet skulle inneholde både en kvantitativ survey-undersøkelse og en kvalitativ dybdestudie. Forskerne som har arbeidet med prosjektet, har kompetanse innen begge metoder.

Det ble gjennomført en ungdomsundersøkelse i Porsgrunn allerede i 1985. Enkelte spørsmål, da særlig knyttet til deltagelse i frivillige organisasjoner, ble gjentatt også i ungdomsundersøkelsen i 2002. 2002-undersøkelsen omfattet samtlige elever på ungdomsskolen og elever på grunnkurs og VKI på Porsgrunn videregående. I alt deltok om lag 1400 skoleelever i survey-undersøkelsen. Det kvalitative feltarbeidet pågikk over en fire månedersperiode, og omfatter blant annet ca. 25 dybdeintervjuer med både voksne og ungdommer som har deltatt i medvirkningsarbeidet.

Vi ønsker å rette en stor takk til Ingeborg Rossow, Bera Moseng og Lars Gulbrandsen ved NOVA som alle har gitt verdifulle kommentarer til rapporten. Takk også til Silje Fekjær som har bidratt i den kvantitative datainnsamlingen.

Videre ønsker vi å takke Åsa Steinsvik og Tove Andersen fra Barne- og familiedepartementet som har fulgt og kommentert arbeidet med stor interesse. Prosjektgruppen nedsatt av Porsgrunn kommune har gitt oss nødvendig informasjon og har vært døråpnere når kartleggingen av dette omfattende arbeidet skulle gjøres. Takkes rettes i særlig grad til Kjell Lillestøl. I tillegg har prosjektgruppen kommet med nyttige kommentarer til tidligere utkast til rapporten.

Ellers: takk til alle de informanter som stilte villig opp på intervjuer, og skoleelevene som brukte to timer på å fylle ut spørreskjemaet som danner grunnlaget for deler av analysen.

Forfatterne står alle ansvarlig for helheten i rapporten. Det har imidlertid vært en intern arbeidsfordeling på følgende områder: Tormod Øia har

hatt hovedansvaret for rapportens kvantitative del og innledningen om den forskningsbaserte evalueringen. Guro Ødegård har vært ansvarlig for rapportens demokrati-teoretiske bakteppe. Viggo Vestel har hatt et overordnet ansvar for rapportens kvalitative del, datainnsamlingen og analysene er utført i samarbeid med Guro Ødegård.

Oslo, mai 2003

Viggo Vestel, Guro Ødegård og Tormod Øia (prosjektleder)

Innhold:

SAMMENDRAG	7
INNLEDNING: BARN OG UNGES MEDVIRKNING	11
Rapportens oppbygning:.....	14
1 BAKGRUNN: HVA ER PORSGRUNNMODELLEN?	15
1.1 Om holdninger i medvirkningsarbeidet	18
1.2 Kort skisse av de mest sentrale bestanddelene i medvirkningsarbeidet.....	19
2 OM DEMOKRATI OG POLITISK DELTAGELSE. ET TEORETISK BAKTEPPE	23
2.1 Folkelig deltagelse og ulike former for demokrati	23
2.2 Individenes posisjon i demokratiske avgjørelsesprosesser.....	30
2.3 Forvitring eller fornying av demokratiet.....	33
2.4 Mot en demokratihybrid?.....	37
3 EVALUERING SOM METODE	39
3.1 Et fremmedord.....	39
3.2 Utvikling av ny kunnskap.....	40
3.3 Tre tilnærminger	41
3.4 Mål eller prosess?	44
3.5 Hvordan har vi gått fram?	48
4 PORSGRUNNMODELLEN: EN TANKEGANG, EN PROSESS OG EN SERIE MED TILTAK. KONKRETISERINGER	51
4.1 Skoleeksterne tiltak	52
4.2 Skolebaserte tiltak	64
4.3 Strakstiltak for motivasjon og dialog: «Rådhusmøtet»	75
4.4 Porsgrunn felles elevråd.....	88
4.5 Nytt tiltak i 2003 – oppretting av «Ungdomsutvalget»	101
4.6 Organisering og personavhengighet: om ildsjeler på toppen	103
5 RESULTATER FRA UNG I PORSGRUNN – EN SAMMENLIGNING MED UNG I NORGE 2002	111
5.1 Fire innsatsområder	111
5.2 Rådhusmøtet.....	113
5.3 Elevdemokrati.....	121
5.4 Medvirkning og samarbeid	125
5.5 Samfunnsengasjement	128
5.6 Medvirkning og forebygging	138
5.7 Foreløpige konklusjoner	139

6	HVORDAN SKAL RESULTATENE FORSTÅS – KONKLUSJONER	141
6.1	Om nøkkelrelasjoner og «eierforhold» til medvirkningsarbeidet	142
6.2	Hvor bredt favner medvirkningsarbeidet?	145
6.3	Porsgrunn felles elevråd: skole for politisk erfaring og personlig vekst og/eller skuebrød for kommunen?	145
6.4	Det gode liv.....	146
6.5	Samfunnsengasjement, holdninger til politikere og til små og store spørsmål ..	147
6.6	Harmonisering på maktas premisser?	150
6.7	Noen råd og forslag til forbedringer.....	151
	SUMMARY.....	153
	LITTERATURLISTE.....	157
	VEDLEGG: SPØRRESKJEMA.....	161

Sammendrag

Medvirkningsarbeidet i Porsgrunn består av en rekke ulike tiltak som sammen danner en helhet, og som springer ut av et knippe bakenforliggende målsettinger. Disse målene er formulert i vide og generelle termer, noe som i prinsippet gjør det vanskelig å evaluere resultater.

Idégrunnet bak de ulike tiltakene er sammensatt, og spenner fra ambisjoner om å skape «det gode liv» for barn og unge i Porsgrunn, til å sikre barn og unges medvirkning i beslutningsprosesser. Et nøkkelord synes å være deltakelse. Om medvirkning og deltakelse også innebærer medbestemmelse og beslutningsrett er imidlertid noe uklart. Målsettingene synes å gå i tre retninger. Den første er en generell velferds målsetting. Barn og unge skal oppleve en trygg og god oppvekst. Samarbeidet mellom hjem og skole, og mellom voksne og barn, skal styrkes. Barn og unge skal gis tillit, ansvar og oppleve at de lykkes. Den andre hovedmålsettingen dekkes gjennom begrepet medvirkning. Gjennom medvirkning skal de unge oppdras til demokrati og oppleve at deres synspunkter og prioriteringer er mer eller mindre likeberettiget med de voksnes. I forlengelsen av vekten på medvirkning ligger også en tredje målsetting om at de ulike tiltakene samlet skal bidra til å gi de unge større interesse for politikk og samfunns spørsmål mer generelt.

Ut fra kvantitative mål ser det ikke ut til at tiltakene, som samlet går under betegnelsen «Porsgrunnsmodellen», har effekt slik man kunne anta ut fra en målsetting om å skape større innsikt og interesse for politiske og samfunnsrelaterte problemstillinger. Vi har ikke kunnet påvise klare indikasjoner på at ungdom i Porsgrunn i større grad enn ungdom andre steder i landet er mer samfunnsengasjerte, eller at de har mer kompetanse, interesse eller innblikk i politiske beslutninger. Tvert om, tendensen i Porsgrunn er at ungdom generelt er mindre opptatt av slike spørsmål.

De kvantitative empiriske dataene ser heller ikke ut til å indikere at de unge har opplevelse av å ha større innflytelse på politiske prosesser i Porsgrunn sammenlignet med resten av landet. I forhold til resten av landet er det like mange eller flere i Porsgrunn som mener at politikere tar lite hensyn til det folk flest mener eller at mennesker med makt og innflytelse svikter de unge. Heller ikke på skolen opplever de unge å ha større innflytelse i Porsgrunn enn i resten av landet. Elevrådene på ungdomsskolen har derimot stor tillit blant elevene, noe som kan sees i sammenheng med den

styrkingen av elevrådene som medvirkningsarbeidet har lagt vekt på. Her har vi imidlertid ikke sammenliknende data fra resten av landet.

Langs en rekke variabler ser det ut til at det såkalte «Rådhusmøtet» virker etter hensikten om å skape deltaking og engasjement omkring lokale beslutningsprosesser. Her trekkes de unge inn i diskusjoner som oppleves både som meningsfylte og viktige – og som de unge verdsetter. Likevel ser det ikke ut til at medvirkningsarbeidet som helhet har maktet å skape økt interesse og forståelse for politikk og samfunnsspørsmål i bredere og utvidet betydning. Grunnen kan være at Rådhusmøtets fokus forblir på «det lille plan»; det er et langt steg fra å sikre nye benker i skolegården, eller stereoanlegg til gymnastikksalen, til å interessere seg for partipolitikk og stortingsvalg. Rådhusmøtet oppfattes rett og slett ikke som politikk. I tillegg kommer at oppslutningen om møtet er ujevn. Flertallet av de unge deltar verken i forberedelser eller i selve møtet.

Det er sannsynlig at virksomheten rundt «Porsgrunn felles elevråd» i to perioder har bidratt til rekruttering av unge politikere til Porsgrunn bystyre. Porsgrunn felles elevråd er også blitt meget godt mottatt blant kommuneadministrasjon og politikere. Deltakelse i Porsgrunn felles elevråd har etter all sannsynlighet gitt medlemmene både en unik erfaring og innsikt i politiske prosesser på lokalnivå, og ikke minst muligheter for personlig vekst. Likevel ser det ut til at Porsgrunn felles elevråd periodevis i for stor grad har levd sitt eget liv som en liten krets med liten kontakt med de ungdomsgruppene som det skulle representere, på tross av at dette i de seinere årene har vært motarbeidet bevisst. Det ser ut til at kommunikasjonen kanskje har gått mer mot politikere og den kommunale administrasjonen, enn mot bredere elevmasser. En grunn til dette kan være at vedtekter og premisser for arbeidet ikke har vært tydelig formulert. Selv om Porsgrunn felles elevråd, spesielt i en tidlig fase, var med å fremme viktige saker – også på nasjonalt plan – har dette organet i stor utstrekning fungert som en høringsinstans i den kommunale saksgangen. Det er grunn til å tro at denne ordningen kan ha bidratt til å blokkere for direkte kommunikasjon mellom de brede ungdomsgruppene og politikere. At ordningen ikke har fungert helt tilfredsstillende kommer også fram ved at Porsgrunn felles elevråd nå er nedlagt og erstattet med det såkalte «Ungdomsutvalget».

Det er tydelige indikasjoner på at det eksisterer en ungdomskulturell motmakt med utenomparlamentariske sympatier blant elevene på videregående skole i Porsgrunn. Om slike holdninger kan kobles til Porsgrunnmodellen er imidlertid usikkert, blant annet fordi Porsgrunn har en lang tradisjon tilbake til 1960-tallet for å huse slike utenomparlamentariske

ungdomsgrupper. Det er likevel mulig å se dette som resultater av holdningene som medvirkningsarbeidet har søkt å dyrke frem.

Relasjoner mellom barn og voksne ser ikke ut til å være bedre i Porsgrunn sammenliknet med ungdomspopulasjoner i andre kommuner. Det er ikke mindre gnisninger mellom generasjonene verken målt som politikerforakt, avstand til voksne generelt, eller, for eksempel, i form av disiplinproblemer på skolen i Porsgrunn, sammenlignet med andre steder. Tvert om, tendensen går i retning av at slike fenomener er mer utbredt i Porsgrunn.

Vi finner ikke indikasjoner på at medvirkningsarbeidet har bidratt til å skape økt oppslutning og engasjement om det frivillige organisasjonslivet. Nedgangen i organisasjonsaktivitet er tvert imot sterkere i Porsgrunn enn andre steder i landet. Når det gjelder deltaking i samfunnsrelaterte organisasjoner, som politiske organisasjoner og miljøvernorganisasjoner, er det ingen forskjell mellom Porsgrunn og andre steder i landet.

Det synes likevel som om Porsgrunn kommune – primært gjennom Rådhusmøtet, men også gjennom Porsgrunn felles elevråd – har oppnådd en viktig og direkte kommunikasjon med deler av ungdomsgruppa. Denne kommunikasjonen representerer viktige informasjonskanaler og bidrar til å forankre ungdoms prioriteringer og ønsker i det kommunale beslutningsapparatet.

Innledning: Barn og unges medvirkning

I Norge har vi de seinere åra opplevd sviktende interesse fra barn og unge når det gjelder politikk og samfunnsspørsmål. Unge menneskers valgdeltakelse har gjennom mange år gått tilbake og nådde et nytt bunnmål ved stortingsvalget i 2001 (www.ssb.no). Tilsvarende opplever mange av de tradisjonelle barne- og ungdomsorganisasjonene svikt i medlemsrekrutteringen. Dette gjelder også de politiske ungdomsorganisasjonene. Øia (1995) viste at ungdom har en betydelig skepsis til politikere og politiske partier. Mange ungdommer stoler ikke på politikerne. Utviklingen reiser en rekke spørsmål. Mangler dagens unge tillit til det politiske systemet? Har norsk ungdom lite solidaritet med eller interesse for fellesskapets problemer? Er norsk ungdom så opptatt av seg selv og sitt eget liv at de i liten grad bryr seg om det som skjer på en større samfunnsarena?

Når det gjelder interesse for politikk forstått breiere som samfunnsengasjement, eller som engasjement i enkeltsaker, er utviklingen mindre entydig. Ungdom er opptatt av miljø, rusmisbruk, kriminalitet, rasisme og en rekke andre konkrete saker (Ødegård 2001). Likevel slutter de bare i liten grad opp om miljøorganisasjoner, rusorganisasjoner eller kristne organisasjoner (Wollebæk 2001, Sivesind og Ødegård 2003). Spørsmålet er om det tradisjonelle norske organisasjonssamfunnet, som vårt politiske system bygger på, oppleves som gammeldags og lite tiltrekkende? Det kan tenkes at moderne ungdom setter nye krav både til innhold og til arbeidsform når det gjelder politisk virksomhet. Har grupper av ungdom flytta sitt samfunnsengasjement fra det offisielle politiske systemet i retning mer utenomparlamentariske eller aksjonsretta former for politisk aktivitet? Skaper ungdommen seg nye «grasrotpregete» og «motkulturelle» kanaler?

1990-tallet satte problemstillinger knytta til barn og unges sviktende deltaking og interesse for politikk og samfunnsspørsmål på dagsorden. Det har i offentlig ordskifte kommet til uttrykk bekymring for langsiktige konsekvenser. Er vårt tradisjonelle demokratiske system, basert på aktive og opplyste borgere, i endring? Vil det være mulig å sikre rekruttering til politiske partier og politiske verv i åra framover? Denne debatten danner et viktig bakteppe for å forstå mål og innhold i de tiltakene og arbeidsmetodene som etter hvert har fått fellesbetegnelsen Porsgrunnmodellen (Lillestøl 1996).

Porsgrunn kommune har i de seinere åra stått sentralt i utvikling av tiltak og samarbeidsprosjekt mellom voksne og unge. Målet har vært å sikre

barn og unges medvirkning i den kommunale plan- og beslutningsprosessen bedre. Sett fra et lokalt perspektiv er Porsgrunnmodellen viktig av flere grunner. Den representerer en etter hvert ti år lang praksis. Røttene og historien går mye lenger tilbake. Fra 1946 har Porsgrunn hvert år, siste lørdag i mai, feiret Barnas Dag med karnevalsopptog, konkurranser, leker, fest, is og pølser. For barna er dette en begivenhet på linje med 17. mai. Lokalsamfunnet har bygget opp en del av sin sjølførståelse og identitet gjennom å legge særskilt vekt på barn og unge. Porsgrunnmodellen er viktig også nasjonalt. Porsgrunn har framstått som en foregangskommune og et forbilde for andre kommuner i deres arbeid med bedre å legge til rette for barn og unges medvirkning.

I et større oppslag fra *Aftenposten* heter det:

Barnemakt sprer seg. Barne- og familiedepartementet vil ha Porsgrunnmodellen inn i en nasjonal handlingsplan. Porsgrunnmodellen er i ferd med å spre seg til resten av landet med rekordfart. 50 norske kommuner er i startgropen for å utvikle liknende modeller. Barne- og familiedepartementet vil nå bruke modellen i en nasjonal handlingsplan for forebygging av ulykker i hjem, skole og fritid. (*Aftenposten* 10. august 1996)

Her framheves med andre ord medvirkningsarbeidet i Porsgrunn kommune som en modell for andre kommuner. Dette er en sentral bakgrunnsfaktor for evalueringsprosjektets oppdrag og hensikt.

Teoriene, ideene, målsettingene og de organisatoriske rammene som ligger til grunn for utformingen av Porsgrunnmodellen, er ikke spesielt presise. Å kalle disse ulike tiltakene en modell kan i seg selv være misvisende. På Porsgrunn kommunes nettsted kan vi lese at: «Porsgrunnmodellen er ikke en modell. Det er en langsiktig prosess!!!» (www.porsgrunn.no) Dette presiseres av representanter fra Porsgrunn kommune gang på gang. Likevel har navnet blitt hengende ved. Bruk av betegnelsen «Porsgrunnmodellen» uttrykker langt på veg et behov fra omgivelsene for forenkling og kategorisering.

Spørsmålet blir om det bak Porsgrunnmodellen finnes et overordnet perspektiv og en samlande målsetting som ligger til grunn og som kan gjenfinnes som politisk praksis på ulike felt i den kommunale forvaltningen. Først og fremst gir modellen signaler om medvirkning og deltaking. Barn og unge skal bli hørt og tatt hensyn til. Ordføreren legger vekt på at Porsgrunn kommune siden 1991 har arbeidet «med å utvikle metoder for systematisk medvirkning i planarbeidet for barn og unge», og at «vi har begynt å gå langs noen nye veier» (Nilsen 1996:3). Hvilke nye veier er dette? Hvordan skal

Porsgrunnmodellen som medvirkningsprosjekt forstås og plasseres i en større sammenheng, der nyere former for demokrati og politisk deltakelse har vokst fram?

En overordnet målsetting med medvirkningsarbeidet i Porsgrunn har vært å skape «DET GODE LIV» for barn og ungdom i kommunen (se også Porsgrunn Kommune 2002)¹. Å operasjonalisere det gode liv er ikke lett. Når vårt oppdrag har vært å evaluere medvirkningsarbeidet i Porsgrunn, har vi derfor måttet begrense perspektivene og forskningsenhetene. Å finne fram til hva som er relevant å evaluere i dette arbeidet, har vært et møysommelig arbeid. For i møte med Porsgrunnmodellen er kanskje det mest slående at medvirkningsarbeidet har vært i kontinuerlig forandring. Kommunen har prøvd ut en mengde tiltak, justert dem og videreført dem eller lagt dem på is. I Porsgrunn har man både prøvet, feilet og lykkes på flere områder. Vi har forsøkt å beskrive disse tiltakene kortfattet, med den faren at vi ikke yter hvert enkelt tiltak den nødvendige rettferdighet.

Vårt hovedfokus har vært todelt. For det første har vi ønsket å se på hvordan sentrale aktører opplever det arbeidet som er lagt ned gjennom Porsgrunnmodellen. Hva fungerer, hva er det som fungerer mindre bra? Ser disse som sitter nær feltet noen klare forbedringspotensialer? Gjennom kvalitative intervjuer har vi snakket med forskjellige ungdommer og voksne som mer eller mindre er – eller har vært – involvert i dette arbeidet.

For det andre har vi forsøkt å finne indikasjoner på om medvirkningsarbeidet kan sies å ha hatt et bredt nedslagsfelt i ungdomspopulasjonen. Har det hatt betydning for porsgrunnsungdoms samfunnsorientering sammenlignet med ungdom ellers i landet? Disse problemstillingene har vi søkt svar på gjennom en skolebasert spørreskjemaundersøkelse.

En rekke aktører understreker at Porsgrunnmodellen er en prosess. Denne prosessen har foregått i over 10 år, og rommer noen tiltak som har fått et tydeligere feste hos våre informanter (og hos oss) enn andre tiltak. Slik vi har vurdert det, er det to tiltak som står særlig sentralt i Porsgrunnmodellen: Det årlige Rådhusmøtet der barn og unge fordeler penger til strakstiltak, og Porsgrunn felles elevråd. Disse vil bli behørig omtalt senere i rapporten. Innledningsvis er det verdt å nevne at Porsgrunn felles elevråd ble lagt ned 31.12.2002 og erstattet med Ungdomsutvalget. Ettersom feltarbeidet ble avsluttet desember 2002 omfatter vår evaluering bare Porsgrunn felles elevråd.

¹ Referert i brev fra Hegna, Lillestøl og Martinsen datert 24. februar 2003.

Rapportens oppbygning:

Innledningsvis i denne rapporten vil vi orientere om bakgrunnen for Porsgrunn kommunes satsing på barn, unge og medvirkning. Vi har sett det som nødvendig å sette medvirkningsarbeidet i Porsgrunn inn i et demokrati-teoretisk rammeverk. Dette for bedre å forstå at det arbeidet Porsgrunn har lagt ned, føyer seg inn i en mer omfattende satsing på nasjonalt nivå, en satsing som vil ha konsekvenser for demokratiet. Evaluering som metode drøftes for bedre å klargjøre de valg og innfallsvinkler som er gjort i evalueringen av Porsgrunnsmodellen.

I den videre framstillingen er det klart skilt mellom en kvalitativ og en kvantitativ del. I den kvalitative delen vil vi presentere og analysere synspunkter og opplevelser fra en rekke informanter fra ordfører og ledelse i kommunen til ungdommer som i større eller mindre grad har deltatt i disse prosessene. Denne delen inneholder også en gjennomgang av historie og forløp til ulike av de tiltakene som Porsgrunnsmodellen innbefatter. Den kvantitative delen inneholder en gjennomgang av en spørreundersøkelse blant porsgrunnelever i ungdomsskolen og på videregående skole. Resultatene er her sammenlignet med tilsvarende spørsmål i Ung i Norge-undersøkelsen 2002. Siste del av rapporten er oppsummeringer og diskusjon.

1 Bakgrunn²: Hva er Porsgrunnmodellen?

Andre halvdel av 80-tallet var en tung periode for Porsgrunn. Kommunen opplevde store økonomiske nedgangstider. Arbeidsledigheten økte, det var et negativt fokus på industri og forurensning, ungdoms tro på en framtid i Porsgrunn var lav, synkende deltakelse i lokalpolitikk m.m. ble trukket fram som karakteristisk for situasjonen, og blir framhevet som et sentralt utgangspunkt for det som etter hvert ble kalt Porsgrunnmodellen (se Lillestøl 1996, samt intervjudata). Man ønsket å snu denne negative utviklingen og satte seg fore å arbeide:

i et langsiktig perspektiv med å bygge opp et positivt bilde av kommunen, forståelse for lokalpolitisk arbeid og ikke minst målbevisst innsats for å utvikle en kultur for deltakelse. Barn og unge ble en viktig målgruppe, utfra barns egenverdi, barn som framtidens voksne og barns engasjement som kanal til voksen deltakelse. (Lillestøl 1996:8)

Daværende ordfører og varaordfører var på dette tidspunktet to nøkkelpersoner som, i denne vanskelige perioden, valgte å satse på tiltak overfor barn og unge som et ledd i arbeidet med å snu denne negative utviklingen. Ifølge informanter i kommuneledelsen var det et uttalt mål å skape et positivt bilde av kommunen for blant annet å fremstå som attraktiv for ungdom som stod på terskelen til valget mellom å flytte ut eller å bli boende. Ikke ulikt andre planer av denne typen ble også her det overordnede målet «å sette barnets behov i sentrum». I Barne- og ungdomsplanen fra 1988 stod følgende sentralt:

Oppover i skolealderen øker barnets evne til å vurdere sitt miljø, og barnet kan i større grad være talerør for sine egne behov. Barna bør systematisk oppøves til å se sammenheng mellom et følt behov og prosessen som skal til for å løse behovet. Ved at barna trekkes inn i problemløsningsarbeidet, får de slik trening. Det er viktig at der barna trekkes inn som bruker, må deres medvirkning bli tatt på alvor. (Lillestøl 1996:8)

² Idégrunnlaget og bakgrunnen for arbeidet med medvirkning blant barn og unge i Porsgrunn finnes best og mest systematisk beskrevet i rapporten «Porsgrunnmodellen» (Lillestøl 1996), som også danner et viktig utgangspunkt for den følgende fremstillingen.

Arbeidet ble forankret på sentralt politisk nivå, der formannskapet skulle ha det politiske ansvaret for kommunens samlede barne- og ungdomsarbeid. Selv om verdifundamentet den gang ikke var klart formulert, er det i ettertid blitt oppsummert i fire punkter (www.porsgrunn.no) og har i den nyeste ungdomsplanen fått enkelte tilføyelser som vi her har satt i parentes (se Porsgrunn kommune 2002):

1. Alle barn skal få oppleve å bli sett og hørt. (Dette betyr medvirkning for alle barn og unge, ikke bare de flinke og eller ressurssterke.)
2. Hvert enkelt barn skal få oppleve suksess i hverdagen. (...å lykkes med noe i sin hverdag. Dette er spesielt viktig for barn og unge som opplever motgang på ett eller flere livsområder.)
3. Barn og unge skal sees på som en ressurs, ikke et problem. (Dette betyr en utfordring for profesjonene og vår kollektive tendens til å fokusere på det negative framfor det positive.)
4. 5.-klassingen er ekspert på å være 5.-klassing. (Dette innebærer en holdning til barn som kompetente individer.)

Formuleringene peker både mot medvirkning, demokrati og en breiere samfunnskontrakt der den enkelte skal bli sett, og tatt vare på. Det skulle utvikles «handlingsmodeller som sikrer at barns behov blir tatt med når kommunen planlegger sin aktivitet og utbygging på ulike områder» (Lillestøl 1996).

Den nye given i kommunens politikk overfor barn og ungdom ble særlig ført fram av prosjektet kalt «Barn og plan», som på mange måter kan sies å ha vært «motoren» i utviklingen av medvirkningstiltakene i den tidlige fasen, og som dannet den initierende rammen rundt disse. Steinsvik kommenterer dette arbeidet slik i en evalueringsrapport som ble utført av daværende UNGforsk ved prosjektets avslutning (Steinsvik 1995): Hovedmålsettingen har vært

å utvikle metoder for systematisk medvirkning fra barn og unge i det kommunale planarbeidet. (...) En annen viktig målsetting har vært å systematisere metodene slik at de har overføringsverdi til andre kommuner. (Steinsvik 1995:10)

Det er nærliggende å se prosjektet «Barn og plan» som en oppfølger til at regjeringen i 1989 vedtok rikspolitiske retningslinjer (RPR) for å styrke barn og unges interesser i kommunal planlegging. Samtidig ble det vedtatt endringer i Plan- og bygningsloven for å gi økt innflytelse til disse aldersgruppene. Synspunkter som gjelder barn og unge skulle komme fram både som berørt part, og ved at de ble gitt anledning til å delta. Det er også grunn

til å trekke fram FNs konvensjon om barns rettigheter som Norge ratifiserte i 1991. Her heter det at barn har rett til å gi uttrykk for synspunkter i alle spørsmål som angår dem. Fra norsk side ble det særlig lagt vekt på at det også skulle bli lettere for barn å delta i beslutningsprosessene i saker som angår dem, særlig på lokalplanet.

Medvirkning ble også sett som et middel til å nå to andre mål. Man ønsket å «akselerere utviklingen i samarbeidet hjem og skole», og man ønsket å bruke medvirkning som «et middel for å oppnå forandring og utvikling i den kommunale organisasjonen» (Lillestøl 1996:9).

Begge disse målsettingene er vanskelige å etterprøve. I den grad det har skjedd endringer i den kommunale organisasjonen kan det skyldes mange og ulike årsaker. Tilsvarende er samarbeidet mellom hjem og skole en flyktig størrelse som er vanskelig å kvantifisere. Likevel ligger det her et viktig signal i retning av at medvirkning skal foregå i mange og både små og store fora, som en kontinuerlig prosess, tilpasset barnas alder og modenhetsnivå.

Vekten på medvirkning er videreført også i «langtidsplan for Porsgrunn 2000–2015», hvor det heter at «Barn og unge må læres opp til, og gis anledning til ansvar og omsorg for andre». (Sammen om Porsgrunn. Langtidsplan 2000:3.) Det understrekes at dette i stor grad er en oppgave for foreldrene:

Men også fra kommunens side må det legges til rette for at flere kan ta et utvidet samfunnsansvar. Flere må gis kompetanse, trygghet og muligheter. Arbeidet med barn og unge i hht. vår «Porsgrunnsmodell», hvor nettopp dette er intensjonene, vil vi derfor utvikle videre. (ibid)

Etter søknad fra kommunen ble det gitt statlige bevilgninger til et 2-årig arbeid fra 1992 til 1994 innen for rammen av «Barn og plan» som nettopp hadde som formål å utvikle metoder for systematisk medvirkning av barn og unge. Etterhvert som arbeidet vokste fram, samtidig som prosjekt Barn og plan var i ferd med å avsluttes, vedtok kommunen å opprette en egen stilling som *oppvekstkoordinator* i 1994. Denne gikk til den tidligere lederen av Prosjekt barn og plan som hadde ledet dette arbeidet siden våren 1992.

Oppvekstkoordinatoren er direkte underlagt formannskapet, istedenfor en enkelt kommunal etat. Dette for å bidra til at satsingen på barn- og unge ikke skal være forbeholdt enkeltetater, men i stedet gjennomsyre samtlige etaters arbeid. Oppvekstkoordinator har for øvrig en lang rekke oppgaver som vil bli nærmere beskrevet under gjennomgangen av de ulike tiltakene.

Oppvekstkoordinator forfattet i 1995 den tidligere nevnte rapporten «Porsgrunnmodellen», som gir en oversiktlig og systematisk fremstilling av tiltakene (Lillestøl 1996). Her vil den interesserte leser finne mer detaljerte

beskrivelser av tiltakene og historikk, slik dette ble oppsummert av oppvekstkoordinator per 1995.

Store deler av konkret tekst og formuleringer fra denne rapporten – her supplert med intervjuer med en rekke ulike aktører, så som oppvekstkoordinator, ordfører, skolesjef, kontaktlærere, kontaktlærerkoordinator, lærere i samfunnsfag, sentrale ungdomsarbeidere, kommunepolitikere, og, ikke minst, en rekke elever på ulike klassetrinn – danner et viktig grunnlag for denne presentasjonen av Porsgrunnmodellen.

1.1 Om holdninger i medvirkningsarbeidet

Det henvises ofte til at «Rosenthal-effekten» er et viktig fenomen som ligger bak utviklingen av Porsgrunnmodellen. Denne har sitt utspring i Robert Rosenthals skoleeksperimenter, som hevder å kunne påvise at omgivelsenes (lærernes) *forventninger* spiller en viktig rolle for forbedring av elevenes evner og skoleprestasjoner. I tråd med dette understrekes at man i Porsgrunn ønsket å skape «en forventning om at barn og unge kan, at de har en verdi på linje med voksne», og at denne forventningen bør være tilstede allerede ved skolestart (ibid:15). En overordnet ideologisk rettesnor for arbeidet ble derfor formulert som nødvendigheten av å skape «positiv forventning» (se også Lillestøl 1996:32).

Oppvekstkoordinator understreker også nødvendigheten av å benytte «avventning» som metode. Om for eksempel prosjektleder for daværende «Barn og plan» hadde tatt mer ansvar for prosjektene, ville det utfra et slikt perspektiv eksistere en stor fare for at arbeidet i stor grad ville bli dominert, og være avhengig av, en ledelse utenfor den ordinære organisasjonen. Oppvekstkoordinator skriver:

...selve grunntanken bak medvirkning er jo også at denne skal komme nedenfra i organisasjonen, som et resultat av motivasjon og ikke påtrykk ovenfra via målstyring, rammestyring osv. Dette innebærer at det må skje en modningsprosess som fører til at arbeidet eies av de involverte etater, fagmiljøer m.m. (Lillestøl 1996:49).

Det sentrale problemet med de enkelte tiltakenes «eiendomsforhold» som det her pekes eksplisitt på, skal vi komme nærmere tilbake til i rapportens konklusjoner.

Som tidligere nevnt ble det vektlagt at barn og unge skulle sees som «ressurser» og ikke som et «problem». Man ønsket å gå inn i en «systematisk dialog mellom alle barn og unge på den ene siden, og kommunen på den andre siden representert ved politisk og administrativ ledelse og ved

fagmiljøene som arbeider med barn og unge.» Man ønsket å drive «organisasjonsutvikling som tilrettelegger for at barn og unge blir hørt i alle etater og på alle nivåer» og å utvikle «metoder som gjør at det er barn og unges interesser som kommer fram og blir sikret, og ikke for eksempel profesjonsinteresser» (alle sitater Lillestøl 1996:14).

Både elever og fagfolk fra Porsgrunn har gjennomført flere studieturer til ulike danske kommuner som trekkes fram som inspirasjonskilder for medvirkningsarbeidet i Porsgrunn. Særlig gjelder dette Jellinge og Viborg. Sistnevnte sies å ha flere viktige likheter med Porsgrunn, blant annet med hensyn til størrelse, næringsvirksomhet og lignende. Dette viser at ideen om barn og unges medvirkning i politiske prosesser også inngår i en større internasjonal strømning som blant annet Porsgrunnmodellen kan sees som uttrykk for.

1.2 Kort skisse av de mest sentrale bestanddelene i medvirkningsarbeidet

Oppsummert og kort uttrykt er det sentrale og overordnede målet for Porsgrunnmodellen, gjennom aktiv medvirkning og deltaking, å skape demokratisk bevisste og samfunnsengasjerte ungdommer. For å få til dette, er det utviklet et sett med virkemidler eller arbeidsformer. Sett fra grunnplanet kan de sentrale elementene eller virkemidlene i Porsgrunnmodellen sammenfattes i fire trinn, punkter eller innsatsområder:

- Det første sentrale elementet er vektlegging av skole- og elevdemokrati. Både gjennom elevrådsarbeid og på andre måter skal de unge trekkes aktivt inn i beslutningsprosesser som angår skolehverdagen.
- Det andre kjerneelementet er Rådhusmøtet. Møtet arrangeres en gang i året for sjette og niende klassetrinn, og bygger på gruppearbeid i skolen gjennom klasseråd og elevråd.
- Det tredje elementet handler om innflytelse på kommunale saker og beslutninger som angår barn og unge. På dette feltet er Porsgrunn felles elevråd, sammen med Rådhusmøtet, tiltenkt en særskilt funksjon. Elevrådsarbeidet på skolene topper seg gjennom Porsgrunn felles elevråd med direkte tilgang til ordfører, politikere og andre beslutningstakere.
- Det fjerde elementet i Porsgrunnmodellen er knyttet til en rekke skoleeksterne tiltak som Barne- og ungdomsuka, ungdomshuset Gamle Posten osv. Disse har til hensikt å ivareta, fremme og synliggjøre barn og unges interesser i kommunens daglige liv.

Det er også et element i Porsgrunnmodellen som er mindre konkret, som har mer preg av et «ethos» for politikere og sentrale beslutningstakere. De unge skal lyttes til, bli tatt på alvor, og ha en stemme med der sentrale beslutninger som angår barn og unge fattes. I dette ligger også forestillingen om at det skal skapes en ny kontrakt mellom barn og voksne. Barn skal lyttes til, bli tatt på alvor og inkluderes.

En nærmere og mer detaljert redegjørelse for de ulike tiltakenes innhold og funksjon vil bli presentert i de kommende kapitlene.

Å skape forventninger kan imidlertid være et tveegget sverd. Deler av Porsgrunnmodellen, da i særlig grad Porsgrunn felles elevråd og Rådhusmøtet, ser ut til å være tenkt som et representativt system der barn og unge har beslutningsrett. Likevel kan det se ut som om mer generelle, overordnede målsettinger i retning av demokratiutvikling og medbestemmelse som politiske prinsipper i liten grad er vektlagt, ettersom ordet medbestemmelse ikke forekommer noe sted, verken i rapporten om Porsgrunnmodellen eller i Langtidsplanen. Like fullt ser det ut til at det er nettopp dette arbeidet handler om: et ønske om å inkludere barn og unge både i beslutningsprosessenes forberedelses-, planleggings-, beslutnings- og gjennomføringsfase. Likevel opererer en ikke med et skille mellom medvirkning og medbestemmelse, der det siste vel må sees som noe mer omfattende og forpliktende.

Det sendes ut tydelige signaler, spesielt til ungdom, ikke bare om at de skal få delta sammen med voksne, men også at de skal få fatte beslutninger på egen hånd. Noen ganger vil disse ulike prinsippene være vanskelig å kombinere. Hva skjer når ungdom på egen hånd eventuelt ønsker å opptre som organisert pressgruppe, og fremmer interesser og krav på tvers av det politiske systemet? Er det plass til slike meningsytringer eller politiske aksjoner innenfor Porsgrunnmodellen? Til grunn for hele medvirkningsarbeidet i kommunen ligger det en uttalt positiv holdning til at barn og unge skal komme med kritiske holdninger overfor politikere og administrasjonen. De voksne skal lytte til barn og unge.

På tross av dette kan det ligge spenninger og ulike oppfatninger og forventninger til det arbeidet som legges ned. Denne spenningen kommer tydelig fram i en artikkel i lokalavisa Porsgrunns Dagblad. Artikkelen, som refererer fra et møte på ungdomshuset Gamle Posten der temaet var arbeidet med en ny ungdomsplan, har overskriften: «Porsgrunnmodellen er tomt skryt». Daværende leder av Porsgrunn felles elevråd uttaler i artikkelen at:

Det er bra Porsgrunn kommune gjør noe mer ut av dette med ungdomsarbeid. I mange år har vi ikke gjort annet enn å skryte på oss Porsgrunnmodellen. (Porsgrunns Dagblad 6.2.2002)

Skal overskriften forstås som nok et eksempel på mediernes hang til iøynefallende overskrifter, eller kan påstanden underbygges med argumenter? Uansett hvordan man tolker den, kan den i det minste sees som uttrykk for at Porsgrunnmodellen også er kritisert.

Rapporten om Porsgrunnmodellen (Lillestøl 1996) redegjør for en rekke endringer og tiltak i den kommunale forvaltningen som settes i sammenheng med medvirkningsarbeidet. I den grad endringene er påvirket *nedenfra*, gjennom demokratiske prosesser som har involvert barn og unge, vil det være rimelig å se dem som et direkte resultat av Porsgrunnmodellen. Et mulig eksempel på dette er opprettelsen av ungdomshuset Gamle Posten (se nedenfor). En annen mulig effekt er at bystyret i Porsgrunn siden 1995 har hatt fem «ungdomsrepresentanter» (se nedenfor). Betegnelsen har kommet fordi samtlige var 20 år eller yngre da de ble valgt inn. Det er en nær forbindelse mellom medlemmene i det såkalte Porsgrunn felles elevråd (se nedenfor) og ungdomsrepresentantene i Bystyret. De fem unge representantene som ble valgt i 1995 hadde samtlige bakgrunn i Porsgrunn felles elevråd. Det samme var gjeldende for fire av de fem nye som kom inn den påfølgende perioden. Det blir hevdet fra nøkkelpersoner at den store ungdomsrepresentasjonen i Bystyret er en direkte konsekvens av det arbeidet som har blitt lagt ned i kommunen.

Andre tiltak innenfor Porsgrunnmodellen er derimot tydeligere *initiert fra toppen*, i form av metoder og virkemidler for å styrke det kommunale barne- og ungdomsarbeidet. Et eksempel på dette er opprettingen av et eget barneombud for Porsgrunn. Det er vanskelig å tenke seg at barna selv har kommet på en slik idé. Administrative endringer kan med andre ord like gjerne sees som tiltak gjennomført og initiert av forvaltningen og politikerne for å skreddersy administrasjonen til de ideene Porsgrunnmodellen målbærer. Uansett om endringene kan tilskrives modellen forstått som demokratisk prosess, eller om de skal sees som resultater av andre typer beslutninger innenfor den kommunale forvaltningen, vil det være av interesse å se på *konsekvenser relatert til barn og unges medvirkning*.

Prosessene satt i gang av Porsgrunnmodellen rommer med andre ord to typer tiltak. På den ene siden finner vi tiltakene som tydelig er initiert av kommunen, og som i mange tilfeller vil ha som et erklært formål å trekke barn og unge med i beslutningsprosessene og dermed skape et samfunnsengasjement. På den andre siden finner vi tiltak og avgjørelser som i større grad er initiert av barn og unge selv. Det er i samspillet mellom disse to aktørgruppene initiativer at prosessene som er satt i gang av Porsgrunnmodellen ser ut til å utfolde seg.

Hvordan skal så Porsgrunnmodellen som medvirkningsprosjekt forstås og plasseres i en større sammenheng der nyere former for demokrati og politisk deltakelse har vokst fram? For bedre å kunne forstå initiativene, aktørene og prosessene som kommer til uttrykk i dette medvirkningsarbeidet, kan en slik plassering være nyttig.

2 Om demokrati og politisk deltagelse. Et teoretisk bakteppe

Porsgrunn kommune har gjennom hele 1990-tallet arbeidet for at barn og unge skal få økt innflytelse i de beslutninger som fattes i kommunen. Satsingen er ikke eksklusiv for Porsgrunn. Flere kommuner har gjort det samme, og i dag finnes det ulike typer medvirkningsprosjekter for barn og unge i rundt 340 kommuner i Norge (Lidén 2003). Antallet har økt eksplosjonsartet de siste årene. Tiltakene kan med andre ord sees som et ledd i en større nasjonal satsting der offentlige myndigheter ønsker å inkludere ungdom i kommunale og statlige beslutningsprosesser. Porsgrunnmodellen kan slik sett tjene som eksempel på hvordan demokratiet utfordres og utvides. I lys av dette vil vi løfte fram noen historiske utviklingstrekk i folks organisering rundt felles interesser (organisasjonsdeltagelse), og diskutere hvilke konsekvenser dette får for den politiske deltagelsen og demokratiutviklingen. Nye former for organisering og politisk deltagelse ser nemlig ut til å inneholde nye synspunkter på hva innholdet i et allment akseptert demokrati skal være. Dette kommer til uttrykk på flere områder, som eksempelvis det økte fokuset på brukerrådgivning fra ulike grupper til den offentlige forvaltningen, samt den økte viljen til aksjonsdeltagelse (Bjørklund og Saglie 2000). Dette er eksempler på hvordan politiske beslutningstagere, offentlig forvaltning og organisasjonssamfunnet forøvrig leter etter nye og bedre metoder for å øke folks engasjement og deltagelse i samfunnsutviklingen.

2.1 Folkelig deltagelse og ulike former for demokrati

Porsgrunnmodellen kan ses på som en utvidelse av demokratiet – av det norske *folkestyret*. Ideen bak demokrati er tuftet på *folkets suverenitet*, der borgernes ønsker, med hjelp av ulike prosedyrer, skal oversettes til kollektive, autoritative beslutninger. Demokrati er med andre ord en metode for avgjørelsesprosesser.

Det er lange tradisjoner i Norge for at politiske myndigheter har konsultert og forhandlet med ulike interessegrupper og frivillige organisasjoner – og dermed gjort dem til meningsbærende aktører i demokratiet. Å snakke om demokrati som en gitt størrelse er likevel unyansert. Vi vil derfor

løfte fram tre ulike demokratiidealer som i større eller mindre grad henspeler på ulike deltagelsesformer (Aardal 2002, Martinussen 2003).

Det første, og kanskje mest velkjente, er det *representative demokratiet*. Her har folket innflytelse gjennom valg, men også gjennom annen påvirkning av dets representanter. Innflytelsen kommer nedenfra, og går gjennom politiske partier som konkurrerer om den politiske makten (Martinussen 2003).

Rundt 1960 vokste ideen om *deltagerdemokratiet* fram. Målsettingen er at samfunnets borgere skal få mulighet til å uttale seg i saker som angår dem selv, og slik sett være med å påvirke mer avgrensede og konkrete politiske beslutninger. Vekten blir lagt på medbestemmelse i alle sammenhenger (Martinussen 2003, Torpe og Goul Andersen 2000). Særlig de siste 20 årene har det blitt fokusert på nærdemokratiet – da i lys av velferdsstatens framvekst og offentlig sektors behov for konsultasjon med bruker av offentlige velferdsgoder (Andersen 2000). Dette defineres som *brukerdemokrati*, og vi behandler det her som en del av deltagerdemokratiet.

Det tredje demokratiidealet er det deliberative demokratiet eller *samtaledemokratiet* som vi velger å kalle det. Dette er tuftet på ideen om at ethvert demokratisk samfunn har behov for folkelig engasjement der samfunnsborgerne er aktive i en generell offentlig debatt og meningsutveksling om ulike samfunnsforhold (Aardal 2002). Den frie, rasjonelle demokratiske dialog skal danne grunnlag for en enighetsbasert politisk beslutning (Habermas 1984, Eriksen 1995).

For bedre å kunne plassere medvirkningsarbeidet i Porsgrunn i forhold til disse typene, vil vi i det følgende sette framveksten og utviklingen av de ulike demokratiidealene i sammenheng med noen sentrale endringsprosesser i organisasjonssamfunnet og med utviklingen av nye former for politiske deltagelse.

Det frivillige organisasjonssamfunn er i endring. Det har det vært siden de første organisasjonene ble etablert rundt 1850 i Norge. Stikkord som differensiering, sentralisering, profesjonalisering og egenorganisering er betegnende for å beskrive utviklingen (se også Wollebæk m.fl. 2000). De tradisjonelle organisasjonenes vekst og fall samt framveksten av mer lokale og nærmiljøorienterte foreninger på den ene siden, og sosiale bevegelser og aksjonsgrupper på den andre, er de tydeligste konsekvensene av disse endringsprosessene.

2.1.1 Det representative demokratiet og de tradisjonelle frivillige organisasjoner

Framveksten av de store frivillige organisasjonene i Norge startet på midten av 1800-tallet. På mange måter kan vi se dette som en reaksjon på framveksten av det representative demokratiet. Norge fikk sin Grunnlov i 1814. Denne dannet grunnlaget for utviklingen av demokratiet, der norske borgere over 18 år gjennom valg overfører myndighet til valgte politiske representanter. Folkets representanter i de politiske organer som Storting, fylkesting og kommune-/bystyrer, skulle sikre en effektiv forvaltning av kollektive ressurser og bevare de politiske organer. I de påfølgende tiår etter 1814 var det imidlertid begrenset hvem som hadde tilgang til stemmeurnene. Makten i de politiske systemer var forbeholdt en liten elite av menn fra øvre sosiale lag. Det var disse som skulle representere folket. Et gryende folkeopprør startet, et folkeopprør som førte til etableringen av en rekke landsomfattende, frivillige organisasjoner. Organisasjonene hadde klare politiske målsettinger, enten det var avholdssak, målsak, religiøse målsettinger, kvinnesak eller rettigheter for ulike yrkesgrupper som bønder og arbeidere i tillegg til organisasjoner innefor helse og sosialfeltet. Organisasjonene vokste raskt, og med sitt utstrakte holdningsskapende arbeid gjennom folkeopplysning, samt praktisk hjelpearbeid, nådde de store befolkningsgrupper (Wollebæk og Selle 2002).

Målsettingen var å organisere folket rundt felles interesser, for på denne måten å påvirke de politiske beslutningsinstitusjonene og deres representanter. Parallelt med framveksten av organisasjonene vokste også de politiske partiene fram. Flere av disse hadde nære relasjoner til de tradisjonelle organisasjonene, som Bondepartiet til bondebevegelsen, fagbevegelsen til Arbeiderpartiet osv. Organisasjonene fikk makt og innflytelse gjennom partisystemet, da partiene var «eid» av det samme folket som «eide» de tradisjonelle organisasjonene. Organisasjonene og partienes organisasjonsstrukturer var begge bygget på samme lest: De var demokratiske ved at folket var knyttet til dem som medlemmer, og var ellers både hierarkiske og geografisk strukturert. Denne felles organisasjonsstruktur ble betegnet som effektiv og rasjonell da den bidro til å gjøre den horisontale kommunikasjonsstrukturen mellom organisasjoner og det politiske feltet håndterbar. Man hadde «forhandlingspartnere» både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Organisasjonene var bindeleddet mellom folket og staten.

Med sitt brede folkelige engasjement, arbeidskraft, kompetanse og evne til å ta initiativ fikk organisasjonene makt til å få sine hjertesaker på den politiske dagsordenen, og den folkelige støtten gjorde dem til viktige

pressgrupper og konsultative organer overfor det politiske feltet (Hernes og Martinussen 1980, Wollebæk og Selle 2002). Dette gjorde dem også viktige i utviklingen av det norske demokratiet og framveksten av velferdsstaten. De bidro i kampen for allmenn stemmerett (Hernes og Martinussen 1980), og kjempet for svake gruppers rettigheter i utviklingen av velferdsstaten (Klausen og Selle 1996; Selle og Øymyr 1995; Kuhnle og Selle 1990, 1992). Organisasjonene ble mektige samfunnsaktører og viktige korrektiv til politiske beslutningstakere i det representative demokratiet.

Framveksten av stadig flere frivillige utadvendte organisasjoner med et idé- og interesse mangfold bidro til å mobilisere stadig nye grupper inn i politikken. Ungdom ble en slik viktig gruppe. Behovet for egne ungdomsorganisasjoner ble påtrengende, og på slutten av 1800-tallet og de første 10-årene av 1900-tallet ble flere ungdomsorganisasjoner knyttet til avholdssak, målsak, by- og bygdelag osv. etablert. På linje med voksenorganisasjonene hadde disse en klar politisk dagsorden og bidro til å løfte ungdoms synspunkter fram i det representative demokratiet, samt til å integrere synspunktene i samfunnet på en ny måte (Bjurstrøm 1980).

Nå kunne man samle unge rundt et interessefellesskap. Hensikten var å gi gruppen innflytelse i det politiske systemet og å skape sosiale møteplasser og aktiviteter for denne aldersgruppen. Dette oppfattes som en styrke for demokratiet, fordi det styrker den eksterne demokratiseringen, idet forbindelser mellom enkeltindividet og storsamfunnet skapes og tydeliggjøres (Wollebæk, Selle og Lorentzen 2000, Torpe 2000, Wollebæk og Selle 2002, Sivesind og Ødegård 2003). Sentralt i disse organisasjonenes strategi var også etableringen av offentlige forsamlingslokaler, som eksempelvis ungdomshusene. Slike forsamlingslokaler skulle, av den nye samfunnsbevegelsen, være et materielt uttrykk for den nye ånd – samfunnssolidaritets byggverk (Slagstad 1998:339).

2.1.2 Deltager- og brukerdemokratiet og de lokolorienterte nettverk

Det representative demokratiet har blitt møtt med kritikk fordi det tar lite hensyn til borgernes politiske sosialisering. Kommunikasjonen i den vertikale strukturen, mellom velger og politikere, ble definert som ensidig med en manglende dialog. Det som skjer mellom valgene blir tonet ned, noe som reduserer demokratiet til et styringsverktøy for å registrere og oppsummere borgernes preferanser (Aardal 2002). På slutten av 1960-årene vokste ideen om borgernes delaktighet i beslutningsprosessene fram. Ideen materialiserte seg i økt medinnflytelse på ulike områder i samfunnet, alt fra arbeidernes

medbestemmelse på arbeidsplassen, i de lokale foreningene, i medieorganisasjoner og i overnasjonale grupperinger av ulik art (Held i Giddens 1999a), til det vi i dag ser tydelig spor av i Porsgrunn, elevenes medbestemmelse i skolehverdagen. Men ideen har også materialisert seg i det politiske feltet. Rådgivende folkeavstemninger er et klart eksempel på hvordan politiske myndigheter spør folket til råds i viktige saker, slik det skjedde under EF/EU-avstemningen i 1972 og 1994. Politikere og offentlige etater benytter seg i økende grad av råd fra ulike brukergrupper for å forbedre velferdsstatens tjenestetilbud. Porsgrunn felles elevråd kan ses på som en slik brukergruppe, en gruppe bestående av elevrådsrepresentanter fra skolene som blant annet skal gi politikere og byråkrater innspill i utformingen av barne- og ungdomspolitikken i kommunen.

Ideen bak *deltagerdemokratiet* var at borgerne aktivt skulle involveres på alle nivåer, og utbredelsen av deltagelse og innflytelse skulle omfatte alle samfunnets sfærer (Andersen 2000). Medvirkning og menneskelig utvikling skulle skje gjennom deltagelse, ikke bare i valg, men også i politiske beslutningsprosesser (Hernes og Martinussen 1983:85). Slik sett blir demokratiet ikke et mål i seg selv, men et middel for å knytte individ og stat sammen. Dette omhandler deltakelsens egenverdi ved å bidra til kunnskap, innsikt, samfunnsansvar og selvaktelse for den som deltar (Lafferty i Aardal 2002).

Framveksten av deltagerorienterte avgjørelsesprosesser kan forstås blant annet i lys av de organisasjonsendringer som skjedde på 1960-tallet. Fram til 1960 var det en ekspansjon av nasjonale organisasjoner med en hierarkisk og demokratisk struktur basert på enkeltmedlemskap. I perioden fra 1960 og fram til 1980 stagnerte veksten, og særlig etter 1990 tapte de tradisjonelle organisasjonene terreng (Selle og Wollebæk 2000 og 2002). Endringstrekkene gjorde seg gjeldende også innenfor barne- og ungdomsfeltet (Wollebæk 2001:80–82). Nye organisasjoner vokste fram, organisasjoner som i særlig grad var knyttet til fritids-, kultur- og idrettsfeltet, såkalte «fritidsorganisasjoner» (Wollebæk og Selle 2002). I sin mangfoldighet var likheten mellom de nye organisasjonene at de i mindre grad hadde en klar politisk målsetting. De nye foreningene var ofte uformelt og halvorganisert strukturert, basert på egenorganisering knyttet til konkrete og lokale aktiviteter. Særlig fra 1980 og framover akselererte veksten av organisasjoner som fremmet individuelle, avideologiserte og fritidsorienterte aktiviteter.

Vi har med andre ord gått fra en organisasjonsekspansjon til en utflating som også endrer den innholdsmessige biten: organisert fritid og egeninteressekamp er i ferd med å erstatte de tradisjonelle organisasjonene, mens

det gamle og nye organisasjonssamfunnet eksisterte side om side for tjue år siden.

Endringene i organisasjonsstrukturen kan ses i sammenheng med utviklingen av den stadig økende autonomien i den offentlige forvaltning, der både lokale og sentrale myndigheter i økende grad konsulterte grupper man antok representerte brukere av offentlige tjenester. Denne fornyelsen av offentlig forvaltning har vært knyttet til en markedsideologi der brukerorientering og -medvirkning står sentralt: forvaltningen skal «ta hensyn til de krav og forventninger som brukerne har, og som er effektiv i sin produksjon av offentlige velferdsordninger» (St.prop. nr. 82, 2000–2001). Politisk medvirkning i mange ledd av beslutningsprosessene ble satt på dagsorden, og ideen var at samfunnsborgerne skulle være aktive mellom valgene der medvirkning ble sett på som et middel til å «trimme» individenes demokratiske sinnelag. For ungdoms del handler det om en sosialisering inn i et politisk system som gjør dem egnet som rådgivere overfor politikere og forvaltningens byråkrater. En slik funksjon finner vi også igjen i deler av medvirkningsarbeidet i Porsgrunn.

2.1.3 Samtaledemokratiet og framveksten av sosiale bevegelser og aksjonsgrupper

Ideen om *samtaledemokratiet* vektlegger den rasjonelle og frie meningsytring i offentligheten om politiske spørsmål av alle slag. Utgangspunktet for denne type demokratitenkning er at man snakker om politikk med venner, i familien, engasjerer seg i politisk debatt på TV eller på andre måter deltar i den politiske diskurs, og holder seg orientert og re-orienterer seg i det politiske feltet. Dagsorden settes av samfunnsborgerne – der alle har lik rett til å delta. Diskusjonene i det offentlige rom skal tjene som underlag for avgjørelsene i representative organer og offentlige etater (se Eriksen 1995). I et samfunn som vårt, som i stor grad er preget av medias dagsorden, blir selvsagt meningsytringer gjennom aviser, TV og radio sentrale.

Det demokratiske systemet forutsetter en permanent meningsstrid. Det er gjennom en åpen demokratisk strid man ser om landets lover er legitime. Dette har vært et sentralt prinsipp fra den demokratiske epoke som ble etablert i 1814 (Slagstad 1998). Slik sett har offentlig meningsbrytning vært en del av demokratiet, og de tradisjonelle organisasjonene har vært sentrale aktører i produksjonen av mot-kulturer til den etablerte makteliten.

På 1960-tallet kom en ny bølge der ideen om den offentlige meningsutveksling ble løftet fram. Denne «revitaliseringen» kan knyttes opp mot framveksten av globale sosiale bevegelser, eller «alternativekulturer» som

Thörn (2002) kaller dem. Alternativekulturene hadde sin tilknytning til student-, freds-, miljø- og kvinnebevegelsen, og var sterkt koblet til den nye ungdomskulturen og studentrevolusjonen på slutten av 60-tallet. Ikke bare satte bevegelsene nye saker på den politiske dagsorden, de var også organisert som løse nettverk og ikke i demokratiske strukturer som kjennetegnet de tradisjonelle organisasjonene. Eksempler på dette er ad-hoc-organiserte aksjonsnettverk, ofte initiert av flere tradisjonelle organisasjoner. Men også nye organisasjoner så dagens lys. Nærliggende eksempler er Greenpeace og Bellona, som knyttet til seg støtte-medlemmer og sympatisører uten demokratiske rettigheter. For å agere raskt og effektivt i et samfunn der informasjons- og kommunikasjonsstrømmen går hurtig, blir det problematisk med medlemmer som skal være med i en demokratisk prosess (se også Bortne, Selle og Strømsnes 2002). Slike nettverkssamfunn er en gammel form for sosial organisering, men den nye informasjonsteknologien fikk nytt liv i denne (Castells 1999).

TV-mediens gjennomslag innebar en visualisering av politikken, og bidro til en økt betydning for symbolske politiske handlinger. Det ble forsøkt å skape nye politiske handlingsformer og artikulere nye politiske tema innenfor disse komplekse og motsetningsfylte sosiale bevegelsene. De ble også etablert som en opposisjon til de etablerte parlamentariske politiske kulturer (Thörn 2002). Særlig ble dette tydelig gjennom den globale motstanden i forbindelse med USAs invasjon i Vietnam. Den nye medieteknologien bidro til at borgere verden over så tv-bilder fra krigens grusomheter. Thörn (2002) peker på at et slikt opprør kan ses på som ett av mange politiske «svar» på de samtidige sosiale forandringsprosessene i samfunnet – forandringsprosesser som hadde en rekkevidde som heller var global enn nasjonal.

Thörn (2002) peker på de nye sosiale bevegelsene som uttrykk for globalisering og utviklingen av et nytt informasjonssamfunn. De virker delvis innenfor nasjonalstatens rammer, men har på ulikt vist overskredet dem. De løfter fram politiske temaer som stiller spørsmål ved nasjonalstatens status som politikkenes grunnhet. De bryter med tradisjonelle organiseringsformer, og kan bestå av både støtte-medlemmer og ikke-statlige organisasjoner som inngår i transnasjonale nettverk med en dagsorden basert på solidaritet mellom mennesker som befinner seg langt borte fra egen hverdag. Det politiske handlingsmønsteret utformes på en måte som overskrider det nasjonalstatlige politiske rommets «indre grenser» – mellom det private og det politiske, mellom det parlamentariske og det utenomparlamentariske. Deres politikk kjennetegnes altså av en stadig grenseover-

skridning der de definerer seg både innefor og utenfor etablerte politiske system og institusjoner. Selv om deres orientering i likhet med flere av de tradisjonelle organisasjonene var grenseoverskridende med hensyn til et internasjonalt fokus, kan denne framveksten ses på som et motsvar til den sementeringen av det representative demokratiet mange opplevde.

For de sosiale bevegelsene og aksjonsgruppene var – og er – den politiske meningsutvekslingen i det offentlige rommet viktig for å løfte fram enkelte saker. Slik kan de også øve påvirkning overfor det politiske systemet, noe som er ideen bak samtaledemokratiet.

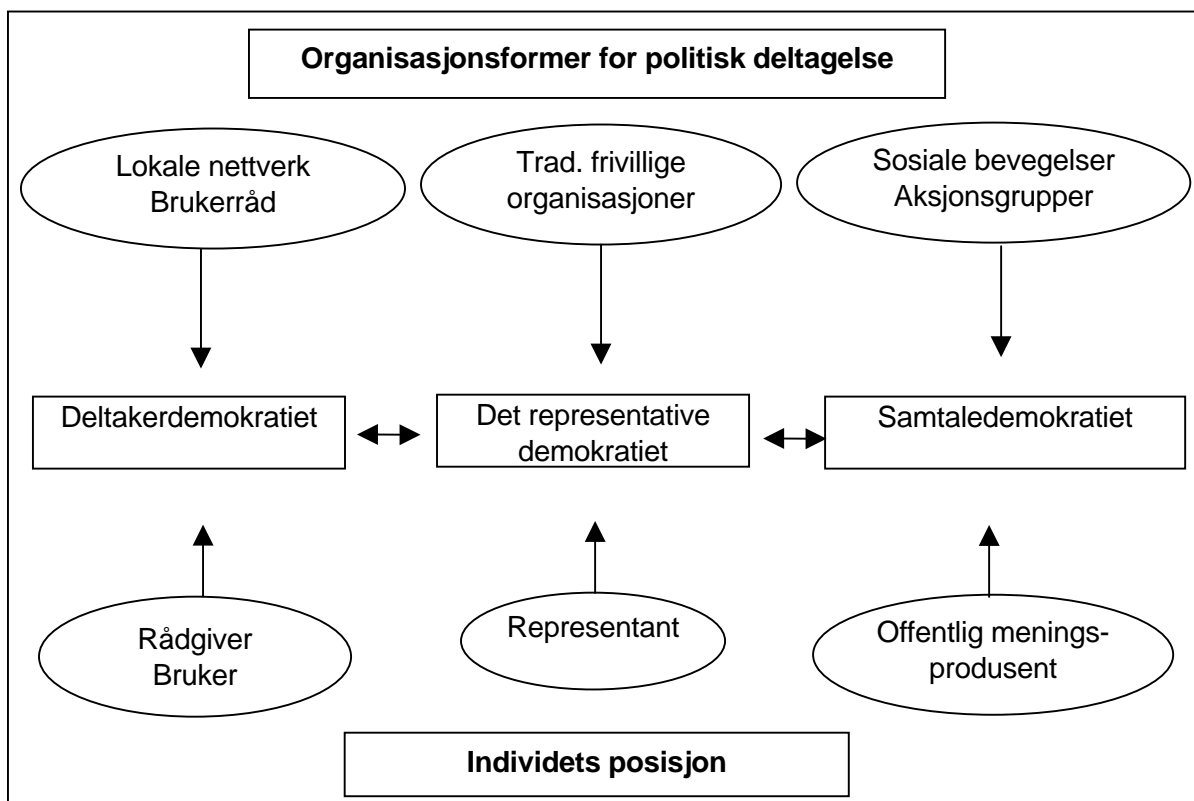
De sosiale bevegelsene og aksjonsgruppene har mobilisert borgerne til å delta i mer direkte og ukonvensjonelle aksjoner som underskriftskampanjer og ulike typer demonstrasjoner. Mye tyder på at denne formen for politisk deltagelse har fått fotfeste også i Norge. Bjørklund og Saglie (2000) har vist at den aksjonsorienterte deltagelse har økt gjennom en 20-års-periode. Endog ulike former for sivil ulydighet ble innenfor denne tradisjonen fremmet som en nødvendighet for et levende demokrati. Sivil ulydighet er heller ikke fremmed for ungdom i Porsgrunn, som vi skal se nedenfor.

2.2 Individenes posisjon i demokratiske avgjørelsesprosesser

Utgangspunktet for alle de tre demokratiidealene er en felles idé, nemlig forestillingen om den våkne og aktive samfunnsborger. Dette har sin rot i to konkrete oppfatninger. For det første skulle individet, gjennom deltakelse i alle sider av samfunnslivet, få anledning og stimulans til å utfolde sine egne egenskaper. Deltagelse var slik sett i hvert enkelt individs interesse. Men det var også til gode for samfunnet ved at borgernes deltagelse ville bidra til fellesskapets beste. Det forutsettes også at borgerne er innstilt på å engasjere seg, og aktivt deltar i de politiske prosessene som sikrer samfunnets ve og vel (Rose 2000).

I den forenklede modellen nedenfor gir vi en noe stilistisk framstilling av hvordan de ulike demokratiidealene henger sammen med organisasjonsformer for politisk deltagelse nevnt ovenfor. Modellen gir også et bilde på hvilken rolle individene får innenfor de ulike demokratiidealene. Det er sistnevnte poeng vi her vil diskutere.

Modell 1: Relasjonen mellom ulike institusjoner, demokratiidealer og individer (Ødegård 2003)



2.2.1 Individet som representant

Det er særlig fra 1980-tallet og framover at de institusjonelle betingelsene for borgernes demokratiske deltagelse har endret seg. Dette henger sammen med det vi tidligere har vært inne på, de ulike prosesser som har bidratt til de tradisjonelle organisasjonenes forvitring. De tradisjonelle organisasjonenes rolle som meningsbærende aktører i samfunnsutviklingen har langt på vei bidratt til et gjensidig avhengighetsforhold mellom det politiske system og sivilsamfunnet. Ofte har myndigheter fattet sine beslutninger etter å ha gjennomført forhandlinger, høringer, samarbeidsråd og konsultasjoner med sentrale organisasjoner (Egeberg, Olsen og Sætren 1978). På tross av de nære relasjonene har organisasjonene i prinsippet et autonomt forhold til det politiske maktsentrum. Myndighetene kan ikke gå inn og styre organisasjonenes agenda, det er medlemmenes ansvar. Gjennom sitt medlemskap i de demokratiske organisasjoner har individene klare rettigheter og plikter, og organisasjonenes innspill til det politiske system kan ikke gå på tvers av medlemmenes ønsker. Slik sett kan organisasjonenes forhandlere *representere* sine medlemmer. Prinsippet om representativitet står således sentralt, både i organisasjonslivet og i det politiske feltet.

Organisasjonskanalen blir også særlig viktig for ungdom under myndighetsalder som er avskåret fra å delta gjennom offentlige valg.

2.2.2 Individet som brukerrådgiver

Etableringen av organisasjoner som er løsrevet fra en nasjonal sammenbindende struktur, og som begrenser sin politiske deltagelse til å løse problemer i nærmiljøet, har bidratt til framveksten av deltagerdemokratiet. Dette henger også sammen med forvaltningens fokus på lokal brukermedvirkning som har bidratt til etableringen av konsultative råd for å bedre de offentlige velferdstjenestene.

Hvilken posisjon får individet i en slik avgjørelsesprosess? Isolert sett kan individene innenfor dette demokratiidealet defineres som *rådgivere* med den hensikt å forbedre offentlige tjenester da de er eksperter som *brukere* av disse tjenestene. Ut i fra tanken om at «den vet best hvor skoen trykker som har den på», skal de kunne komme med innspill på politiske og administrative løsninger. Rådgiverne har mulighet til å øve stor innflytelse på beslutninger fattet i det politiske systemet – i kraft av å være bruker. Slik sett kan brukerråd defineres som en pressgruppe. Det problematiske oppstår når pressgruppen initieres av myndighetene selv. Dette bryter med det tradisjonelle demokratiprinsippet om at interessegrupper skal ha et autonomt forhold til myndigheter i den forstand at de verken skal pålegges oppgaver av myndighetene, eller skal ha formell mulighet til å påvirke beslutninger fattet i demokratiske valgte organer. Slik sett har brukerrådene en uklar posisjon i det lokale demokratiet. Som interessegruppe med påvirkningsmuligheter er de på demokratiets input-side, mens de som en del av forvaltningens arbeid med å realisere politiske vedtak, befinner seg på demokratiets output-side. Både som politisk aktør og som offentlig forvalter framstår brukerrådene som en organisasjonshybrid i demokratiet (Lidén og Ødegård 2002). Vi vil nedenfor diskutere etableringen av Porsgrunn felles elevråd i lys av disse problemstillingene.

2.2.3 Individet som offentlig meningsprodusent

Framveksten av sosiale bevegelser og små nettverksbaserte aksjonsgrupper (Ahrner 2002), ofte med en global dagsorden, har også fått sin posisjon i demokratiet. Mens de tradisjonelle organisasjonene har staten som forhandlingspartner, finnes ikke en global «stat» som disse bevegelsene kan forhandle med (Thörn 2002). Derfor blir målsettingen med disse bevegelsene å påvirke beslutningstakere og opinion gjennom en meningsutveksling i det offentlige rom, knyttet til en idé om samtaledemokrati. Deltagerne her kan

betraktes som *samfunnsaktører* og *debattanter*, en rolle som innebærer fravær av demokratiske rettigheter, men som kan bidra til å sette sentrale politiske temaer på dagsorden. Ut i fra ideen om at «det beste argumentets kraft» vil vinne, er eksemplene mange på hvordan samfunnsaktører har endret opinion og politikeres holdninger. Den internasjonale kampen mot norsk hvalfangst kan tjene som eksempel på hvordan nettverksorganisering med utenomparlamentariske aksjoner bidrar til å påvirke holdninger og politiske beslutningstakere verden over. Meningsprodusentens rolle har vært – og er – viktig i et levende demokrati. Ikke minst kan dette være viktige stemmer for å løfte fram temaer som det politiske miljøet må ta på alvor. Er dette et demokratiideal som i større grad fanger opp unge som ikke passer inn i de mer strømlinjeformede organisasjonsstrukturene? Det er godt mulig. Men det har også vist seg at disse aktørene bærer med seg erfaringer og kompetanse fra andre og mer konvensjonelle former for politisk deltagelse, og at de aktive på denne politiske arena også er aktive på andre (Lidèn og Ødegård 2002, Olsen 1980).

De tre demokratiidealene opererer ikke hver for seg, og må således ikke ses som konkurrenter. Når modellen kan oppfattes stilistisk med ensrettede piler er dette for å tydeliggjøre vårt poeng med at individene innenfor de ulike demokratimodeller har ulike posisjoner i forhold til plikter og rettigheter. Selvsagt vil folkebevegelsene kunne være sentrale både i samtale- og deltakerdemokratiet, men tradisjonelt sett har de hatt makt og innflytelse som konsultativt organ i det representative demokratiet.

2.3 Forvitring eller fornying av demokratiet

Selv om det representative demokratiet hviler på fundamentale byggesteiner det er stor enighet om, som allmenn stemmerett, parlamentarismen og rettsstaten, har det de siste tiårene vært en avtagende interesse i å delta i aktiviteter knyttet til dette. Flere frivillige organisasjoner, eksempelvis politiske partier og organisasjoner med en politisk dagsorden som målsak, avhold, misjon osv., har rekrutteringsvansker. I tillegg har deltagelsen ved offentlige valg vært synkende, noe som jo også ble registrert som en av Porsgrunn kommunes begrunnelser for å iverksette medvirkningsarbeidet. Selv om dette er utviklingstrekk som gjelder for hele befolkningen, har fokuset i særlig grad blitt rettet mot ungdom. At dagens unge i mindre grad enn tidligere ungdomsgenerasjoner slutter opp om det representative demokratiets institusjoner, har ført til en frykt for et framtidig demokratiunderskudd. Frykten er basert på en idé om at de frivillige ungdomsorganisa-

sjonene har fungert – og fungerer – som «trimrom» for demokratisk læring (se også St.melding nr. 39/2000). Gjennom organisasjonsdeltagelsen sosialiseres borgerne inn i et demokratisk tenkesett som tjener både det interne og eksterne demokratiet (se også Wollebæk, Selle og Lorentzen 2000).

Noen tolker offentlige myndigheters jakt på nye metoder for politisk deltagelse som et tegn på at demokratiet er i krise. Kritikken går i retning av at dets institusjoner mangler en dynamisk kommunikasjon med sine borgere (Bengtsson 1999). Demokratiet vil ikke bare framstå som innholdsløst dersom dets institusjoner lever sitt eget liv uten levende kanaler og kontakter med borgerne. Det vil også framstå som meningsstomt dersom borgerne lever sitt eget liv uten å bry seg om politikken. Om folket og politikerne fremmedgjøres overfor hverandre, reduseres troen og tiltroen som gjør demokratiet så sterkt (Bengtsson 1999). Andre igjen mener at framveksten av nye sosiale bevegelser og lokale nettverk vil bidra til en revitalisering av demokratiet. I de følgende avsnitt vil vi diskutere om den økte vektleggingen på *brukerrådgivning* og *offentlig meningsutveksling* som politisk beslutningsgrunnlag vil bidra til en forvitring eller fornying av demokratiet.

2.3.1 Fornyning av demokratiet?

At det liberale demokratiet er i krise mener den britiske sosiologien Anthony Giddens (1999b) skyldes at demokratiet ikke er demokratisk nok. Han hevder at valgdemokratiet og dets institusjoner begrenser sitt virkeområde til tradisjonelle politiske saker som ligger fjernt fra folkets opplevelse av hva som er viktige spørsmål. Institusjonene, som de politiske partiene og andre politiske organisasjoner, oppleves som irrelevante, og følgelig reduseres interessen for deltagelse gjennom disse kanalene. Det er med andre ord en manglende tro på de institusjonelle rammene. Han mener institusjonene har blitt utilstrekkelige for å løse de oppgavene de var etablert for å utføre, og borgerne finner nye politiske uttrykksformer og kanaler som er nærmere deres hverdagsliv (Beck 1999, Giddens 1999a, Inglehart 1991). Disse teoretikerne mener ikke at dette har ført til en avpolitisering av samfunnet, snarere tvert imot. Blant andre Beck (2002) hevder at framveksten av «subpolitikk» – en politikk som har beveget seg bort fra parlamentet og mot enkeltgrupper i samfunnet – har bidratt til at initiativgrupper har overtatt makten uten å vente på politikerne. Slik kobler Beck sammen «statsapparatets manglende mobilitet» med «mobiliteten til aktører på alle andre mulige nivåer i samfunnet» og «politikkenes død» med «sub-politikkenes gjenoppvåkning» (Beck i Giddens 1999b). Han løfter fram de sosiale bevegelser som eksempel på hvordan de har satt nye saker på dagsorden, som

økologi, dyrs rettigheter, forbrukerrettigheter osv, og gjort dem til politiske temaer. Dette har ført til framveksten av det Thörn (2002:176) karakteriserer som «livspolitik». De nye sosiale bevegelsene har bidratt til en politisering og demokratisering av det private og av hverdagslivet. Dette artikuleres og formes nedenifra, av borgerne selv, med utgangspunkt i deres individuelle og kollektive erfaringer i hverdagslivet. Slik sett er den i opposisjon til den konvensjonelle politikken der selve «livet» ligger utenfor. Disse teoretikerne ser på framveksten av de nye sosiale bevegelsene og lokale nettverk/aksjoner som en mulighet til å fornye, modernisere og ikke minst demokratisere demokratiet. Det gir politikken nytt meningsinnhold som er nærmere folks hverdagsliv.

Til en viss grad støttes denne tesen av forskning. I Sverige vender folk ryggen til de tradisjonelle kanalene, som politiske partier og gamle interesseorganisasjoner, og blir med i tidsavgrensede aktiviteter og enkeltsaksorganisasjoner (Andersen m.fl. i Rothstein 2001). Samtidig oppgir stadig flere å være interessert i politikk. Rothstein mener at den tradisjonelle politikken i Sverige har blitt en «tilskuersport». Man følger med, står på sidelinjen – og heier – men deltar ikke. Medias betydning som informasjonsformidlere har bidratt til å gjøre politikken til underholdningsindustri som morer oss mer jo høyere konfliktnivået mellom de ulike konkurrentene (les partiene) er. De tradisjonelle politiske sakene oppleves ikke som relevante, kanskje fordi velferdsstaten gjennom flere tiår har sikret borgerne en viss minimum levestandard. Vi er mette – og politisk uenighet oppleves kanskje som krusninger i et allerede fullt beger. De fleste har mer enn de klarer å konsumere. Kanskje dette vil bidra til å rette fokus mot andre viktige saker? Skjønt – utsiktene i en norsk kontekst synes dystre, da den mest mediaomtalte politiske saken høsten 2002 synes å ha vært kravet om billigere sprit, kjøtt og bensin.

2.3.2 Forvitring av demokratiet?

I motsetning til de framtidsoptimistiske teoretikere, mener de norske samfunnsforskerne Selle og Wollebæk at svekkelse av tradisjonelle organisasjonsformer fører til en standardisering – ikke mangfold – i demokratiet. Når det gjelder de mer tradisjonelle organisasjonenes forvitring de siste tiårene, frykter Wollebæk m.fl. (2000) en utvikling der organisasjonene forholder seg utelukkende til de nære og lokale problemstillinger. De hevder at dette vil redusere individenes eksterne demokratisering, og individene vil i økende grad bli fremmedgjort overfor statlige myndigheter. Slik sett bryter

Wollebæk m.fl. med de som framhever at en orientering bort fra fortida fører til variasjon og pluralitet.

Castells (1999) framhever tre hovedroller for organisasjonene; som legitimerende for det som har vært, som motstand mot samfunnsutviklingen og som prosjekt. Det siste relateres til nye ideologiske bevegelser som vil endre samfunnet på grunnleggende vis. Wollebæk og Selle mener at på alle disse tre områdene er det en forvitring. De tradisjonelle organisasjonene som legitimerer det bestående er i motvind. Den kollektivt organiserte motmakta er forstummet, da organisasjonene er gått fra å være konfliktorienterte og samfunnsrettede, til å bli konsensusorienterte og medlemsrettet. Wollebæk og Selle mener dette henger sammen med at det offentliges fokus på målstyring, effektivitet og kontroll har bidratt til en vektlegging på brukerorientering og medvirkning. Dette kan knyttes opp mot den moderne kunderollen, der individet blir forbruker av allmenne og universelle velferdsgoder. Kunderollen erstatter politiske krav med private krav (Frønes og Brusdal 2000). Dette er tuftet på en depolitisert forståelse av politikk, altså på direkte relasjoner mellom stat og borger, basert på en kontraktskultur og et nyliberalt kontraktspråk. Samfunnet eksisterer ikke, bare individet.

Mens Castells mener at nye, sterke globale ideologiske bevegelser som kan bidra til en samfunnsutvikling er på vei opp, ser ikke Wollebæk og Selle disse. De mener at globaliseringen er en prosess som først kjennes på kroppen til folk flest når den arbeider seg ned til det nasjonale og lokale nivå. De knytter dette til hvordan informasjons- og kommunikasjonsteknologien griper inn og påvirker nasjonale og lokale institusjoner og etablerte måter å gjøre ting på. Det er dette de er opptatt av når de retter fokuset mot de lokale nettverk og foreninger, som de for øvrig har liten tro på som demokratiets redningsplanke. Som de selv skriver: «De lokale velforeningene er nyttige og praktiske som tilbakemeldingsmekanismer i et brukerdemokrati, men uten særlig relevans når det gjelder større politiske spørsmål av virkelig verdi» (Wollebæk og Selle 2002:237). Lang på vei er dette i tråd med det Torpe (2000) mener. Han hevder at man i Danmark ser tendensen av en «organisert individualisme». Å organisere seg i dag handler om en individuell solidaritet basert på egeninteresse. Ideologiske og politiske organisasjoner med en nasjonal struktur som jobber for andre, taper terreng – i Danmark som i Norge. Vinnerne er lokalt forankrede sammenslutninger som er løsrevet fra disse nasjonale rammene. I dette «lille demokratiet», som det også kalles, vil beslutninger fattes av grupper som bestemmer over sin egen situasjon i sitt nærmiljø. Spørsmålet er om dette vil bidra til en revitalisering av demokratiet. Petersson m.fl. (1989:86) mener ikke det. Ethvert demokrati

forutsetter «det store demokratiet», der abstrakte institusjoner bestemmer over kollektivet. Dette forutsetter videre en stat med en folkelig kontroll av denne staten. Da trengs politiske partier, men også den kontrollmekanismen som andre organisasjoner representerer. Det som synes å skje er at det «lille» og «store» demokratiet blir satt opp mot hverandre. Drømmen om det lille demokratiets seier over det store er entydig med drømmen om demokrati uten politikk (Petersson m.fl. 1989). Etableringen av brukerråd for ungdom opererer ofte med en lokalorientert og snever dagsorden, eksempelvis relatert til ungdomssaker (Lidén og Ødegård 2002). I tillegg er det etablert av det politiske systemet, noe som gir begrensninger i deres kraft som kontrollorgan. Porsgrunmodellen vil diskuteres mer eksplisitt i lys av dette nedenfor.

2.4 Mot en demokratihybrid?

Utviklingstrekkene i organisasjonssamfunnet der de nasjonale organisasjonene taper terreng for lokalorganiserte foreninger og brukerråd på den ene siden, og globale sosiale bevegelser på den andre, gjenspeiles også i det politiske feltet. Det har vært en forskyvning fra nasjonale beslutningsarenaer, som Storting og Regjering, til på den ene siden lokale sammenslutninger og på den andre siden europeiske og globale sammenslutninger (Goul Andersen m.fl. 2000). Økt lokalt autonomi i forvaltningen har bidratt til at lokale aksjonsgrupper lettere kan påvirke forhold i nærmiljøet. Samtidig har overføring av beslutningsmyndighet til overnasjonale organer som FN, EØS og den Europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg økt betydningen av transnasjonale bevegelsers posisjon som representanter for et folkelig opprør. I takt med forringelsen av statens hegemoniske posisjon har de tradisjonelle organisasjonenes betydning som konsulterende og meningsbærende opinionsdannere blitt svekket.

Dette tyder på at vi er på vei mot en politisk styreform der det skjer *forhandlinger* mellom politikere, forvaltere, organisasjoner, virksomheter og brukere på tvers av de etablerte grenser mellom stat og sivilsamfunn (se også Goul Andersen mfl 2000). Bidrar dette til en forvitring eller fornying av demokratiet? Diskusjonen over kan tyde på at modernitetsteoretikerne og de nordiske samfunnsforskerne står mer eller mindre på hver sin side i dette spørsmålet. Modernitetsteoretikerne ser framveksten av de sosiale nettverksbaserte bevegelser som løsning på demokratiets krise, mens flere av de nordiske samfunnsforskerne mener utviklingen bidrar til å undergrave demokratiet og borgernes reelle makt og innflytelse. Dette siste må antakelig

sees i sammenheng med de nordiske sosialdemokratienes tradisjoner for i særlig stor grad å vektlegge ideen om det egalitære.

I et komplekst samfunn er det behov for et sterkt sivilt samfunn som kan tjene som korrektiv overfor stadig mer komplekse maktinstitusjoner, også på overnasjonalt nivå. Derfor er det behov for å aktualisere demokratiet ved å finne nye metoder for deltagelse, samt inkludere nye saker som gjør politikken relevant for individene. Slik sett kan utvidede former for bruker-/deltagerdemokratiet og samtaledemokrati ønskes velkommen, ikke for å utkonkurrere det representative demokratiet, men for å styrke dets relevans. Dette fordrer imidlertid at det politiske feltet i større grad enn i dag er villig til å ta opp i seg de unge, alternative stemmene vi hører et sted der ute.

Skal man studere hvordan demokratiet fungerer i praksis, krever en oppmerksomhet rettet mot tre ulike aspekter: hva deltagerne *får* (de formelle demokratiske rettighetene), hva de *kan* (kunnskap) og hva de faktisk *gjør* (deltagelse) (Rose 2002). Disse spørsmålene må besvares forskjellig innenfor de ulike demokratitradisjonene. Å tro at samtale- og deltagerdemokratiet kan erstatte valgdemokratiet er et feilspor. Målsettingen må være at disse kan supplere, understøtte og utvide det representative demokratiet. Samtidig fordrer dette at det politiske feltet i større grad enn i dag er villig til å ta opp i seg de alternative stemmene – fra nettverksbaserte aksjonsgrupper med en global dagsorden til lokalorienterte brukerråd.

Dette fører oss over på følgende spørsmål:

- Hvilken relevans har Porsgrunnmodellen for utviklingen av demokratiet i bredere forstand? Skaper satsingen på barn og unges deltagelse mer samfunnsengasjerte og aktive unge?
- Vil dette bidra til at de unge i større grad også deltar i det representative valgdemokratiet, eller begrenser man deltagelsen til å være rådgivere for den offentlige forvaltning om hvordan for eksempel lekeplassene i kommunen skal utformes?
- Har satsingen bidratt til økt kompetanse og innblikk i politiske beslutninger, slik at ungdom i større grad deltar i offentlig diskusjon med – og eventuelt i opposisjon til – myndighetene?
- Finnes det en ungdomskulturell motmakt i Porsgrunn, eller har ideen om medvirkning bidratt til en konsensusorientering som hemmer de unges eventuelle kritiske røst?

Spørsmålene vil bli belyst videre i rapporten.

3 Evaluering som metode

3.1 Et fremmedord

Evaluering er et fremmedord i norsk språk. Det kan omsettes, eller erstattes, ved hjelp av ord som granske, dømme, måle eller vurdere. I offentlig sammenheng er det vanlig å bruke betegnelsen evaluering i stedet for, eller synonymt med, utredning eller konsekvensanalyse. Evaluering er et vidt begrep, og kan være mer eller mindre forskningsliknende og forskningsbasert (Sverdrup 2001). Det spenner fra enkle, men nyttige arbeidsrutiner i den daglige oppfølgingen av konkrete prosjekt, til sofistikerte eksperimentelle design. Almås (1990) uthever følgende generelle kjennetegn:

Med evaluering vil eg derfor førebels forstå systematisk innsamling av data for å skilja og analysere verknaden av eit forsøk på å skapa endring på eit gitt område. (Almås 1990:13)

Almås legger vekt på at forskningsbasert evaluering på flere måter skiller seg fra grunnforskning. Forskningsbasert evaluering er anvendt forskning der nytteverdien er eksplisitt formulert. Et sentralt mål er å tilbakeføre kunnskap, erfaring og læring til brukergrupper, og på denne måten få til planlagt endring. Evaluering kan brukes til å klarlegge om endringer og tilpasninger i et pågående tiltak kan føre til bedre resultater. Peder Haug (1991) gjør et skille mellom evaluering og forskning ut fra at:

Evalueringa har oftast bakgrunn i ønske om å finne praktiske og gjennomførbare løysingar på problem. Forskinga har bakgrunn i ønsket om å skape ny kunnskap. (Haug 1991:78)

Evaluering er med andre ord en intervensjon i det sosiale feltet. Baklien (1993) legger vekt på at evalueringsforskning fyller en kontrollfunksjon for politikere og beslutningstakere. Kontrollfunksjonen kommer i tillegg til de hensiktene oppdragsgiver ofte fremhever som viktige: læring, formidling av erfaringer og et bedre grunnlag for å ta framtidige beslutninger. Behovet for evaluering vil som regel være størst når det gjelder utvikling av nye tiltak, prosjekter eller virkemidler. Samtidig vil det hele tida være et spørsmål om eksisterende tiltak fungerer etter hensikten, om de er berettiget til videre økonomisk støtte, og på hvilken måte de kan gjøres bedre. Også tilsynelatende vellykkede og etablerte prosjekter og tiltak trenger en kontinuerlig

oppfølging, utvikling og evaluering. En evaluering av medvirkningsarbeidet i Porsgrunn vil selvsagt måtte sees i sammenheng med disse spørsmålene.

En viktig side ved alt evalueringsarbeid er at det gir erfaringer, forutsetninger for læring og kompetanseutvikling. Forutsetningen for å kunne foreta slike vurderinger eller analyser vil alltid være at driften av de enkelte prosjektene er basert på mer eller mindre klare *mål*. Samlet peker krav til evaluering mot et behov for systematikk i utformingen og gjennomføringen av tiltak og prosjekter.

3.2 Utvikling av ny kunnskap

En del organisasjoner og tiltak lider av innavl i den betydning at de samme menneskene diskuterer de samme spørsmålene og problemstillingene gjentatte ganger uten særlig inspirasjon eller korrektiv utenfra. Det utvikler seg lett tilstivnete arbeidsrutiner bygget på faste oppfatninger om hvordan problemstrukturen arter seg på feltet, og hva som er de fagpolitisk korrekte løsningene. Noen ganger er slike standardløsninger innvevd i profesjonsinteresser med en tydelig motstand mot å slippe andre til. I slike situasjoner vil det være behov for at det kommer noen utenfra med autoritet og faglig tyngde uten forutinntatte oppfatninger. Et kritisk blikk fra noen med et annet faglig ståsted kan virke provoserende, men likevel bidra til selvransakelse og endring. Å komme utenfra inn i en organisasjon for å kikke i kortene er likevel ikke noen garanti. Evaluator må også ha evne til å nøytralisere sitt faglige ståsted og ikke tre ferdige løsninger ned over hodene på de tilsatte.

Noen ganger, gjerne knyttet til utvikling av nye metoder eller nye typer tiltak der erfaringene er begrenset og usikkerheten stor, vil det være behov for å utføre et grundig, langsiktig arbeid. Slike situasjoner inviterer til læring og systematisering av erfaringer for å gi ny dokumenterbar kunnskap eller kompetanse som er generaliserbar, og som derfor kan overføres til andre tilsvarende tiltak og situasjoner. Evalueringsforskning i denne betydning er kjennetegnet av pragmatisk bruk av data og metoder. Alle forhold som kan være med å belyse det fenomenet som skal evalueres, vil være av interesse. Spesielt vil forståelse og avdekking av sosiale organisatoriske prosesser kreve gode og detaljerte beskrivelser.

Det betyr metodologisk at det er nødvendig med et vidt metoderegister å ta av. Mer enn å utvikle særegne evalueringsmetoder, er det spørsmål om å vinne erfaring med hensyn til hvilke metoder som gir mest og best kunnskap om hvilke prosesser og hvilke situasjoner. (Baklien 1993:265)

Pragmatisme og variasjon i bruk av data og metoder må kombineres med store krav til framgangsmåte, kildebruk og nøyaktighet. Vanligvis vil de mest sentrale dataene være:

- Direkte observasjon.
- Empiriske kvantitative data av typen brukerundersøkelser.
- Intervjuer med nøkkelpersoner.
- Bruk av tilgjengelige, skriftlige dokumenter eller kilder.

Hver av disse formene har sine egne prosedyrer, problemer og svakheter (Patton 1990). I evalueringen av medvirkningsarbeidet i Porsgrunn vil særlig de tre siste datakildene være de sentrale.

Det fremste kravet til en evaluator er at han eller hun må holde en kritisk distanse til oppdragsgiverne og andre involverte. Å holde en kritisk distanse er langt fra uproblematisk. Både politikere, byråkrater, profesjonsinteresser og brukerne eller målgruppa stiller med sine ofte forskjellige forventninger og dagsordener. Evaluator må ofte balansere ulike hensyn i de ulike forventningsforholdene som oppstår. I dette ligger det betydelige muligheter til rollekonflikter. Brox trekker fram problemer som oppstår når forskeren opptrer som advokat.

Betegnelsen refererer til det forhold at forskeren i slike tilfeller ser det som sin oppgave å utvikle argumenter for den ene sida i saker der det kan være konflikt, altså på samme måte som partenes advokater i rettssaker. (Brox 1995:47).

Selv om det i noen tilfeller kan være gode argumenter for å innta en advokatrolle, konkluderer Brox med at forsker- og advokatrollen stort sett er i konflikt. En forsker kan ikke ha andre ubrytelige lojaliteter enn de som ligger til objektivitet og saklighet basert på foreliggende data. Dette innebærer selvsagt ikke at forskningen og resultatene er objektive eller frie for vurderinger og verdier. Hele veien må forskeren, også han eller hun som driver med forskningsbasert evaluering, foreta valg. Å foreta valg innebærer at det er mulig for forskeren å bidra til endring underveis i et prosjekt – uten at slike intervensjoner nødvendigvis bryter med forskerrollen.

3.3 Tre tilnærminger

I tilnærmingen til det prosjektet eller tiltaket som skal studeres, er det noen håndgrep eller grunnforutsetninger som må være til stede og danne en innfallspunkt til arbeidet (Hovland og Storvoll 1997).

Det første av disse grepene handler om en dybdestudie av selve fenomenet. Enklest sett kan dette betegnes som en oppdagelsesreise. Oppdagelsesreisen starter med at den som skal gjennomføre evalueringen gjør seg kjent med det sosiale teorigrunnlaget og den forskningen som tiltaket bygger på. Det grunnleggende spørsmålet som må stilles er: *Hva er prosjektet?* Ulike informanter er ofte vage og inkonsistente i sine oppfatninger om hva prosjektet består av. Når prosjektgrensene er uklare, vil oppdraget om å evaluere ofte også framtre som uklart.

I utgangspunktet har den som skal foreta en evaluering med seg antagelser og forutsetninger, et indre bilde av sammenhenger, mening og prosesser. Uten slike forutsetninger vil det være umulig å sortere inntrykk og danne seg nye bilder. Samtidig er det nødvendig å gå spørrende inn i feltet, usikker på hva som befinner seg på innsida, nysgjerrig og så godt det lar deg gjøre – uten fordommer. En tommelfingerregel er å leite etter konflikter, spenninger og divergerende oppfatninger. Underveis i et tiltaks historie er det alltid foretatt valg og prioriteringer som har vært med på å danne samt utforme den sosiale praksisen prosjektet eller tiltaket representerer. En leveregel er aldri å tro på det første glansbildet som blir presentert. Ta heller ikke som utgangspunkt at alt er galt, eller at noen handler av vond vilje.

Det andre håndgrepet handler om aktører og interesser. *Hvem er berørt, har meninger, oppfatninger, interesser og innflytelse i prosjektets eller tiltakets utvikling?* Har de ulike aktørene de samme målsettingene? Hvordan løses konflikter og konfrontasjoner mellom ulike aktørgrupper? For å lykkes er det av avgjørende betydning at den som evaluerer er i stand til å etablere et tillitsforhold både til de som driver prosjektet og til de ulike aktørgruppene.

Ofte vil en i et ungdomsmiljø kunne finne svært sprikende målsettinger og begrunnelser for å være med på eller støtte opp om et tiltak. Voksne ledere vil kunne ha sine personlige mål som ikke alltid korresponderer med politisk, eller besluttende myndigheter. Ofte er det ikke noen tilsynelatende eller umiddelbar sammenheng mellom ulike målsettinger. En ungdomsgruppe som driver med friluftsliv vil kunne tjene som et godt eksempel. De unge ønsker seg ut i naturen, de opplever spenning ved å overnatte ute, dra på tur, treffe andre, oppleve en frihet, og de finner det sosiale miljøet tiltrekkende. Voksne ledere kan derimot ha med seg en målsetting om å bygge et ungdomsmiljø fritt for rus, integrere norske ungdommer og innvandrerungdommer eller dempe konflikter i et lokalmiljø. Tilsvarende, overført til Porsgrunnmodellen, har politikere og voksne beslutningstakere satt seg som mål å skape økt samfunnsengasjement, mens de unge som deltar, kanskje ønsker seg nytt ungdomshus, bedre kinotilbud eller flere idretts-

anlegg, dvs. de er opptatt av mer konkrete og nære ting, uten at de nødvendigvis opplever en sammenheng til større spørsmål og til «politikk» i mer overordnet forstand.

Det tredje grepet handler om *kontekster, sosial mening, makt og innflytelse*. Hva er forbindelsen mellom de menneskene som leder og administrerer et prosjekt, og de unge som er brukerne? Her er det viktig både å ha kunnskap om det sosiale systemet prosjektet inngår i, og de politiske beslutningsstrukturene som ligger rundt.

Eit evalueringsoppdrag vil ofte vera formulert og finansiert av den politiske eller administrative eliten på saksområdet. Mangel på innsikt i korleis denne eliten fungerer, både formelt og uformelt, vil i beste fall føre til eit politisk naivt evalueringsprodukt. (Almås 1990:20)

Ofte vil forståelsen, referanser, posisjoner, makt og innflytelse være svært forskjellig. Bygger de voksne i sine relasjoner til de unge på personlige erfaringer eller ideologier? Kontekst peker både mot relasjonelle og kommunikative forhold. Noen, fortrinnsvis voksne i betydningen skole, foreldre eller ulike institusjoner, påtar seg oppgaver som kontrollører eller som oppdragere. Til grunn ligger en oppfatning om at ungdom trenger oppdragelse i form av endrete verdier, atferdsformer og evne til å ta ansvar for eget liv. Når voksne på denne måten inngår i en oppdrager- eller kontrollørrolle blir det svært viktig å forholde seg til verdier, holdninger, væremåter og ikke minst endringer i ungdomsmiljøet. Poenget er at utformingen av voksenrollen har et tilsvarende i ungdomsrollen. Disse to rollesettene påvirker hverandre gjensidig.

Hensikten med å evaluere et prosjekt eller tiltak er å beskrive et utviklingsforløp, registrere eventuelle effekter og forklare hva som har skjedd. Mange evalueringsrapporter er preget av at de er påvirket av prosjektet, og stiller ikke sterke nok metodiske krav til å kunne dokumentere effekt. Vurdering av effekt er avhengig av et tilfredsstillende design. I forsknings-sammenheng knytter det seg problemer både til en presis beskrivelse av det enkelte tiltak, og valg av hva som skal ligge til grunn for å bestemme resultatene. Grovt sett er det vanlig å dele evalueringsstudier inn i to hovedtyper ut fra hvilke metode forskeren bruker (Almås 1990, Sverdrup 1994): *prosessevaluering* og *målevaluering*. Skillet mellom disse to formene er ikke entydig eller skarpt. Begge disse innfallsvinklene vil bli benyttet i evalueringen av Porsgrunnmodellen.

3.4 Mål eller prosess?

3.4.1 Målevaluering

Å foreta et klart skille mellom mål og prosess vil i praksis være vanskelig. I de følgende avsnittene vil vi likevel behandle disse to evalueringsformer atskilt.

I tradisjonell forskningsbasert evaluering er utgangspunktet de målene som er formulert for prosjektet. Gjennom operasjonalisering av målsettingene forsøker observatøren eller forskeren å danne seg en begrunnet oppfatning av i hvilken grad målsettingen er oppfylt. I den grad målene etter observatørens mening er nådd, vil prosjektet bli vurdert som vellykket. Her forutsettes altså en kausalitetsmodell, eller et årsak–virkningsforhold der tiltaket eller prosjektet betraktes som årsaken til de endringene som inntreffer i ungdomsmiljøet.

Kritikerne av denne formen for evaluering legger vekt på at målene for ulike prosjekter eller tiltak nesten alltid er vage og generelle. Det er en kritikk som i høy grad også gjelder for Porsgrunnmodellen. Politikere og andre beslutningstakere er av natur forsiktige med å la seg binde av presise formuleringer som de senere kan risikere å måtte stå til ansvar for. Dessuten vil det i mange tilfeller være delte meninger omkring målsettinger. Hvis de prosjektansvarlige skal definere målene evalueringen skal foregå etter, vil de ut fra ønsket om gode resultater, nesten alltid formulere målsettinger som er kortsiktige og oppnåelige innenfor en prosjektperiode. Målbasert evaluering vil nesten alltid føre til forskyvninger og omfatter kanskje bare en brøkdel av hva som er relevant i en evalueringsstudie. En slik form for evaluering tar heller ikke hensyn til mulige uheldige bivirkninger et prosjekt kan ha, eller mer langsiktige, indirekte og ikke forutsatte effekter (Ogden 1984).

Målevaluering vurderer ofte resultater ut fra virkninger på enkeltindivider. Har tiltaket bidratt til å endre atferd eller holdninger? Et eksempel er evaluering av kampanjer. Har antirøykekampanjen ført til at ungdom slutter å røyke? Mål kan også være knyttet til andre og mer indirekte sider ved et tiltak eller en virksomhet: ble voksne i nabolaget trukket inn, deltok de unge i styringen av prosjektet, rekrutterte prosjektet fra den primære målgruppa osv. Forutsetningen for målevalueringen er at det i startfasen av et prosjekt både foreligger en situasjonsbeskrivelse og klart oppsatte mål. Selv om målevaluering er vanskelig, bør vi prøve å vurdere på denne måten når det er hensiktsmessig og mulig.

Ofte vil det være vanskelig å utvikle metoder som kan fastslå nøyaktig om målene ble oppfylt. Spesielt gjelder dette for åpne aktivitetsrettede tiltak der driften som regel springer ut av diffuse og sammensatte motiver – som

for eksempel fritidsklubber, organisasjoner og friluftslivsgrupper. Dette er åpne sosiale systemer hvor ungdom strømmer ut og inn og bruker en begrenset del av sin sosiale tid. Årsakssammenhenger, som igjen har konsekvenser for valg av tiltak og strategier, framstår ofte som uklare og sammensatte. Eventuelle virkninger kan være vanskelig å etterprøve, og en eventuell langsiktig endring av atferd kan skyldes mange ulike faktorer. Vi vet heller ikke alltid så nøye i hvor stor grad det enkelte tiltaket når den målgruppa som det er tenkt for.

Når det innenfor medisinsk forskning testes ut effekter av en ny vaksine eller behandlingsform, kan dette gjøres som et eksperiment gjennom at andre utenforliggende faktorer holdes under kontroll. Tilsvarende er det i prinsippet også lettere innenfor terapeutisk eller klientorientert arbeid å måle resultater ut fra en underliggende kausalitetsmodell. Ved hjelp av kontrollgrupper og på andre måter er det mulig å gjøre seg opp begrunnede oppfatninger om behandlingen eller institusjonsoppholdet har hatt noen effekt for det videre livsløpet. Sosiale eksperimenter er i mye større grad kontekst-avhengig. Fordi ytre forutsetninger vil variere kan slike eksperimenter heller ikke gjentas gang på gang med det samme resultat. Disse forholdene gjør at målevaluering av sosiale prosesser, som Porsgrunnmodellen, lett vil mangle mye av den eksakthet som for eksempel tradisjonell skolemedisin kan dra nytte av.

Problemstillinger knyttet til målevaluering av Porsgrunnmodellen skal konkretiseres i syv punkter:

- Hvordan kan Porsgrunnmodellen best forstås? Er den først og fremst et politisk demokratiprojekt der de unge skal oppleve medbestemmelse, eller er den mer et pedagogisk oppdragende prosjekt.
- Har ulike aktører ulike mål med å delta?
- Hvor stor del av de unge har erfaring fra ulike former for deltaking knyttet til sentrale eller lokale beslutningsprosesser?
- Hva kjennetegner ungdom som deltar sammenlignet med ungdom som ikke deltar?
- Finner vi forskjeller i samfunnsengasjement blant ungdom i Porsgrunn sammenlignet med resten av landet?
- Ser vi svakheter og mulige forbedringer i den måten Porsgrunn kommune driver sin virksomhet på?
- Dersom, og i den grad, vi finner effekter av Porsgrunnmodellen, hvilke av tiltakene innenfor modellen er det som virker? Er det mulig å peke ut noen arbeidsformer som særlig viktige, eller er det summen av aktivitet som gir effekt?

3.4.2 Prosessevaluering

Evaluering av sosiale prosesser for å måle kausale effekter er omstridt og kritisert. Brox påpeker at samfunnsvitenskapen i liten grad er i stand til å produsere det han kaller nomotetisk eller generaliserbar kunnskap slik oppdragsgiveren ofte ønsker. Slik kunnskap er ifølge Brox heller ikke særlig anvendbar fordi:

..lov-liknende generaliseringer om samfunnet aldri er mer «generelle» enn at vi stadig må undersøke hvert fenomen på nytt for å finne ut om «loven» gjelder. (Brox 1995:21)

Brox betviler altså at forskningsbasert evaluering i særlig grad vil være i stand til å dokumentere erfaringer og resultater på en slik måte at de kan overføres direkte til andre tiltak, til andre tider og på andre steder.

Prosessevaluering tar konsekvensen av slike måleproblemer og av at det alltid vil være usikkert hvilke faktorer som eventuelt har ført til de registrerte effekter. I stedet for å tenke i en modell om årsak og virkning legges vekten på forløp, utvikling og endring. Innenfor prosessevaluering legges hovedvekten på gjennomføringen, den sosiale praksisen, samhandlingen og på at veien blir til underveis. Oppmerksomheten flyttes fra målet til de virkemidlene som skal lede fram mot målet. Dermed skjer det også en forskyvning fra individ til organisasjon. En mulig fare er at organisasjonsutvikling eller sosiale endringer dermed blir et mål i seg selv.

Prosessevaluering er en modell som ofte brukes i evaluering av enkeltprosjekter. I en tidlig fase i et prosjekt vil det som regel være mye som ikke er fastlagt. Mange tiltak finner sin form gjennom prøving og feiling – avhengig av lokale forhold. Ideelt sett skal derfor en prosessevaluering følge et prosjekt fra start til avslutning. Modellen blir gjerne beskrevet gjennom et case-study design, og innebærer at forskeren forsøker å forstå de ulike verdier, interesser og forutsetninger som ligger til grunn hos de enkelte aktører. Ikke minst er det viktig å klarlegge hvilke meninger aktørene selv har i forhold til det arbeidet eller aktivitetene de utfører.

Prosjektevaluering har først og fremst til hensikt å legge et grunnlag for beslutninger. Rapporten fra evalueringsarbeidet bør blant annet inneholde forslag eller synspunkter på hvordan de prosjektansvarlige kan finne fram til nye metoder eller utvikle alternative arbeidsformer for å realisere tiltakets underliggende idé. En slik tilnærming forutsetter at rapporten fra evalueringsarbeidet er komplett slik at ulike instanser, både tilhengere og skeptikere, får anledning til å vurdere datagrunnlaget og de premisser evaluatoren trekker sine konklusjoner på basis av. Den som evaluerer skal belyse og

trekke fram ulike muligheter og lærdommer, men ikke bastant diktere avgjørelser. Ogden legger vekt på at:

Prosessevaluering bør ta opp spørsmål av typen:

- hvor oppdager man svakheter ved prosjektet?
- er det opprinnelige opplegget fremdeles holdbart?
- har brukernes behov forandret seg?
- trenger vi mer av de samme tiltak, eller trenger vi helt andre tiltak?

(Ogden 1984:632)

Grunnspørsmålet i en prosessanalytisk tilnærming er: Hva kan ha hendt som har ført fram til det foreliggende resultatet? Brox sammenligner oppgaven med det spørsmålet den belgiske privatdetektiven Hercule Poirot stiller seg «når han finner guvernantens avsjelete legeme i biblioteket» (Brox 1995:66). Selv om resultatet av en prosess eller handlingsforløp ikke alltid er like dramatisk, iøynefallende og målbart som et mord, så foreligger det et resultat som i en eller annen forstand, i alle fall i prinsippet, er målbart. Ungdom kan ha endret holdninger, mottatt nye impulser, blitt mer opptatt av politikk eller blitt flinkere til å sette grenser og ta hensyn til andre.

Målevaluering hindrer ikke at den som evaluerer samtidig er opptatt av å forstå de prosessene som eventuelt kan forklare endringer i adferd og holdninger hos enkeltindividet. Samtidig åpner prosessevaluering for begrunnede refleksjoner omkring måloppnåelse og hensikt. Ofte står vi overfor sosiale situasjoner der de ideelle forutsetningene ikke er oppfylt verken for å gjennomføre målevaluering eller prosessevaluering. Det er svært vanlig at den som skal foreta en evaluering kommer på banen først etter at tiltaket har vært i drift i kortere eller lengre tid. Forskerne har ikke vært inne og fulgt det enkelte prosjektet fra startpunktet. Oppsummeringer i etterkant foretatt av involverte aktører inneholder ofte både rasjonaliseringer, etterpåklokskap og rene erindringsfeil. En slik situasjon innebærer likevel ikke at det er umulig å gjøre seg opp begrunnede oppfatninger om virkninger og den sosiale praksisen tiltaket representerer. Situasjonen er ikke ideell, men realistisk i forhold til mye av det evalueringsarbeidet som foregår. Tilnærmingen kan karakteriseres som *pragmatisk evaluering*.

Hvilke spørsmål bør stilles til Porsgrunnmodellen ut fra et pragmatisk prosessorientert utgangspunkt:

- Det er nødvendig å klarlegge de forhold som førte til prosjektets opprettelse. Evalueringen bør derfor inneholde en beskrivelse av situasjonen ved begynnelsen av prosjektet når det gjelder de forhold og problemstillinger som prosjektet retter seg mot.

- Hvem står bak som initiativtakere, hvilke motiver lå til grunn og hvordan har Porsgrunnmodellen fått tilført ressurser?
- Hvordan har den daglige driften artet seg? Her er det viktig å få fram virksomhetens art: organisatoriske rammer, pedagogiske, sosiale og politiske innhold. Spørsmålet berører forholdet mellom idealer og realiteter (Løchen 1965).
- Hvilke endringer har skjedd underveis. Har Porsgrunnmodellen utviklet seg i mer eller mindre klare faser. For mange sosiale tiltak av denne typen gjelder at de ofte svinger. Det går i bølger.
- Er Porsgrunnmodellen omstridt i nærmiljøet eller i den offentlige opinion? I hvilken grad er den kritikken som har framkommet relevant?
- Hvilke resultater kan Porsgrunnmodellen vise til i forhold til målene som ligger til grunn? Hvor ligger årsakene til framgang og resultater? I en slik sammenheng vil det være spesielt relevant å se om prosjektet har blitt godt mottatt av målgruppa. Hvordan reagerte brukerne på tiltakene som ble satt i verk? Hva slags motivasjon og mening har brukerne med bruken?
- Hvor svikter eller overrasker resultatene i forhold til forventningene? Sosialt liv følger ofte sin egen dynamikk som det ikke alltid er lett å forutse på forhånd. Her kan ligge både negative og positive effekter. Hvilke sider ved Porsgrunnmodellen har fungert uventet bra eller spesielt dårlig?

Medvirkningsarbeidet i Porsgrunn retter seg mot ungdom, og det har sin organisatoriske basis i elevrådsarbeidet, noe som innebærer at det henvender seg til nye årskull hele tiden. I tillegg vil ungdom være særlig sensitive for skiftinger i et større kulturelt landskap hvor fenomener som moter, stiluttrykk, holdninger og forestillinger om «det kule» og «det ukule» inngår i en sammensatt sosial og kulturell atmosfære som både er i kontinuerlig endring, og som ikke minst omfatter en rekke ulike grupper som kan være til dels sterkt forskjellige fra hverandre. I evalueringen vil også slike dimensjoner inngå som bestanddeler i den overordnede konteksten der arbeidet med medvirkning blant barn og unge mer konkret utspiller seg.

3.5 Hvordan har vi gått fram?

Evalueringsarbeidet har blitt gjennomført ved hjelp av både kvantitative og kvalitative metoder.

Den kvalitative delen har hatt *intervjuer* med ulike aktørgrupper som sitt hovedfokus. Disse omfatter sentrale aktører blant Porsgrunns politikere

og administrasjon, som ordfører, oppvekstkoordinator, skolesjef, sjef for kultur og undervisning og andre, ledelsen ved kultur og ungdomshuset Gamle Posten, kontaktlærere, koordinator for elevrådsarbeidet og samfunnsfagslærere ved videregående skole. Blant prosjektets primære målgrupper har vi snakket med ungdomspolitikere og en rekke tidligere og nåværende medlemmer av Porsgrunn felles elevråd. Vi har også gjort intervjuer med representanter for elevrådene ved to ulike skoler, og vært til stede på et større jubileumsmøte der en rekke av Porsgrunnmodellens sentrale aktører var til stede.

Samlet sett har vi gjennomført dybdeintervjuer med om lag 25 personer. Enkelte av disse har vi intervjuet i mindre fokusgrupper, mens andre personer har vi gjennomført flere intervjuer med.

I tillegg har viktige offentlige dokumenter, referater fra møter, avisartikler og lignende blitt benyttet som kilder. Det kvalitative feltarbeidet ble gjennomført i perioden mai–desember 2002.

Vi har naturlig nok ikke kunnet snakke med samtlige aktører som har vært delaktige i denne prosessen. Slik sett vil ikke de personene vi har intervjuet, gi et representativt bilde på alles oppfatning av medvirkningsarbeidet i kommunen. Vi har så langt det har vært mulig innenfor prosjektets rammer oppsøkt personer som har vært sterkt involvert – ut fra sitt ståsted – i de prosesser som har foregått.

Den kvantitative delen har først bestått i å utvikle et større spørreskjema rettet mot kommunens ungdommer i samarbeid med representanter for skole- og kommuneadministrasjon. Denne skolebaserte spørreundersøkelsen «Ungdomsundersøkelsen i Porsgrunn» ble gjennomført blant elever ved både ungdomsskoler og videregående skoler i mai 2002. Gjennom denne vil vi på en rekke punkter kunne sammenlikne resultater fra Porsgrunn med resultater fra «Ung i Norge 2002» som er en større landsdekkende undersøkelse. I Porsgrunnundersøkelsen var utvalget på rundt 1400 respondenter. Den dekker åttende, niende og tiende klassetrinn på ungdomsskolen, pluss grunnkurs og VKI på videregående. I «Ung i Norge 2002» var utvalget på rundt 12 000 i samme aldersgruppe, utvalget er nasjonalt representativt. Prosedyren for de to undersøkelsene var tilnærmet identisk. I begge tilfeller ble spørreskjemaene utfylt anonymt i klasserommet. Ungdomsundersøkelsen i Porsgrunn hadde en svarprosent på 89 prosent mens «Ung i Norge» hadde en svarprosent på 92 prosent. Der det er foretatt sammenligninger mellom de to undersøkelsene er spørsmålsstillingene like.

Det kan stilles spørsmål ved hvor relevant det er å sammenligne ungdom i Porsgrunn med et representativt utvalg unge fra hele landet.

Porsgrunn ikke er alene om sitt medvirkningsarbeid, og i den grad vi ikke finner forskjeller kan det blant annet skyldes at mange kommuner driver tilsvarende prosjekter. Likevel er det slik at Porsgrunn har satset store ressurser og prestisje, og har en langvarig praksis på dette området. I den grad medvirkningsarbeidet har virket, bør derfor Porsgrunn ligge i tet sammenlignet med et nasjonalt utvalg. Dersom Porsgrunn ikke er i teten, eller til dels befinner seg under gjennomsnittet, vil det være et signal om at det er stort sprik mellom intensjoner og målsettinger på den ene siden, og på den andre siden de resultatene som er oppnådd. Vi skal imidlertid være forsiktig med å dra forhastede konklusjoner, for det kan også være et tegn på at arbeidet har virket, da gitt at utgangspunktet var ekstremt dårlig i kommunen. Et slikt funn stiller derfor spørsmål ved de metodene som anvendes, og gjør det nødvendig å lete etter ikke-intenderte effekter.

Det ble gjennomført en ungdomsundersøkelse i Porsgrunn i 1985. Enkelte av spørsmålene fra denne ble fulgt opp i 2002-undersøkelsen. I denne rapporten har vi bare brukt spørsmålene knyttet til organisasjonsdeltagelse fra 1985 til 2002. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 5.

4 Porsgrunnmodellen: en tankegang, en prosess og en serie med tiltak. Konkretiseringer

Sentrale aktører i medvirkningsarbeidet understreker at Porsgrunnmodellen best kan forstås som en prosess. I dette antydes at de praktiske tiltakene mer skal betraktes som konkrete forsøk på å realisere et overordnet idégrunnlag, og ikke som et endeprodukt for ideene bak, eller, som uttrykk for et samlet hele. De skal snarere sees som tiltak som hele tiden utsettes for *prøving og feiling*, og som vurderes, endres, forkastes eller videreføres underveis, og hvor nye ideer og «knoppskytinger» vokser fram i et mer eller mindre kontinuerlig forløp.

Likevel, for å evaluere dette arbeidet kan man vanskelig gjøre annet enn å forsøke å danne seg et bilde av resultatene ved å foreta en gjennomgang av de konkrete tiltakene som modellen har avfødt, for så å vurdere den helheten som dermed kommer til syne. Mange av tiltakene griper inn i og henviser til hverandre, og det vil derfor nødvendigvis forekomme en del overlappinger i fremstillingen.

Vi skal først presentere en serie med enkelttiltak av varierende omfang og størrelse som *ikke* primært er basert på skolen som hovedarena. Enkelte av disse er av forskjellige årsaker avsluttet, mens andre fortsatt eksisterer.

Deretter skal vi presentere og se nærmere på de mest grunnleggende bestanddelene (tiltakene) i kommunens arbeid med medvirkning i form av en serie med *skolebaserte tiltak*, hvor *elevrådsarbeidet* på hver enkelt skole står helt sentralt. Til sist i delen som omhandler skolebaserte tiltak, skal vi undersøke det såkalte *Porsgrunn felles elevråd* som består av representanter valgt av samtlige elevråd i kommunen. Vi skal så presentere institusjonen som går under betegnelsen *Rådhusmøtet*, der valgte representanter for elevrådene på samtlige barne- og ungdomsskoler får anledning til å foreslå konkrete barne- og ungdomsrelaterte tiltak i møte med ordfører, politikere og nøkkelpersoner innen kommuneadministrasjonen.

Fremstillingen avsluttes med et punkt som omhandler organisering og personavhengighet i noen sentrale deler av medvirkningsarbeidet.

Hovedformålet er å kort presentere tiltakene i lys av bakgrunn og historikk, å få fram litt om hvor de ulike tiltakene står i dag, samt å foreta

noen enkle vurderinger/evalueringer underveis. Ettersom de skolebaserte tiltakene er de mest sentrale, vil disse vies størst oppmerksomhet. Vurderingene som er foretatt underveis, vil danne grunnlag for rapportens konklusjoner.

Holdninger og retningslinjer for medvirkningsarbeidet i Porsgrunn har også nedfelt seg i en serie med barne- og ungdomsrelaterte *planer* som flere etater og avdelinger i kommunen har vært med på å utforme. Disse vil ikke bli behandlet under et eget punkt, men vil i stedet bli henvist til i den grad det er påkrevet under presentasjonen av hvert enkelt prosjekt.

4.1 Skoleeksterne tiltak

4.1.1 Barneombud og kontakttelefon

Etter initiativ fra formannskapet vedtok bystyret å etablere et såkalt «barneombud» som en prøveordning fra 1991–1993. Ombudet skulle være en heltidsstilling hvis rolle var tenkt som en kombinasjon av tillitsmann, hjelper og representant for barns interesser, som også kunne nås via en kontakttelefon. Ifølge oppvekstkoordinator ble ombudet benyttet i stor utstrekning, og vurderes som «en klar suksess». Suksessen medførte imidlertid at responsen ble større enn kapasiteten, og at barna dermed ofte opplevde å treffe en telefonsvarer. Ifølge oppvekstkoordinator gikk det i perioden 1990–1994 en viss «inflasjon» i kontakttelefoner for barn og unge. Kommunen valgte derfor å tone ned denne delen av tiltaket, samtidig som mulige alternativer og forbedringer på nasjonalt nivå ble foreslått (se Lillestøl 1996:59). Barneombudet i Porsgrunn endret for øvrig etter hvert betegnelse til «barne- og ungdomsombudet» etter påtrykk fra det nasjonale barneombudet.

Status per 2002:

«Barne- og ungdomsombudet» ble lagt ned i 1995. Erfaringene var imidlertid klare på at det lokale ombudet hadde fylt en viktig funksjon. I henhold til oppvekstkoordinator ble det i 1995 antydnet en videreføring av prosjektet på alternative måter, der man for eksempel kunne imøtekomme kapasitetsproblemet ved at man lot ombudets arbeidsoppgaver inngå i funksjonene til sosiallærer (ungdomsskoler) og kontaktlærer (alle skoler).

I 1995 ble det derfor foreslått opprettet en stilling (dvs. en stillingsandel) som *miljølærer* ved alle barneskoler. Denne ble opprettet fra høsten 1996. Miljølærerens hovedoppgave er å arbeide for et godt sosialt miljø samtidig som vedkommende skal være en støttespiller for barn og unges interesser i skolehverdagen, og på denne måten oppfylle en slags ombuds-

funksjon. På enkelte skoler ivaretas miljølærerfunksjonen av kontaktlærerene. I tillegg har alle skoler, i henhold til statlig lovpålegg, en sosiallærer som arbeider mer direkte på individnivå.

Kontakttelefonen ble lagt ned i 1995, dels som følge av kapasitetsproblemer, dels som følge av at en rekke kontakttelefoner etter hvert ble etablert på nasjonalt nivå (Lillestøl refererer til en tverrsektoriell arbeidsgruppe som kartla mellom 15–20 eksempler som kunne kategoriseres som «kontakttelefoner for barn og unge», 1996:59). Kommunen har tatt initiativ til en opprydning i disse forholdene. Møter ble avholdt med representanter for organisasjoner som også hadde kontakttelefoner (som Redd Barna, Røde Kors og andre) for å forenkle og samordne disse. Ifølge oppvekstkoordinator har dette resultert i en viss opprydning, trass i at et fullt ut tilfredsstillende resultat fortsatt ikke er nådd.

4.1.2 Barnas pris

Formannskapet vedtok i 1990 å opprette en «Barnas Pris» på 10.000 kr som skulle gå til en frivillig organisasjon (inkludert borettslag, velforeninger og lignende) som har gjort en spesiell innsats for barn og unge det siste året. Prisen er blitt tildelt på «Barnas Dag» (se nedenfor) av en egen barnejury som består av elevrådsledere fra kommunens barne- og ungdomsskoler. I 1995 hadde den 28 søkere.

Ifølge oppvekstkoordinator har det vært såpass mange gode kandidater at 5–10 ville kunne ha mottatt prisen hvert år. Oppvekstkoordinator konkluderer med at tiltaket i hovedsak har fungert bra. Prisen får også god mediedekning.

Status: Barnas Pris eksisterer fortsatt, og har i gjennomsnitt ca. 25–30 søkere hvert år. Kandidater foreslås av elevrådene og ulike barne- og ungdomsrelevante organisasjoner. Koordinator for elevrådsarbeidet (se nedenfor) har fått ansvar for å hjelpe til med arbeidet.

4.1.3 Barne- og ungdomsuka (BUKA)

Siden 1946 har Porsgrunn arrangert den såkalte «Barnas dag» som er et festarrangement med kostymeopptog, leker og konkurranser for kommunens barn, hovedsakelig organisert av frivillige organisasjoner med støtte fra kommunen. Ifølge en rekke informanter har dette arrangementet i en årrekke nytt stor popularitet blant kommunens barn. Den ledsages av langvarige forberedelser blant ulike aktørgrupper, og omtales til tider som «større enn 17. mai» (se og Lillestøl 1996:35). Det ble derfor naturlig å knytte den såkalte «Barne- og ungdomsuka» til dette arrangementet. Denne har blitt

arrangert siden 1992 som en årlig foreteelse hvor Barnas Dag inngår, i tillegg til gjennomføring av Rådhusmøtet, ulike kulturarrangementer for barn og unge, Barnehagens dag (fra 1998–2000), SFO-dagen (siden 1999), relevante fagseminarer m.m. Målet var å rette fokus på barn og unges interesser i en hel uke, i media, i fagmiljøer og hos barn og unge selv. Med fagseminarene ønsket kommunen å involvere alle sine fagmiljøer som arbeider med barn og unge, med utgangspunkt i kommunens langtidspan. Det var i tråd med dette opprinnelig en målsetting om at BUKA skulle fremme tverrsektorielt samarbeid.

Status: Barne og ungdomsuka eksisterer i beste velgående. Fagseminarene er imidlertid tonet noe ned, og ifølge oppvekstkoordinator har tiltaket i liten grad bidratt til tverrsektorielt samarbeid. Tiltaket framstår derimot i dag hovedsakelig som et kulturarrangement der barn og unge står i sentrum. Den besøkes også av en stor andel tilreisende, og anses som en vesentlig del av kommunens ansikt utad, noe som bekreftes av en rekke informanter.

4.1.4 Bydelsmøter – fellesmøter

Høsten 1992 ble det avholdt såkalte «bydelsmøter» – åpne for alle bydelens beboere i alle aldre – for å diskutere nærmere forslagene som var kommet inn via arbeidsbøkene m.m. (se delen nedenfor om «skolebaserte tiltak»). Oppslutningen sank imidlertid året etter, og oppvekstkoordinator stiller spørsmål om i hvilken grad disse kan anses som representative for barn og unges interesser. Tanken bak var at medvirkningsprosjektene over tid ville gi seg utslag i høyere interesse for bydelvis spørsmål.

I arbeidet med å revidere kommunens langsiktige, strategiske plan (1998–1999) ble det gjennomført møter i hver av kommunens 11 bydeler. I hver bydel ble det satt ned to arbeidsgrupper. Den ene gruppa bestod av representanter fra de ulike frivillige foreningene lokalt (derav også barne- og ungdomsforeninger), den andre gruppa bestod av elever fra den enkelte grunnskole og deres kontaktlærere. I den enkelte bydel arbeidet begge gruppene med de samme oppgavene. Gruppens syn ble fremmet og diskutert på åpne møter i bydelene. Etter dette forarbeidet fikk alle gruppene i et felles stormøte anledning til å fremme sine synspunkter for bystyret, samt overlevere sin rapport til ordføreren.

I slike tilfeller brukes elevrådene også som høringsinstans (se nedenfor). Ofte vil for eksempel saksbehandlere fra teknisk etat ta direkte kontakt med elevrådene for å diskutere forslag.

Status: Bydelsmøtene som årlig foreteelse ble lagt ned allerede i 1994 pga. manglende oppslutning. Det avholdes likevel stadig møter både på bydels- og felles nivå ved behov.

4.1.5 Ungdomshuset Gamle Posten

Tidlig viste det seg en stor etterspørsel etter et ungdomshus i sentrum for litt eldre ungdom (opprinnelig 16–20, seinere justert til 25 år). Blant annet under forberedelsene til Rådhusmøtet 1992 ble det klart at et slikt ungdomshus hadde førsteprioritet ved alle ungdomsskolene. Som følge av dette ble det nedsatt en arbeidsgruppe under rådmannen i 1993 som arbeidet med saken, og hvor prosjektleder for daværende Barn og plan var sekretær. Porsgrunn felles elevråd spilte en sentral rolle som initiativtaker og pådriver for å etablere dette ungdomshuset. Huset «Gamle Posten» ble tatt i bruk i 1993, etter ombygging og nyinnredning for 2,5 millioner kroner. Huset har rommet en rekke ulike tilbud til ungdom, som kafé (privatdrevet), øvelokaler for band, unginformasjon med internettilgang/internettkafe, lydstudio (privatdrevet), mørkerom, lokaler til konserter og diskotek, flere møterom, ungdomsklubb for sentrumsungdom (13–15) samt kontor for Porsgrunn felles elevråd og Porsgrunn Ungdomsråd. Disse tilbudene blir naturlig nok revidert og endret etter behov. En rekke ulike brukergrupper har opp gjennom årene hatt tilknytning til Gamle Posten (se for eksempel selv-evalueringsrapporten «Gamle Posten. Evaluering», Evensen 2002).

Målsettingen har vært å skape et aktivt rusfritt kulturtilbud for en bred gruppe ungdom i Porsgrunn. I tillegg leier ulike interessegrupper rom til kurs og seminarer på Gamle Posten, noe som gjør at også voksne mennesker er lokalisert i huset. Per i dag kan huset karakteriseres mer som et allment kulturhus enn som et ungdomshus i ensidig forstand.

Ifølge en rekke informanter hadde saken der elevrådene fikk igjennom etableringen av et eget ungdomshus en meget betydelig symbolverdi i medvirkningsarbeidets tidlige fase.

Faser underveis, forholdet til Porsgrunn felles elevråd og Gamle Postens fremtid

I den første perioden hadde Porsgrunn felles elevråd lokaler og var sentrale aktører i husstyret. Det utviklet seg imidlertid motsetninger mellom de ulike ungdomsgruppene som brukte huset, fordi forskjellene gruppene imellom ble opplevd som store. Her ser det ut til at et visst elitepreg som i noen grad synes å ha kjennetegnet Porsgrunn felles elevråd i den tidlige perioden, kom til syne (noe som vil bli nærmere behandlet senere i rapporten). Daværende

leder av Gamle Posten understreker sterkt at han den gang som nå så det som nødvendig at brukerne på huset også i stor grad skulle ta del i de forskjellige, og ofte høyst konkrete, gjøremålene som var knyttet til de ulike arrangementene. Dette ble en kilde til konflikt, noe som bekreftes av en representant for daværende Porsgrunn felles elevråd:

Jo, vi kom etterhvert skikkelig i klinsj med ledelsen og de ansatte på Gamle Posten. Vi i PFE så det som vår primære oppgave å komme med ideer og forslag til hvordan ting skulle gjøres, mer enn at det var vi som skulle gjøre det. Vi skulle ikke være ungdomsarbeidere. Vi var vel litt småblærete og forventa at ledelsen og de ansatte heller skulle sette ut i livet de tinga vi foreslo. Og vi hadde heller ikke tid til å jobbe mye på huset. De ansatte på Gamle Posten likte ikke det. De så på oss som de snobbete, late ungdommene som ikke gadd å gjøre noe og som heller ville bestemme hva andre skulle gjøre. Så vi blei skvist ut.

Utsagnet stemmer med andre ord godt overens med hva daværende leder forteller – om enn i mer moderate vendinger – om relasjonen til Porsgrunn felles elevråd i den tidlige tiden. Dette kan sees i sammenheng med de ulike fasene som Gamle Posten har gått igjennom, ifølge daværende leder, og som i store trekk også blir bekreftet av en rekke ulike informanter:

I denne *første* tidlige perioden, før Porsgrunn felles elevråd trakk seg ut, var huset i stor grad, ifølge sentrale informanter, særlig assosiert med hva som omtaltes som «sossene»: pene, flinke og konservative ungdommer som var mer opptatt av diskotek og popmusikk enn av mer «alternative» og «rocka» musikkgenre (se nedenfor). Dette kan jo i noen grad harmonere godt med tendensen til å se særlig de tidlige medlemmene av Porsgrunn felles elevråd som «små politikere». Som en av de ansatte på huset uttrykte det: «PFE kom ikke på rockekonsert og rockera gikk ikke på diskotek, for å si det sånn».

Et eksempel som godt illustrerer hvordan kampen om holdninger kom til uttrykk gjennom helt konkrete symboliseringer, trekkes fram av daglig leder som forteller om en anledning der husstyret bestemte seg for å kjøpe inn hamburgere fra McDonalds til møtene, og ikke pizza slik man vanligvis gjorde. Denne avgjørelsen resulterte etter sigende i at de medlemmene av husstyret som tilhørte venstresiden, og som den gang utgjorde en relativt stor gruppe – om enn ikke så stor som flertallet – trakk seg ut i protest. Etter en viss tid var det imidlertid denne gruppen som oppnådde hegemoniet. Ifølge representanter for «motparten» i form av daværende Porsgrunn felles elevråd, skjedde dette blant annet fordi de var så flinke til å jobbe aktivt med arrangementer og politikk.

I Gamle Postens *andre* fase inntok, i tråd med dette, mer opposisjonelle grupperinger huset. Dette var de radikale ungdomspolitiske grupperingene i form av RU, SU, Natur og Ungdom, samt erklærte anarkistgrupper som gikk under betegnelser som «Sosial økologisk gruppe» og «Demokratisk Alternativ». Som seg hør og bør tenderte de sistnevnte til å avvise parlamentarisk og konvensjonelt politisk arbeid som «falskt» og «på systemets premisser», og var følgelig skeptiske til Porsgrunn felles elevråd. Deler av disse miljøene var også sterkt involvert i alternative musikkgenrer i form av såkalt «indie-rock» (assosiert med små og uavhengige plateselskaper som ser seg som alternativer til mer kommersielle musikkformer), ny-punk, samt såkalt «hardcore» musikk, dvs. sterkt politiserte etterlevninger etter den første punkebølgen som gjerne er opptatt av vegetarianisme, radikale anti-rus holdninger – i form av såkalt «straight edge»-grupper – og andre. Dette illustreres blant annet ved at to kjente, amerikanske hardcore band – «Agnostic Front» og «Shelter» – holdt sine eneste Norgeskonserter på Gamle Posten, der rundt 130 tilreisende fans troppet opp, i tillegg til Porsgrunns mer lokale hardcoremiljø.

Den *tredje* fasen var kjennetegnet av mer generell laber interesse. Ifølge Gamle Postens leder fikk han høre at «de som går på Gamle Posten er for alminnelige».

Den *fjerde* og nåværende fasen karakteriseres av en viss uklarhet med hensyn til det mer faste klientellet. En sentral del av disse er imidlertid en gruppe ungdom med somalisk bakgrunn som per i dag benytter Internettkafeen særlig hyppig. Ifølge daglig leder har enkelte øvrige ungdommer imidlertid beklaget at «det er for mange Somaliere» på Gamle Posten, særlig på Internettkafeen. Igjen viser dette hvordan Gamle Posten stadig er en arena hvor ulike grupper i ungdomsmiljøene i varierende grad konkurrerer om «eierforhold» til denne arenaen.

Det har lenge hersket en viss uenighet om Gamle Postens driftsprofil. På den ene siden står grupper som mener Gamle Posten bør være et ungdomshus med utstrakt medvirkning fra de involverte, med et husstyre der de gruppene som er mest aktive får mest å si.

Opp mot dette står blant andre daglig leders syn som hevder at et demokratisk husstyre av representanter for de ulike brukergruppene i stedet lett vil medføre at et bestemt ungdomsmiljø eller gruppering vil dominere huset. Dette vil ekskludere store deler av det mangfoldet av brukere som har eksistert de seinere årene. I tråd med dette idealet skal Gamle Posten være et kulturhus i mer generell forstand. Et hus som ikke bare henvender seg til ungdom, eller særinteresser, men som har et stort mangfold av brukere som

ikke, eller bare i liten grad, deltar i den overordnede driften. Daglig leder understreker sterkt at han bevisst har søkt å motarbeide alle tilløp til at enkelte grupperinger skal dominere huset:

Idealet er å ha både amatørteaterfolk, rockere, techno-fans, somaliske bryllup, ny-sirkustilhengere, PFE, politiske ungdomsorganisasjoner, skatere, bladere, mødre som driver med spedbarnsdansing, salsaklubb, Ungdommens Kulturmønstring og fillipinsk folkedans under samme tak!

Status: Gamle Posten er nå under omstrukturering. Slike ungdomshus har gjerne en glansperiode på rundt 4–5 år da de er meget populære. I tråd med dette vil de gjerne kunne nyte godt av en omstrukturering når populariteten faller. Porsgrunn felles elevråd har i dag imidlertid på nytt inngått i et samarbeid med Gamle Posten. Ifølge begge parter fungerer dette samarbeidet bra. Porsgrunn felles elevråd har blant annet ønsket å bruke Gamle Posten når de har satt i gang arrangerte kvelder og tiltak der man både ønsker å nyprofilere Porsgrunn felles elevråd, samtidig som Gamle Posten tilføres elementer til et nytt «image» (se også avsnittet om Porsgrunn felles elevråd, del 4.4.).

4.1.6 Organisasjonsutvikling i fritidsklubbene

Blant annet som følge av arbeidet med de såkalte «arbeidsbøkene» (se under delen om «skolebaserte tiltak») kom det fram at flertallet av elevene ved ungdomsskolene ønsket seg et sted å være, samtidig som de eksisterende fritidsklubbene ble lite brukt. Det ble derfor knyttet sterkere forbindelser med elevrådene ved alle ungdomsskolene. Disse har fått status som *interimstyre* ved de lokale klubbene ved oppstart av klubbåret på høsten, før klubbmedlemmene selv overtar styret.

I denne prosessen har kommunen, i samråd med elevrådene, valgt å legge ned enkelte klubber som har blitt lite benyttet, for på denne måten å frigjøre ressurser til tiltak som de unges organer har gitt høyere prioritet. Dette ble særlig aktuelt under prosessene som førte til opprettelsen av Ungdomshuset Gamle Posten (ovenfor), ettersom det ble sett som mer attraktivt i flere lokalmiljøer å få et sted å være i byen.

4.1.7 Plan for politiets arbeid i skolene

På bakgrunn av at Justisdepartementet hadde oppfordret landets politikamre til å prioritere skolebesøk, tok i særlig grad ungdommene som satt i kommunens «læremiddelgruppe» initiativ som medvirket til at Telemark politi-

kammer og Porsgrunn kommune i 1994 la fram en plan for kontakt som inkluderte klassebesøk og foreldremøter. Tiltakene ble første gang gjennomført i skoleåret 1994/1995. Fram til i dag har gjennomføringen av slike tiltak foregått noe i bølger avhengig av ressursene som har vært tilgjengelige innen politiet, ifølge oppvekstkoordinator.

Status: I seinere tid har det imidlertid blitt opprettet 3–4 nye stillinger innen politiet som har forebyggende arbeid som sitt primære arbeidsområde. I forbindelse med dette skal flere nabokommuner samarbeide om å samordne tiltak for å forebygge kriminalitet. I dette inngår også skolebesøk.

Dette eksempelet gir grunn til å stille spørsmålet om hvor grensene for medvirkningsarbeidet i Porsgrunn går. Initiativet til skolebesøk kom her fra ungdommene, som på sin side også fant støtte i en oppfordring fra Justisdepartementet. Man vil derfor kunne innvende at det ville vært en viss sjanse for at dette ville blitt gjennomført selv om kommunen ikke hadde igangsatt prosessen med medvirkningsarbeidet. En slik innvending kan imidlertid rettes mot flere av tiltakene som inngår i Porsgrunnmodellen, og noe klart svar på hvor disse grensene eventuelt går, er rimelig nok vanskelig å gi. Dette og liknende eksempler må altså sees i en større helhet som samlet gir et overordnet bilde av Porsgrunn kommunes vilje til å satse på barne- og ungdomsrelaterte tiltak. Temaet vil også bli nærmere behandlet i del 6.

4.1.8 «Statuslister» – oversikt per skolekrets

I 1995 ble det arbeidet med å utvikle såkalte «statuslister» som skulle gi en oversikt over hva som er blitt gjort i de ulike skolekretsene de siste årene etter forslag fra barn og unge, samt de viktigste sakene som gjenstår. Dette arbeidet var blant annet ment som informasjon til befolkningen om konkrete resultater som følge av medvirkningsprosjektene, og dermed som et virkemiddel for å skape tillit og innsyn i prosessene.

Status: Ifølge oppvekstkoordinator ble dette opplegget, på tross av den åpenbare nytteverdien, for arbeidskrevende, og ble derfor lagt ned etter noen år. Oppvekstkoordinator er imidlertid av den oppfatning av slike lister kunne ha stor betydning for å dokumentere hva som faktisk er blitt gjort.

4.1.9 «Prøv selv»

En del mindre forslag til strakstiltak som kom inn og ble silt gjennom de øvrige kanalene (blant annet Rådhusmøtet), ble ikke realisert. Ofte var dette tiltak som kostet lite og som det kanskje bare var en liten gruppe barn som stod bak. For også å gi slike tiltak en sjanse, opprettet Porsgrunn kommune i

1994 et såkalt «Prøv selv»-prosjekt, der barn kunne søke midler fra en pott på 50.000 kroner.

Status: Etter hvert ble det tydelig at slike saker best ble ivaretatt gjennom det generelle systemet i skolene og etatene, så som Rådhusmøtet, samt en mindre pott penger som distribueres til skolene via skolesjefen. Tiltaket ble derfor lagt ned i 1995.

4.1.10 Andre resultater: rekruttering til lokalpolitisk arbeid

Spørsmålet om det har skjedd en økning i rekrutteringen til lokalpolitisk arbeid blant ungdom i Porsgrunn kommune, vil også behandles eksplisitt på grunnlag av analysen av resultatene fra spørreundersøkelsen (se pkt. 5). En slik økning trenger selvsagt ikke nødvendigvis skyldes Porsgrunnmodellen. Likevel er det en del forhold som kanskje kan settes i sammenheng med medvirkningsarbeidet sett under ett.

1. Oppretting av «Ungdomspolitisk forum»

«Ungdomspolitisk forum» ble opprettet i 1995 etter initiativ fra politisk interesserte unge i Porsgrunn. Forumet var tenkt som et mellomledd mellom Porsgrunn felles elevråd og kommunepolitikken, og som en uformell møteplass hvor man kunne diskutere ungdomspolitik. Her deltok både representanter for ungdomsorganisasjonene til de tradisjonelle partiene og utenomparlamentariske organisasjoner som Natur og ungdom.

Status: Forumet var aktivt i noen få år, men ble nedlagt rundt 1997–1998.

2. Fornyelse av «Porsgrunn Ungdomsråd»

Porsgrunn Ungdomsråd er en paraplyorganisasjon for de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene i kommunen. Etter lenge å ha blitt dominert av medlemmer i 40–50-åra, har en rekke yngre medlemmer nå kommet inn.

Status: Opprettingen av det såkalte «Ungdomsutvalget» (se pkt. 4.5.) der representanter for de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene også deltar sammen med Porsgrunn felles elevråd kan sees som en ytterligere organisatorisk fornyelse og endring på dette feltet. Det er imidlertid for tidlig å vurdere nærmere per i dag hvordan denne nyskapningen vil fungere.

3. «Ungdomsrepresentanter» i bystyret

Etter initiativ fra ungdom som hadde vært med i Porsgrunn felles elevråd, blant annet via kumuleringer og lobbyvirksomhet, ble det i 1995 valgt inn fem representanter under 20 år til bystyret. Selv om disse var og er fullverdige medlemmer av bystyret, ble de likevel, på grunn av sin unge alder, i

dagligtalen omtalt som «ungdomsrepresentanter», et begrep vi også bruker senere i rapporten. Samtlige av de innvalgte hadde på dette tidspunktet vært medlemmer av Porsgrunn felles elevråd. Det samme var tilfellet for fire av de fem nye som kom inn i påfølgende periode. Det blir hevdet fra ulike kilder at den store ungdomsrepresentasjonen i bystyret er en mer eller mindre direkte konsekvens av medvirkningsarbeidet som er gjennomført i kommunen. Denne årsakssammenhengen vil diskuteres nærmere i del 6.

4. Utenomparlamentariske grupper?

Under punktet om Gamle Posten kom det fram at det her til tider eksisterte et relativt betydelig miljø av politisk engasjerte grupperinger som var engasjert i ulike former for opposisjonspreget utenomparlamentarisk arbeid. Spørsmålet om disse grupperingene og/eller holdningene de representerer skal settes i sammenheng med medvirkningsarbeidet i Porsgrunn, vil tas nærmere opp under analysene av resultatene fra spørreundersøkelsen, samt i konklusjonsdelen.

4.1.11 Kontakt med omverdenen: medvirkningsarbeidet i Porsgrunn som modell for andre aktører

Arbeid med formidling av Porsgrunns medvirkningserfaringer, samt dialog med andre kommuner som arbeider med tematikken, er gitt høy prioritet i Porsgrunn. Ifølge en rekke informanter tar også dette mye tid. Ifølge oppvekstkoordinator mottar kommunen så mye som et par henvendelser per dag, og har i gjennomsnitt et eksternt besøk per måned. Først og fremst har interessen vært stor fra andre norske kommuner. Men det har også vært interesse utenfor landets grenser. Representanter fra blant annet Skottland, Storbritannia, Spania, Finland, Sverige og Danmark har besøkt Porsgrunn for å lære mer om medvirkningsarbeidet. Porsgrunnmodellen har med andre ord i stor grad blitt en merkevare for kommunen. Som leder for sektor for kultur og undervisning uttrykker det:

Porsgrunnmodellen har vært viktig for å skape et godt image for kommunen. Det kommer jo delegasjoner fra hele Norden for å se hva vi gjør her i kommunen. Det er jo flott. Særlig har oppvekstkoordinator og ordføreren bidratt til dette. Etat- og sektorsjefer har forelest for alle disse gjestene om barnesynet vårt, om læreplanforståelsen, om kulturplaner, om Kulturskolen osv. og i hvordan man i praksis bygger opp en organisasjon som har barn og unges læring og opplevelse som hovedfokus. Lederskapets rolle har stor betydning for å bygge en slik bedriftskultur.

Som nevnt ovenfor har Porsgrunn også blitt kjent for sitt arbeid med barn og unges medvirkning utover landets grenser. Et tydelig resultat av dette var Europarådets konferanse om barn og ungdom som sommeren 2002 ble arrangert i Porsgrunn. Grunnen til at Regjeringen ønsket å legge arrangementet til Porsgrunn var nettopp med bakgrunn i det medvirkningsarbeidet som er nedlagt, noe daværende barne- og familieminister Karita Bekkemellem Orheim uttrykte:

Vi har sett på Porsgrunnsmodellen der barn og unge har fått medbestemmelsesrett, der de har aktive elevråd og felleselevråd foruten Rådhuskonferansen der de fordeler penger på de tiltak de mener er viktige. Porsgrunn er en av kommunene i Norge vi gjerne vil vise fram for Europarådet, og derfor er det også morsomt å la Porsgrunn være vertskommune. (Varden 9. februar 2001.)

Den nasjonale og internasjonale oppmerksomheten som er vakt rundt medvirkningsarbeidet, gjenspeiles særlig i to priser kommunen har mottatt: Lokaldemokratiprisen 1996, tildelt av Kommunenes Sentralforbund og «Best practice» i Europa 2000, kåret av Europarådet som en av 10 «best practices» vedrørende barn og unge i Europa.

I tillegg er det flere priser som henviser til kommunes arbeid med barn og unge, som eksempelvis:

- 2. premie, musikk- og kulturskolekommunen 1996, tildelt av Norsk Musikkskoleråd
- Miljøbyprisen 1997, tildelt av Miljøverndepartementet
- Årets kulturkommune i Telemark 1998, kåret av Norsk Kulturforum
- Årets kulturkommune i Telemark 2002, kåret av Norsk Kulturforum avd. Telemark

(kilde: opplysninger fra Porsgrunn kommune)

Ifølge en rekke informanter har både medieoppmerksomheten og den utstrakte foredragsvirksomheten med andre ord fungert meget positivt for Porsgrunns ansikt utad.

Et problem hevdes likevel å være at en del aktører som står midt inne i prosessene, lett opplever arbeidet som til tider tungt, og at «glansbildet» som ofte forekommer i media kan stå i stor kontrast til hvordan tingene oppleves fra innsiden.

Per årsskiftet 2002 er det rundt 25 porsgrunnsungdommer som kan engasjeres til å holde foredrag om medvirkningsarbeidet i ulike sammenhenger. Men også dette kan ha sine ulemper.

På tross av en rekke positive erfaringer fra blant annet representantene fra Porsgrunn felles elevråd sin side, har enkelte av de unge foredragsholderne gitt uttrykk for at dette arbeidet tok så mye tid at de til tider hadde følelsen av å jobbe mer for kommunen og dens presentasjon av Porsgrunn-modellen enn for elevenes medvirkning innad i kommunen. Dette representerer med andre ord et viktig kritikkpunkt, og en utfordring å håndtere i fremtiden.

4.1.12 Mediebilder og Porsgrunns ansikt utad

Hvordan har tiltakene rundt Porsgrunnmodellen blitt fremstilt i media? Her er noen eksempler:

Overskrift: «Porsgrunnslevene endret loven.» *Ingress:* Fikk tilbake plassene i samarbeidsutvalg. Overtalelsesevnene fra fire skoleelever fra Porsgrunn har i løpet av et par måneder ført til resultater som andre bruker år på å oppnå: Elevenes lobbyvirksomhet på stortinget har ført til at lovparagrafen om elevenes rett til samarbeidsorganer i skolen igjen er på plass i grunnskoleloven. (Porsgrunns Dagblad 30. august 1994)

Overskrift: «Slik kan barna dine påvirke.» *Ingress:* Elevene på barne-skolen er blitt hobbypolitikere. Her er de i vilter kamp på den nye fotballbanen som kommunen har laget til etter politiske forhandlinger med ungene. (To siders oppslag i VG 20. mai 1996)

Overskrift: «Politikk? Det er kult!» *Ingress:* Stikk i strid med alle internasjonale trender har Porsgrunn kommune greid det alle trodde var umulig: å oppfostre en engasjert ungdomsgenerasjon på 90-tallet. Oppskriften er såre enkel: Gi barna makt og innflytelse. (To siders oppslag i Dagbladet 12. august 1997)

Overskrift: «Jagland vil lære om Porsgrunn-modellen.» *Ingress:* Besøkte Stridsklev i formiddag. Lun førjulstemning med pepperkaker og levende lys møtte Thorbjørn Jagland da han i formiddag møtte elevene ved Stridsklev barneskole. Samtalene dreide seg i hovedsak om elevrådsrepresentantenes erfaringer med Porsgrunn-modellen, og de muligheter den gir for medbestemmelse. (Førsteside i Porsgrunns Dagblad 8. desember 1997)

Et tre siders oppslag i svenske «Kommunaktuelt» (2. mai 1996) viser i tillegg at medvirkningsarbeidet også har fått omtale utenfor landets grenser. Ifølge oppvekstkoordinator finnes i tillegg et stort antall oppslag i lokalpressen.

Sett i sammenheng med foredragsvirksomhet og rapporterte innslag i andre media, indikerer dette med andre ord at medvirkningsarbeidet i

Porsgrunn ser ut til å ha bidratt sterkt til å gi Porsgrunn kommunes ansikt utad en positiv vinkling. I følge oppvekstkoordinator har det imidlertid i seinere tid også blitt fremsatt en del kritiske oppslag i lokalpressen, noe som altså understreker at dette bildet ikke er entydig.

4.2 Skolebaserte tiltak

Skolebaserte tiltak kan på mange måter sees som Porsgrunnmodellens rygg-rad idet skolen brukes som en nøkkelinstitusjon for å stimulere barn og unges medvirkning. En viktig årsak til dette er at skolen som arena, til forskjell fra andre frivillige organisasjoner, huser samtlige barn og unge. Samtidig er det også ressursbesparende å forholde seg til denne ene arenaen, og ikke til en mengde ulike møteplasser for barn og unge med begrensede åpningstider, variabelt frammøte og eventuelle skjevheter i forhold til deltagelse.

Oppvekstkoordinator og skolesjef understreker at det relativt store antallet barne- og ungdomsskoler i en kommune av Porsgrunns størrelse (14 barneskoler, 5 ungdomsskoler samt en kombinert barne- og ungdomsskole), også speiler en politisk vilje til å beholde skolene i de ulike lokalmiljøene, noe som står i motsetningsforhold til tendensen til sentralisering som kjennes fra andre kommuner. I tråd med dette finnes barneskoler med helt ned til 15 elever innenfor Porsgrunns kommunegrenser.

De første forsøkene på å trekke skoleelevene sterkere med i medvirkningsprosjekter startet våren 1992. Ifølge oppvekstkoordinator ble det på dette tidspunktet avdekket vesentlige forskjeller skolene i mellom med hensyn til generell atmosfære, åpenhet og holdninger til arbeidet med medvirkning, i tråd med blant annet hans egne erfaringer fra arbeid med barne- og ungdomsplaner i ulike deler av landet siden 1974. Variasjoner med hensyn til disse spørsmålene er stadig aktuelle, og vil blant annet bli nærmere utdypet i analysen av resultatene fra spørreundersøkelsen (se kapittel 5). I følge oppvekstkoordinator var det særlig en del skepsis blant rektorene i begynnelsen, men han understreker at samarbeidet med skolene er blitt betydelig bedret etter hvert som arbeidet på denne arenaen har utviklet seg, selv om det også i dag eksisterer viktige forskjeller i praksis og holdninger.

Oppvekstkoordinator hevder at skolen i mange tilfeller har et betydelig «demokratisk underskudd» i den betydningen at alle de viktigste avgjørelsene reelt sett tas på lærerværelset, trass i at Grunnskoleloven har lagt opp til at elevråd, foreldreråd og tidligere lærerråd skulle være underlagt det såkalte «samarbeidsutvalget». En uttalelse fra en annen sentral informant innen

kommuneadministrasjonen peker på vanskeligheten med å implementere nye praksiser for medvirkning innen skolen:

Det vanskeligste har kanskje vært å få med skolen som jo ofte opptrer som en stat i staten. Enkelte lærere var meget negative i begynnelsen. Vi ønsket å legge vekt på skolen som en basis for medvirkningsarbeidet i nærmiljøet. Å snakke om nærmiljøarbeid i skolen var til tider som å banne i kjerka. Det ble til at vi rett og slett tredde dette nedover hodet på rektorer og lærere. Vi hadde antakelig brukt en 10-års tid på å få dem med om vi ikke hadde gjort det på den måten. Vi avgjorde at det rett og slett måtte til.

Flere øvrige informanter som står sentralt innen medvirkningsarbeidet i skolen understreker imidlertid også sterkt at det fortsatt er stor variasjon med hensyn til den vekt skoleansatte og skoleledelsen legger på dette arbeidet. Det hevdes at det stadig finnes lærere og rektorer som ser arbeidet nærmest som «et pliktlop», og som i liten grad opptrer støttende for arbeidets tilrettelegging og praktiske gjennomføring.

I Porsgrunnmodellens arbeid med å endre slike praksiser og å stimulere til medvirkning blant elevene, har *elevråd* og *elevrådsarbeid* blitt gitt en særdeles viktig plass. Her eksisterer elevrådsinstitusjonen ikke bare på ungdomstrinnet, men er innført i hele barneskolen. Ifølge ansvarlige i Porsgrunn kommune er dette et bevisst valg utfra en holdning om at også de minste elevene skal trekkes inn i beslutningsprosesser og gis positive forventninger, utfra en antakelse om at positive holdninger til medvirkning og utvikling av engasjement dermed også vil kunne nedfelle seg etter hvert som de unge vokser opp.

4.2.1 Elevrådsarbeid – elevrådsskolering

Tradisjonelt har elevrådets makt, både i Porsgrunn og nasjonalt, vært svært begrenset ved de fleste skoler, og i stor grad redusert til «spørsmål som salg av lettmelk eller skummet melk i matfriminuttet» (Lillestøl 1996:23). Dette bidro også til at svært få ønsket å sitte i elevrådet. Man startet derfor å jobbe systematisk med å oppruste klasse- og elevrådsarbeidet. Dette har ifølge oppvekstkoordinator foregått ved å endre og utvide elevrådets oppgaver og funksjon, blant annet ved å dreie oppmerksomheten i større grad i retning av nærmiljø, fritid m.m. Et viktig poeng var at medvirkningen skulle få reelle konsekvenser for barn og unges egen hverdag, i lokalmiljøet der de bor. På denne måten ble elevrådenes funksjon forsøkt endret, fra å være et primært skoleorientert organ med ofte liten grad av medbestemmelse, til å bli et slags lokalt «ungdomsråd» for sin skolekrets, der ikke bare skolerelaterte spørsmål

ble behandlet, men hvor man også søkte å utvikle et medansvar for det totale oppvekstmiljøet, fritid, nærmiljø osv.

Dette innebar at elevrådet i barneskolen skulle representere interessene til alle barn i aldersgruppen 6–12 år i sin barneskolekrets. Tilsvarende var det elevrådet i ungdomsskolen som representerte interessene til ungdom i alderen 13–15 år i et noe større geografisk område.

Ifølge oppvekstkoordinator har man i noen grad lykkes med å utvide elevrådenes «maktområde» utover det strengt skolerelaterte. Likevel registreres en tendens til at for ensidig skoleorientering stadig sees som et problem. Barneskolene har, ifølge oppvekstkoordinator, vært de mest positive til arbeidet, mens ungdomsskolene har vært mer reserverte. Dette forholdet har nå bedret seg. Forholdet til videregående skole kunne i utgangspunktet vært problematisk fordi denne er fylkeskommunal. Likevel omtaler oppvekstkoordinator relasjonen til videregående skole i positive ordelag, da den har vært positiv til kommunens medvirkningsarbeid og fleksibel med hensyn til å gi elevene fri til å utføre politisk arbeid.

Representativitet: hvem er med i elevrådet?

Ettersom elevrådet er gitt en sentral rolle i medvirkningsarbeidet, vil et viktig spørsmål dreie seg om representativitet. Er det bare de flinke og skoletilpassede elevene som blir valgt til elevrådet?

Flere informanter blant både kontaktlærere og elevrådsmedlemmer understreker at dette bildet ikke er entydig. Ifølge informantene kunne elevrådet romme flere kategorier elever: på den ene sida de flinke og engasjerte – på den andre sida de som ble omtalt som «de kule». Sistnevnte var elever som ble valgt inn fordi de hadde en viss prestisje i ungdomsmiljøene, dvs. de kunne representere en viss stil, og/eller de var opposisjonelle på måter som flertallet av elevene bifalt. De kunne la seg velge inn, ikke fordi de var spesielt interessert i slikt arbeid, men snarere fordi de da ville ha krav på en del «frie» timer som skulle settes av til elevrådsarbeid. Her understrekes imidlertid også at det fantes flere eksempler på elever i «den kule» kategorien som faktisk viste seg å bli meget engasjerte etter hvert som arbeidet skred fram. Det kunne også forekomme tilfeller der det var få elever som var interessert i å sitte i elevrådet, noe som kunne føre til at mer «upopulære» elever ble valgt. På enkelte skoler hadde elevrådet derimot adskillig prestisje blant elevene. Disse eksemplene gir oss altså et bilde av elevrådsrepresentantene som en relativt sammensatt gruppe ungdommer, selv om de flinke og engasjerte nok i hovedsak ble ansett for å utgjøre et flertall.

Mens gutter nesten uten unntak var elevrådsledere i 1992, var i 1994 jenter elevrådsleder ved 19 av 22 skoler (videregående inkludert). Det er i

Porsgrunn blitt stilt spørsmål ved om dette skal sees i sammenheng med intensivering av arbeidet med elevrådet på skolene i denne perioden. Flere informanter har understreket at kjønns sammensetningen ser ut til å gå i bølger, og at endringer har skjedd også i de seinere åra. Likevel blir det hevdet at det er en generell tendens til at jenter er blitt mer aktive i elevrådsarbeidet. Slike endringer kan også sees som et resultat av en generell samfunnsutvikling der jentene er i ferd med å komme mer på banen, få mer prestige og overta en rekke posisjoner som hittil primært har vært forbeholdt guttene. Også når det gjelder skoleprestasjoner, her relatert til standpunkt-karakterer, tyder det på at jentene gjør det generelt sett bedre enn guttene i de aller fleste fagene (www.ls.no). I hvilken grad medvirkningsarbeidet har bidratt til at jentene er mer aktive, er derfor vanskelig å avgjøre mer presist.

Saksgang

Hver klasse har et klasseråd som kommer med forslag som hver klasses elevrådsrepresentant bringer videre til elevrådet. Disse forslagene blir så satt opp i prioritert rekkefølge, og presenteres via representanter valgt av elevrådet, til Rådhusmøtet eller til Porsgrunn felles elevråd (se pkt 4.3 og 4.4.).

Det hevdes videre at styrkingen av elevrådsarbeidet, etter et direkte utspill fra aktører i Porsgrunn, har blitt fulgt opp av Nasjonalt Læremiddelsenter, og etterhvert fått gjennomslag i læreplan for grunnskolen (L97) som har en tilsvarende profil nedfelt som en forskrift. Oppvekstkoordinator fra Porsgrunn deltok selv i komiteen som arbeidet med disse endringene.

Status: Arbeidet i klasseråd og elevråd er, etter vårt syn, den viktigste organisatoriske basisen for Porsgrunnmodellen. Ifølge en rekke informanter er det som tidligere nevnt, relativt stor variasjon i hvor stor grad skolene vektlegger elevrådsarbeidet, noe som vi vil se nærmere på nedenfor.

Hvilke typer saker arbeider elevrådene med?

Sakene som elevrådene arbeider med, vil naturlig nok i stor grad være rettet mot tiltak i og rundt skolen. Men i henhold til medvirkningsarbeidets overordnede struktur gis de enkelte elevrådene også et særskilt ansvar for å benytte muligheten til å foreslå barne- og ungdomsrelevante tiltak som ikke bare dreier seg om skolen, men som også er bredere rettet mot nærmiljøene. Utfra to «stikkprøver» der vi ser nærmere på hvilke tiltak som elevrådet ved to ulike skoler har arbeidet med siste år, viser det seg, ikke overraskende, at de skoleorienterte sakene dominerer.

På grunnlag av referater og årsberetninger fra elevrådene ved disse ungdomsskolene finner vi blant annet følgende eksempler på saker som elevrådene har arbeidet med siste år:

1. En kampanje mot søppel. Dette ble iverksatt for å motvirke tendensen til å kaste fra seg søppel på skoleområdet. Klassene ble tildelt hver sin runde for å rydde og plukke opp søppel, og det ble plassert flere søppeldunker ute.
2. Arrangering av skoleball. Dette har, ifølge elevrådet, hatt stor oppslutning fra elevene og innebar blant annet å skaffe eget lokale for leie, kontakte cateringfirma for matforslag, gjøre avtaler med et høvelig orkester, samt en rekke øvrige arrangementstekniske forhold.
3. Forberedelser og deltakelse på Rådhusmøtet. Her fikk den ene ungdomsskolen forhandlet seg fram til kr 12 000 som skal gå til nytt lyd- og lysanlegg til bruk på skolen.
4. Arbeid med Barnas Pris, som i dette året gikk til en fotballgruppe ved en skole, og som handlet om å samle så mange som mulig med ulik kulturell bakgrunn under tittelen «fargerik fotball». Dette ble gjort i samarbeid med Vålerenga fotballklubb.
5. Midttimeaktiviteter. Her ble det samlet inn ønsker fra de ulike klassene om hvilke aktiviteter de ønsket å drive med i midttimen. Eksempler var: håndball, fotball, basket, bandyturneringer, papirflykonkurranse, dansekonkurranse, karneval og lignende.
6. Tegnekonkurranse for hele skolen.
7. Skolegensere.
8. Tiltak for å forbedre deler av skoleveien.
9. Samarbeid med den lokale ungdomsklubben om aktiviteter, som for eksempel skate/rollerblade konkurranser.
10. Anlegging av basketballbane på skolens område.
11. Arrangement av «Grand Prix» for elevene.
12. Kurs- og møtedeltakelser for elevrådet. Samarbeid med Foreldrerådets Arbeidsutvalg (FAU), og skolens Samarbeidsutvalg (SU). Deltakelse på kurs i elevrådsarbeid på Rådhuset. Det nevnes også at elevrådet har hatt en del kontakt med kommunens koordinator for elevrådsarbeidet.
13. Juleavslutning.

Fra en av skolene ble det rapportert om rundt 90 saker med stort og smått som var behandlet. På denne skolen ble møter avholdt omtrent hver 14. dag. Flertallet av disse sakene er skoleorientert. Likevel må det understrekes at det ikke alltid går noe klart skille mellom skoleorienterte saker og saker som i større grad er orientert mot lokalmiljøet. En basketballbane på skolens område vil også kunne benyttes utenom skoletid, og representere et tiltak for

nærmiljøet i bredere forstand. Et skoleball er også noe som foregår utenfor skolen og skoletid, selv om det jo er orientert mot helt bestemte aldersgrupper. Samtidig ser vi at elevrådet også har arbeidet med dialog med den lokale ungdomsklubben om aktuelle tiltak for å trekke medlemmer. Fra en av 8.-klassene kom det også inn forslag om å forbedre deler av skoleveien. Begge disse siste tiltakene er dermed mer eksplisitt rettet mot lokalmiljøet.

En nærmere gjennomgang og analyse av elevrådsarbeidet og tilhørende saker er imidlertid vanskelig å foreta innenfor dette prosjektets rammer. Under avsnittet om Rådhusmøtet vil likevel en del av elevrådenes saker – slik de er blitt presentert på Rådhusmøtene – bli nærmere gjennomgått.

Egne kurs for elevrådsrepresentanter

Som følge av mangelen på kompetanse, kunnskap og læremidler startet mer systematisk skolering av elevrådene høsten 1992. I henhold til utviklingen av Rådhusmøtet (se pkt.4.3) ble samtlige elevrådsrepresentanter invitert til å delta i kurs på Rådhuset. Seks kurs for ungdomsskolene og tretten for barneskolene ble gjennomført. Disse tok for seg følgende temaer: skoleverkets organisasjon, elevrådets plass i lovverket, forskrifter, mønsterplan m.m., barne- og ungdomsplanen for Porsgrunn og elevrådsarbeid i praksis (møte og taleteknikk, saksgang, referater osv.)

Status: Kursene er gradvis blitt lagt mer ut på den enkelte skole, mens kommunen og Porsgrunn felles elevråd i de seinere årene har tatt ansvar for en del kurs på høyere nivå (for elevrådsledere, temakurs m.m.). Stadig avholdes imidlertid 15–20 elevråds kurs årlig på Rådhuset, med ordføreren tilstede. Her er også oppvekstkoordinator og elevråds koordinator tilstede som kursledere.

4.2.2 Kontaktlærere, kontaktlærerkurs og elevråds koordinator

Ordningen med de såkalte «kontaktlærerne», som i Porsgrunn også omtales som «elevråds kontakter», har vært i norske ungdomsskoler så lenge elevråd har eksistert. Dette er lærere som har et spesielt ansvar for å assistere og hjelpe elevrådene i sitt arbeid. Kontaktlærernes videre oppgaver er å fungere som et kontaktledd mellom elevråd, skoleledelsen og kommuneadministrasjonen, i en rolle som oppvekstkoordinator omtaler som «*positive endrings-agenter*» på hver skole, sammen med andre involverte fagpersoner. Kontaktlærernes tidsressurser varierer utfra skolens og elevmassens størrelse, fra 100 til 300 minutter per skoleuke.

Ifølge informanter er kontaktlærernes oppgaver ikke alltid like klare, på tross av at instruksjoner skal være tilgjengelige på hver skole. I et tilfelle ble for

eksempel kontaktlæreren fra rektor tildelt oppgaven å stå for administrasjon av en ordning med innkjøp av melk, regnskap m.m. som tok mye tid fra kontaktlærerfunksjonen. Det ble også vist til andre eksempler der kontaktlærer ble brukt til oppgaver som ligger utenfor de tiltenkte arbeidsoppgavene, enten som resultat av nedprioritering av medvirkningsarbeidet blant skolens ledelse, eller som følge av manglende kunnskap. I slike tilfeller kan kurs og tilgang til en overordnet *koordinator for elevrådsarbeidet* være av stor betydning for å klargjøre både funksjon og rettigheter vis-à-vis skolens ledelse. I ett tilfelle ble det uttrykt stor misnøye med opplæringen som ble gitt fra skolens side. Opplæringen, ble det hevdet, bestod i hovedsak i tilgangen på tre permer med ulike instruksjoner. Kursene ble derimot betegnet som «en åpenbaring», men det ble sterkt beklaget fra kontaktlærerens side at disse kom i gang altfor seint.

Blant elevrådsmedlemmene ble det imidlertid gitt uttrykk for at hjelpen fra kontaktlæreren ble ansett som meget viktig for elevrådsarbeidet.

Vi fant for øvrig også et eksempel der elevrådet opplevde at kontaktlæreren deres i en periode var for dominerende og styrende for arbeidet. Dette ble tatt opp av elevrådsrepresentantene på et av kursene ledet av oppvekstkoordinator og koordinator for elevrådsarbeidet som oppfordret elevene til selv å ta dette nærmere opp med kontaktlæreren. Elevene kviet seg for dette, og det endte med at koordinator for elevrådsarbeidet talte elevenes sak overfor denne. Etter dette ble både kontaktlærerens og elevrådets praksis forandret slik at sistnevnte tok ansvaret for flere sentrale oppgaver på egen hånd. Dermed ble det mulig å avholde flere møter uten kontaktlærer tilstede, for slik å sikre at elevrådets saker i større grad ble ivaretatt av elevrådets egne medlemmer.

Eksempelet demonstrerer med andre ord et mulig problem som kan aktualiseres i en rekke av Porsgrunnmodellens tiltak, der enkelte organisatoriske ledd kan «ta» tilhørigheten («eiendomsforholdet») til arbeidet fra dem som har eller var tenkt å ha det – i dette tilfellet elevrådet. Samtidig viser også eksempelet at det eksisterer en bevissthet om dette problemet fra tiltakets initierende hold (i form av oppvekstkoordinator og koordinator for elevrådsarbeidet), og at den muligheten for intervensjon som ligger organisatorisk i denne delen av modellen faktisk gjorde det mulig å rette opp forholdet.

Status: kontaktlærerordningen er stadig eksisterende og ansees for å ha en svært viktig rolle i medvirkningsarbeidet på skolene.

Prosedyrer for valg av kontaktlærer

Flere informanter ser det imidlertid som et problem at prosedyrene for valg av kontaktlærer kan variere sterkt på de enkelte skolene, noe følgende eksempler viser:

- På én skole opptrer rektor selv som selvutnevnt kontaktlærer. Dette er en skole som det siste året heller ikke har sendt representant til Porsgrunn felles elevråd, noe som vel må sees som en indikasjon på at dette arbeidet dermed gis liten prioritet. Om dette skyldes skolens ledelse, manglende interesse fra elevenes side eller et samspill mellom disse og andre faktorer vil bare kunne avgjøres ved å se nærmere på denne konkrete saken.
- Kontaktlærer tilsettes av rektor, uten at vedkommende nødvendigvis har interesse eller lyst til å fylle funksjonen. Han eller hun kan for eksempel velges fordi «de har ledig tid».
- Kontaktlærer tilsettes av rektor blant lærere som gir uttrykk for at de ønsker en slik funksjon.
- Kontaktlærer velges av elevrådet blant lærere som har lyst og engasjement.

Da den nye opplæringsloven (fra 01.08.1999) ikke lenger inneholder et punkt om at elevene skal uttale seg om valg av kontaktlærer, har skolesjefen bedt rektorene om at denne praksisen fortsatt skal følges i Porsgrunn. Likevel etterlyser flere informanter en fast prosedyre for valg av kontaktlærer som både gir elevene en viss innflytelse, og som sikrer at man ikke ansettes som kontaktlærer mot sin vilje. På denne måten oppnår man en viss garanti for at kontaktlærer kan fylle sin funksjon på best mulig måte. Arbeidet med å etablere slike prosedyrer er i gang. Dette arbeidet er initiert av Porsgrunn felles elevråd og kontaktlærerne.

Kontaktlærerkurs

I 1992 ble det tydelig at det var stort behov for skoling av kontaktlærere, ettersom «det er helt andre utfordringer i arbeidet med deltakelse og medvirkning enn det er i vanlig undervisning» (Lillestøl 1996:39). Kurs ble derfor utviklet, og disse er nå tatt inn i skoleetatens faste kursopplegg. Ifølge både skolesjef, kontaktlærere og andre ansees disse kursene for å ha en meget nyttig funksjon for å klargjøre og støtte kontaktlærernes arbeid. Informanter blant kontaktlærerne har også nevnt eksempler der de har følt seg i et visst konflikt- eller spenningsforhold med skolens ledelse. Her har kursene blitt opplevd som meget nyttige for å avklare rettigheter og plikter.

Status: Kursene gjennomføres fortsatt. Mye er blitt foretatt for å styrke kontaktlærerne, for eksempel ved å utvikle læremidler, gi økt prestisje ved hjelp av ekstra lønnstrinn m.m. Ifølge oppvekstkoordinator pågår dette arbeidet fortsatt.

Koordinator for elevrådsarbeidet

Det ble i 1995 opprettet en egen (deltids) stilling som overordnet koordinator for kontaktlærerne og elevrådsarbeidet. Stillingen fyller også funksjonen som kommunens særkontakt til skolen (og er i dag på 40 prosent). Denne stillingen er administrativt plassert innenfor skoleetaten. Elevrådskoordinatoren (som også har lang lærererfaring) og oppvekstkoordinator har ansvaret for ledelsen av kontaktlærerkursene. Dette gir begge en viss oversikt og kontakt med arbeidet som foregår på de enkelte skolene. I enkelte tilfeller har også elevrådskoordinator blitt trukket inn for å klargjøre ansvarsforhold og uklarheter mellom kontaktlærer og skoleledelsen, noe som er blitt ansett som svært betydningsfullt fra kontaktlærers side. Gjennom ordningen med elevrådskoordinator har altså kontaktlærerne en overordnet instans som ikke bare kan rådspørres når behovene oppstår, men som også kan legge press på skolens ledelse i tilfeller der dette er nødvendig. Dette kan gjøres ved å være kommunens offisielle representant vis-à-vis skolen, hvis oppgave er å se til at medvirkningsarbeidet på denne arenaen foregår på best mulig måte.

Også fra elevrådskoordinators side understrekes den store variasjonen i skoleledelsenes holdning til medvirkningsarbeidet, og at mye stadig gjenstår av holdningsskapende arbeid.

4.2.3 Arbeidsbøkene

Arbeidet med å endre elevrådets rolle og å skolere elevene til mer aktivt elevrådsarbeid, ble gjennomført blant annet ved hjelp av såkalte «arbeidsbøker». Ved årsskiftet 1991/1992 ble disse utarbeidet som grunnlag for medvirkning og elevrådsarbeid i alle klasser på samtlige skoler. Bøkene var skreddersydd for hver av Porsgrunns 13 bydeler, og var konsentrert om følgende temaer for oppgaver og diskusjon: oppvekstmiljø, befolkning, bolig og bomiljø, barnehager og skolefritidsordning, skole og nærmiljø, lekeplasser, trafikk, ungdom i bydelen, lag og organisasjoner, forebyggende helsearbeid, bydelen med våre øyne og «åpne sider» (Lillestøl 1996:25). I tillegg ble ulike tjenester i kommunen presentert med bilder av representanter som barn og unge kunne kontakte. De minste barna fylte ut arbeidsbøkene hjemme sammen med foreldrene, mens de øvrige klassetrinnene arbeidet med dem på skolen.

Arbeidsbøkene ble videreutviklet underveis. I 1992 ble det opprettet en læremiddelgruppe med representanter (7 lærere og 4 elever) fra både barne- og ungdomsskoler. Disse arbeidet fram et opplegg for fordeling av temaene etter klassetrinn med naturlig progresjon.

Status: Arbeidet med arbeidsbøkene ble avsluttet etter ett år. Ifølge oppvekstkoordinator skjedde dette blant annet som følge av at prosessen ble for tidkrevende og komplisert, særlig ettersom hver bydel fikk sin skreddersydde bok. Oppvekstkoordinator understreker likevel at viktige deler av erfaringene og arbeidsmåtene er blitt innarbeidet i skolenes nåværende praksis, også på nasjonalt plan gjennom grunnskolereformen L97. Oppvekstkoordinator ble blant andre oppnevnt av KUF (Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet) til å delta i dette arbeidet, med henvisning til de innspill kommunen hadde gitt om å få inn tverrfaglige tema og prosjektarbeid i skolen. Dette er i dag innarbeidet i L97, og nytt i forhold til tidligere læreplaner. Ifølge oppvekstkoordinator spilte bruk av arbeidsbøkene en viktig rolle for å få arbeidet med medvirkning igang, og for å skjerpe fokuset i medvirkningsarbeidets tidlige fase.

Arbeidsbøkene inngikk, så lenge de ble benyttet, i de prosessene på hver enkelt skole som også ble en forberedelse til deltakelsen på Rådhusmøtet.

4.2.4 Skole–hjem-samarbeid: «Foreldreutvalget for grunnskolen i Porsgrunn», kurs for klassekontakter m.m.

Ved alle grunnskoler finnes (i henhold til gjeldende landsdekkende bestemmelser) et «Foreldrenes arbeidsutvalg» (det såkalte FAU). I følge både oppvekstkoordinator og skolesjefen er dette blitt vitalisert under medvirkningsarbeidet.

Et tidligere felles foreldreutvalg (valgt av de øvrige FAU'ene) hadde lenge ligget uvirksomt, men på initiativ fra oppvekstkoordinator ble dette startet opp igjen i 1993/1994, under navnet «Foreldreutvalget for grunnskolen i Porsgrunn» (FUGP). Dette deltar nå i flere sammenhenger i kommunen og har etterhvert fått sitt eget budsjett ved skolekontoret. Etter hvert ble det utviklet kurs for klassekontaktene (dvs. foreldrerepresentant valgt av klassens foreldremøte) rundt temaet skole–hjem-samarbeid. Slike kurs ble gjennomført for første gang i 1994. Her deltok 200 klassekontakter (en fra hver klasse i kommunen), 200 klassestyrere og 22 rektorer. Ifølge oppvekstkoordinator ble kursene oppsummert som svært vellykkede av både foreldre og lærere. De så det som et viktig poeng at de på denne måten også kunne opprette kontakt mellom foreldre og klassestyrer.

Status: Etter en aktiv periode i 1994–95, ble interessen for FUGP svekket. De to siste årene har imidlertid interessen igjen tatt seg opp. Ifølge skolesjefen henger denne variasjonen sammen med blant annet personavhengighet. Når de tidlige ildsjelene føler at det blir for få til å «trekke lasset», mister man engasjementet og arbeidet ligger nede en periode før nye kommer til. I 2002 er arbeidet igjen i gang under betegnelsen Kommunalt foreldreutvalg som nå mottar støtte til arbeidet fra skolekontoret.

4.2.5 Samarbeid skole og barnevern: seks stillinger i «Ambulerende team»

Etter initiativ fra barnevern og kommunale skolemyndigheter ble det i 2000 opprettet fire stillinger – enda to nye stillinger ble opprettet i 2002 – i et såkalt «Ambulerende team» for barne- og ungdomsskoletrinnene. Dette er en enhet hvis oppgaver blant annet er å sette i gang alternative aktiviteter til den vanlige skolehverdagen som er særlig, men ikke utelukkende, rettet mot elever som ikke trives eller har ulike former for problemer. Man har her forsøkt å unngå at tiltakene blir stigmatiserende, blant annet ved å samarbeide om såkalte «miljøverksteder», som er blitt opprettet på flere skoler. Dette er tiltak som er åpne for samtlige elever, der man får jobbe mer praktisk og med alternativer til den ordinære skolepedagogikken. Ambulerende team kan for eksempel la elever med særskilte behov få lengre alternative undervisningstilbud utenfor skolen, for så å komme tilbake etter en viss tid. Porsgrunn felles elevråd har hatt et særlig fokus på å skape alternative skoletilbud for de barn og unge som strever i skolehverdagen. Ambulerende team er slik sett i tråd med Porsgrunn felles elevråd sine ønsker.

4.2.6 Skolen som «oppvekstsenter» – en serie av tiltak

Ambulerende team ansees som ett blant flere tiltak i en større sammenheng – som også innebefatter kontaktlærer, elevrådskoordinator, miljølærerfunksjonen, helsesøstre, miljøarbeidere, (se delen om Porsgrunn felles elevråd, pkt. 4.4.3), samt skolens sosiallærer – der man, ifølge oppvekstkoordinator, ønsker å tilføre skolearenaen instanser som ikke primært er knyttet til undervisning i snever forstand, for på denne måten å utvikle skolen i retning av å være et mer helhetlig «oppvekstsenter». Det er også i en slik sammenheng at medvirkningsarbeidet ansees å ha en naturlig plass.

4.3 Strakstiltak for motivasjon og dialog: «Rådhusmøtet»

Formannskapet vedtok i 1992 å bevilge 100.000 kroner til hva som betegnes som såkalte «strakstiltak», dvs. tiltak som skulle være basert på konkrete forslag fra barn og unge, og som skulle realiseres raskt, uten ytterligere politiske og byråkratiske runder. Mot en slik bakgrunn ble det første såkalte «Rådhusmøtet» avholdt i 1992 som en del av den såkalte «Barne- og ungdomsuka» (BUKA, se pkt. 4.1.3.). Møtet ble oppsummert som så vellykket at det har vært videreført hvert år fram til i dag. Her ble konkrete forslag diskutert for vedtak og fordeling, og en rekke representanter for Porsgrunns barn og unge fikk møte nøkkelpersoner innen politikk og administrasjon. Intensjonen var at disse midlene skulle skape motivasjon og tro på medvirkning, særlig hos de yngre, ved at det faktisk var en reell pott med økonomiske midler som på denne måten skulle fordeles. Ifølge ordføreren var dette penger som det allerede var bestemt skulle gå til barn og unge:

Men vi bestemte oss for å bruke dem på en ny måte, dvs. via Rådhusmøtet. Det har selvsagt hendt etter dette at vi har måttet skjære ned på budsjettet til tiltak til barn og unge. Men akkurat den potten har vi hegna om. Den skulle brukes til å forsøke å holde motet oppe ved at deltakerne selv kunne få være med på å fordele disse midlene helt konkret der og da.

Beløpet har gradvis økt, og i 2002 var summen 185.000 kroner. Dette er en realvekst på ca. 60.000 kroner, målt i 2002-kroner.

Hvert år – i 10 år – har elevrådene både ved barneskolene og ved ungdomsskoler invitert sine skoleklasser til å komme med innspill og forslag som elevrådet skal sende inn og ta opp på Rådhusmøtet. Møtet foregår i kommunens rådhus. Selve arrangementet er organisert og tilrettelagt av oppvekstkoordinator, mens representanter for Porsgrunn felles elevråd (se pkt. 4.4) fungerer som møteledere.

Både ordfører, representanter for de politiske partiene, samt en del fra kommuneforvaltningen er tilstede. Disse fordeler seg utover på ulike forhandlingsgrupper, og skal fungere som sekretærer. Representanter for Porsgrunn felles elevråd selv framhever dette som bra, fordi elevene på denne måten får mulighet til å få svar på spørsmål som i hovedsak er forberedt på forhånd, og som politikerne må svare på direkte på der og da og eventuelt ta ansvar for å følge opp.

Det ligger få føringer på hva de unge skal bruke midlene til. Likevel er det implisitt at midlene skal gå til tiltak som disse aldersgruppene savner, og som bidrar til å bedre fritids- og aktivitetstilbud både på skole og i nærmiljø. Dette gjøres altså ved at hver skole lager en prioritertingsliste over tiltak de ønsker å få realisert. Disse listene legges så fram som grunnlag for de vedtak som blir fattet av elevrepresentantene på Rådhusmøtet, i samråd med kommunens folk.

Hovedinnvendingen er at den summen som bevilges til strakstiltak lett kan framstå som et alibi hvis viktigste funksjon snarere er å gi inntrykk av medvirkning enn å være et reelt uttrykk for fordeling av «makt» til de unge deltakerne. Oppvekstkoordinator understreker imidlertid at denne signal-funksjonen kun skal betraktes som en del av en langt større helhet, og at Rådhusmøtet snarere bør betraktes som hva han betegner som en slags «*toppen av kransekaka*». I dette ligger at Rådhusmøtet representerer et av de kanskje mest synlige tiltakene i medvirkningsarbeidet, selv om summen som her fordeles ansees som «*småpenger i den kommunale sammenhengen*» (fra intervju med oppvekstkoordinator).

I tillegg til fordelingen av penger til strakstiltak er møtet ment som et *forum for dialog* mellom barn og unge og ledelsen i kommunen. Ordfører, varaordfører, hovedutvalgsleder og oppvekstkoordinator er tilstede. Etat-sjefer og andre deltar deler av dagen, for å bli informert og svare på spørsmål. To elever fra hver skole deltar, nærmere bestemt 6.-klassingene fra barneskolene og 9.-klassingene fra ungdomsskolene. Disse klassetrinnene er valgt fordi de også skal gå på skolen året etterpå, og derfor vil ha anledning til å se og eventuelt følge opp tiltakene som blir iverksatt. Man veksler mellom plenumsmøter og gruppearbeid etter skolekretser, der en politiker deltar i hver gruppe. Representanter fra hver av gruppene danner en «redaksjon» som så har ansvaret for å legge fram de ulike forslagene for plenum.

4.3.1 Kommunikasjonsbevissthet, dialog og møteforberedelser

Politikere og voksne deltakere skolerer på forhånd for å motvirke for stor voksendominans, og det er ordføreren som velger ut egnede personer fra alle partiene som deltakere på møtet. Ifølge oppvekstkoordinator har det vært en forståelse for at de som inviteres til møtet har en evne til å forstå sin rolle som hjelpere innenfor denne rammen. Ordføreren forteller følgende om en episode som foregikk på et Rådhusmøte:

På et av Rådhusmøtene var det en fra kommuneadministrasjonen som ufrivillig gikk litt i baret, slik at en av elevene følte seg litt sjikanert. Vi sendte derfor ut skriftlig unnskyldning samtidig som at jeg og vedkom-

mende dro ut for å diskutere og forklare saken med elevene. Det gikk heldigvis bra til slutt.

Eksemplet viser at det fra kommunens side legges stor vekt på å opptre skikkelig overfor elevene, og at man har en bevisst holdning til kommunikasjonsformene som benyttes på Rådhusmøtet.

En rekke informanter understreker viktigheten av at det legges stor vekt på forberedelser til møtet gjennom arbeid i klasseråd og elevråd, for å utarbeide og begrunne konkrete forslag til hva pengene skal brukes til. Ordføreren, som jo er til stede på samtlige Rådhusmøter, understreker igjen at det er stor variasjon i hvordan skolene forbereder Rådhusmøtet:

Ikke alle skoler legger like mye vekt på forberedelsene til Rådhusmøtet. Enkelte skoler nedprioriterer dette. Resultatet er at noen elever føler at de kommer nokså uforberedt, og dette oppleves nok som ganske vanskelig for elevene selv. Her er vi også avhengig av gode kontaktlærere.

«Forberedte spørsmål» har i de seinere årene blitt en vanlig arbeidsmåte. I tillegg rapporteres det at dialogen med politikerne og administrasjon er blitt viktigere. På denne måten kan møtet sees som et tiltak som inngår i en større kjede som ideelt sett og helt konkret knytter sammen og danner kontaktlinjer mellom elever, skole, politikere og administrasjon. Det gjør det, kanskje særlig for de yngre deltakerne, lettere å rette et viktig fokus mot forhold i hverdagen (skolen, lokalmiljøet) som disse midlene gjør det mulig å endre. Det understrekes at det jobbes mye med stadig å forbedre formen på møtene. Nytt er blant annet en avdeling med spontane spørsmål.

Som tidligere nevnt er en viktig del av Rådhusmøtet den dialogen som føres mellom elevene og politikerne. Elevrådsrepresentantene fra ungdomskolene synes ikke å være spesielt opptatt av dette. Det er først når vi snakker med representanter for Porsgrunn felles elevråd at dette blir løftet fram. To av Porsgrunn felles elevråd sine medlemmer som ledet Rådhusmøtet i 2002, forteller:

Det var et helt utrolig engasjement. Ungene løper rundt og tegner og argumenterer. Og politikere og barn sitter og prater. Politikerne lyttet nok mest...

Jeg husker også i niende når jeg selv var med. Det var rett og slett kjempegøy. Jeg følte virkelig at de tok oss på alvor.

Informantene fra Porsgrunn felles elevråd trekker særlig fram 6.- og 9.-klassingenes forhandlingskompetanse og politikernes evne til å være tilstede og lytte til elevenes budskap.

Drøftingen av de ulike tiltakstypene som elevene har foreslått på Rådhusmøtet, forteller oss i tillegg hvilke aktiviteter de unge synes er morsomme å drive med, og hva de mener skal til for å øke trivselen i sine nære omgivelser. Dette er informasjon som vil kunne være nyttig i det fremtidige planarbeidet, særlig for ulike kommunale etater som jobber med oppvekst, kultur og byutvikling. Rådhusmøtet er således et forum for dialog og kontakt mellom barn og unge og politikere og kommuneadministrasjon. Men det er i tillegg et forum der barn og unge kan foreslå og få gjennomført relevante tiltak, og fungerer slik sett som en arena der informasjon til det kommunale planarbeid kommer fram.

4.3.2. Elevrekruttering til møtene – hva kjennetegner deltakerne?

Elevrådsrepresentantene understreker at de er svært så bevisste på hvilke elever de sender til Rådhusmøtet. Ifølge representanter fra begge elevrådene vi har intervjuet, har suksessen som deres skolers saker hevdes å ha hatt på Rådhusmøtet, klar sammenheng med dette:

Til Rådhusmøtet velger elevrådet ut to personer som er gode å snakke for seg, slik at de kan skaffe mye penger – og det har de ofte klart!
(Elevrådsrepresentanter)

Personlig egnethet i form av forhandlingsevne synes altså å bli vurdert som et viktig kriterium for å representere skolen på Rådhusmøtet. Representantene trenger ikke nødvendigvis være medlemmer av elevrådet. Man velger snarere de mest forhandlingskompetente elevene, dvs. de som er i stand til å argumentere for elevenes behov og ønsker på en god måte. Ifølge en av kontaktlærerne er elevene svært aktive og motiverte for å benytte den sjansen som Rådhusmøtet representerer til å få penger. Hun poengterer, i likhet med elevrådene, at de også har fått mye ut av de pengene de har skaffet.

Enkelte lærere har antydnet at det er stort sett de flinke som blir valgt til å delta på Rådhusmøtet. Betyr dette at det er et skjevfordelt rekrutteringsmønster med hensyn til hvem som deltar på Rådhusmøtet? Er det slik at det ligger til grunn noen mer eller mindre ubevisste føringer når elevene skal vurdere hvem som «passer» inn på Rådhusmøtets forhandlingssituasjon? Rekrutterer Rådhusmøtet i hovedsak de flinke, og helst de unge fra middelklassen, som ofte har en tendens til å dominere slike sammenhenger? Temaet behandles nærmere i del 5.

4.3.3 Konkrete saker og rask behandling

Ifølge oppvekstkoordinator hørte 2/3 av samtlige forslag til strakstiltak som kom inn fra skolene (før behandling på Rådhusmøtet) inn under teknisk sektor. Flere innen kommuneadministrasjonen understreker i tråd med dette at mye er blitt gjort med for eksempel uteområdene på de ulike skolene og i nærmiljøene i tida som er gått.

Generelt sett løfter elevrådsrepresentantene fram prosessen rundt Rådhusmøtet samt selve møtet som noe positivt fordi det skaper engasjement, og også fordi det er så *konkrete* saker som behandles. Dette er i tråd med kommunens intensjoner. Man ønsket å skape engasjement gjennom konkrete saker og rask oppfølging, noe som sees som viktige forutsetninger for at barn og unge skal få en følelse av at det nytter. En av representantene fra Porsgrunn felles elevråd berømmer kommunen for rask gjennomføring:

Rådhusmøtet er i mai, og når skolen starter til høsten skal tiltakende være igangsatt.

I media har også politikere og forvaltningens raske håndtering av strakstiltakene blitt løftet fram. På Brattås skole vedtok elevrådet at gatelys skulle være deres innspill til Rådhusmøtet. Elevrådsleder Josephine Ponce de Leon, uttaler til Porsgrunns Dagblad (19.12.01):

Jeg møtte selv opp (på Rådhusmøtet) for å fortelle politikerne hva vi ville ha... Politikerne sa at vi skulle få lys, men turde ikke si noe om når det kom på plass.

Ifølge avisen, var elevrådslederen en smule skeptisk til at politikerne faktisk ville holde det de hadde lovet på Rådhusmøtet. Men ut på høsten var det befarung i nærområdet, og i desember ble lysene tent. Utfra avisomtalen ser det ut til at elevrådsrepresentanten så gatelyssaken som et håndfast bevis på at det nytter å snakke med politikerne. Som hun uttrykte det:

Jeg kan ikke så veldig mye om politikk og sånt, men det er moro at vi får det til når vi først engasjerer oss (Porsgrunn Dagblad 19.12.01).

4.3.4 Hva går pengene til?

Hva velger barn og unge i Porsgrunn å prioritere når de får frie midler til disposisjon? I eksempelet overfor var det altså gatelys det gjaldt. I perioden 1992–2002 har barn og unge på Rådhusmøtet totalt fordelt 1 739 000 kroner. Ut fra en gjennomgang av protokoller fra samtlige Rådhusmøter vil vi forsøke å gi et bilde på hvordan strakstiltaksmidlene er benyttet.

Blir pengene i stor grad brukt på skolerelaterte tiltak eller tiltak i nærmiljøet generelt?

Ut fra protokollene er det vanskelig å foreta en klar kategorisering av dette. Skolene ligger i elevenes nærmiljø, og skolens uteområder vil følgelig bli brukt både i skole- og fritid.

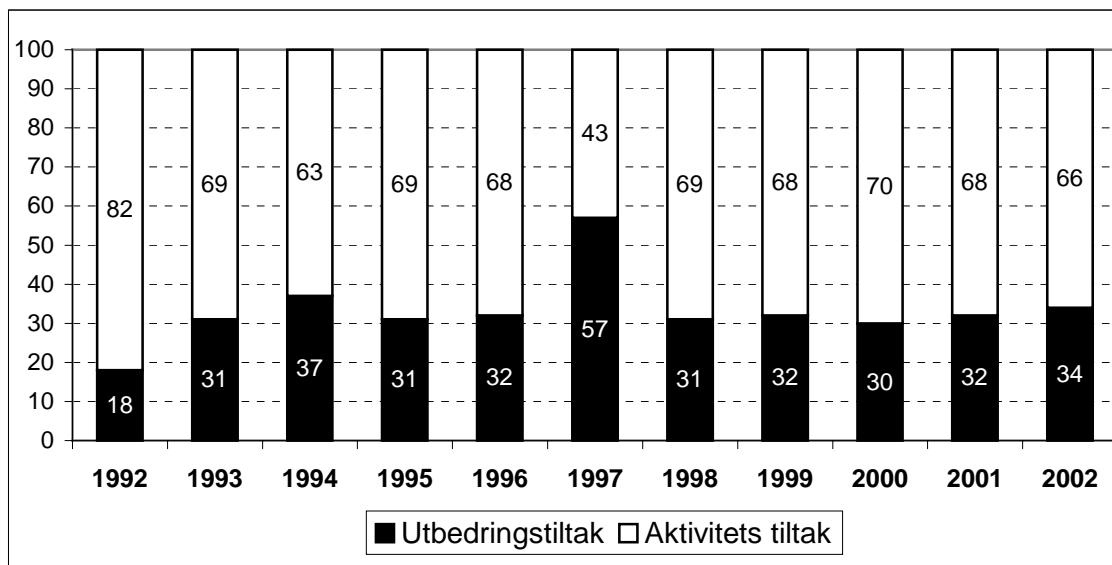
Mye tyder imidlertid på at hovedvekten av de unges prioriteringer retter seg mot skolens fysiske miljø. At forhandlingene i forkant av Rådhusmøtet foregår i skolens klasserom og elevråd, bidrar nok også til denne vektleggingen.

Ettersom det har vært problematisk å skille mellom tiltak knyttet til skole eller til nærmiljø, har vi valgt å skille mellom tiltak som er «aktivitetsorientert» og «utbedringsorientert». Med aktivitetsorienterte tiltak mener vi i hovedsak bevilgninger til utstyr som bidrar til å øke de unges aktivitetsnivå. Dette inkluderer tiltak som for eksempel kan knyttes til ulike former for sport (f.eks. fotball, håndball, basket), lek (trampoliner, hinderløyper, husker etc. og utstyr for skateboard og «blades» dvs. rulleskøyter som er en blanding mellom sport og lek). Med utbedringsorienterte tiltak menes her bevilgninger som har gått til å utbedre det fysiske miljøet (for eksempel bord, benker, sykkelstativer, skap, fontener m.m.).

I figur 1 nedenfor har vi forsøkt å illustrere et slikt skille. Også her må vi ta noen forbehold da enkelte av aktivitetene har vært vanskelige å kategorisere innenfor de to gruppene. Er innkjøp av TV og video noe som bidrar til unges aktivitet, eller er det utstyr som man bør forvente er standardutstyr på en skole, og som således kommer i kategorien for utbedringsorienterte tiltak?

Stort sett har vi plassert denne type tiltak på «utbedringssiden». Et annet eksempel er musikkanlegg, som vi i hovedsak har kategorisert innenfor de aktivitetsorienterte tiltakene, da de fleste av disse investeringene er knyttet til diskotekvirksomhet, enten innenfor eller utenfor skolen.

Figur 1: Årlig prosentvis fordeling av bevilgede midler til utbedrings- og aktivitetsorienterte tiltak.



I den 10-årsperioden Rådhusmøtene har blitt arrangert, har hovedvekta av midlene, om lag 66 prosent, gått til aktivitetsorienterte tiltak. I kroner utgjør dette 1 152 000 kroner. Dette betyr at 34 prosent har gått til utbedringsorienterte tiltak, i alt 587 000 kroner.

Fordelingen mellom aktivitets- og utbedringsorienterte tiltak har vært relativt jevn gjennom hele perioden. Unntaket er det første Rådhusmøtet som ble arrangert, da over 80 prosent av de 100 000 kronene gikk til rene aktivitetsformål. I motsetning var 1997 det året da godt over halvparten av midlene gikk til utbedringsorienterte tiltak. Det ble ikke gjort noen spesielt store investeringer dette året, protokollene viser at det bare var en generelt stor interesse for å få støtte til utbedringsorienterte tiltak.

Majoriteten av midlene som har gått til aktivitetsformål kan fordeles på to grupper: lek og sport. Grovt regnet ser det ut som om rundt 55 prosent av midlene har gått til disse aktivitetene. Sport tar noe mer av midlene enn lek, men vi skal samtidig være klar over at det også her er vanskelige grenseoverganger. Sport og lek er aktiviteter som ofte går over i hverandre.

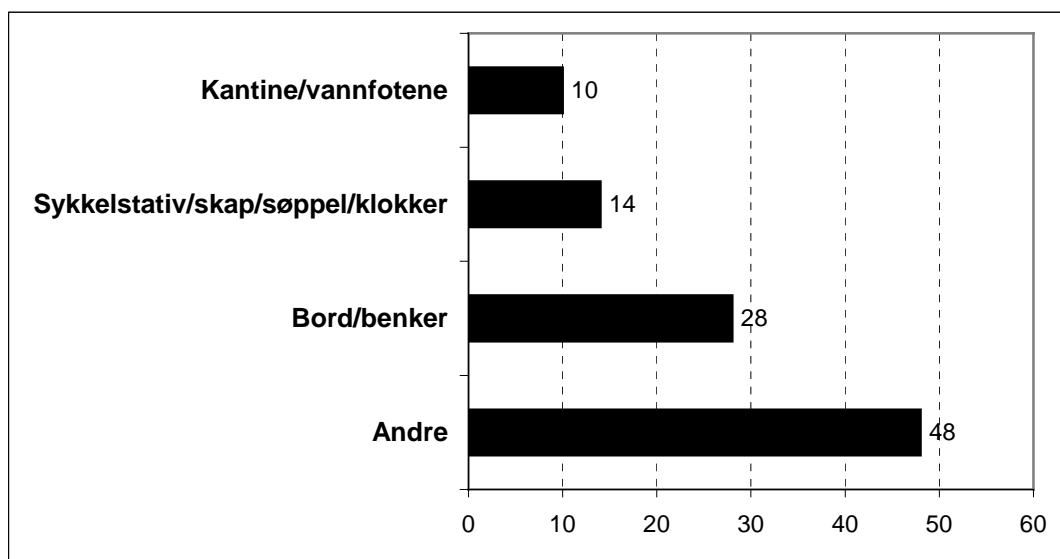
Når vi har definert aktiviteter knyttet til lek, har vi i første rekke inkludert ulike lekeapparater som jo er typiske tiltak rettet mot de yngste aldersgruppene. Innenfor sportskategorien har vi inkludert tiltak som fremmer aktiviteter som fotball, håndball, basket og lignende. Bevilgninger til «Bingen», et lite ballanlegg som ligger i Brevik skolekrets, er også inkludert.

Hvordan har de resterende midlene blitt brukt? Eksemplene er mange, men kanskje den største enkeltpotten som vi ikke har kategorisert innenfor sport eller lek (og som kanskje er nettopp en «klar» blanding av begge to), er 1990-årenes store vinner: skating. Fra 1996 ser skating ut til å stå i en særstilling når det gjelder popularitet hos de unge i Porsgrunn. Fram til 2002 har det blitt bevilget i overkant av 75 000 kroner for å tilrettelegge skateaktiviteter i kommunen.

Innenfor aktivitetsmidlene har de ikke-sportslige aktiviteter generelt vært lite prioritert blant elevene. Et unntak er imidlertid musikk. I løpet av årene har omlag 16 prosent av disse midlene (rundt 180 000 kroner) gått til stereoanlegg, discolys og CD'er, til bruk på skolen.

Hvilke utbedringsorienterte tiltak er blitt finansiert ut fra strakstiltaksmidlene? I figuren nedenfor har vi forsøkt å kategorisere noen tiltak som er klare gjengangere gjennom årenes løp. Felles for disse er at de i stor grad kan knyttes opp mot det fysiske miljøet på skolene.

Figur 2: Fordeling av utbedringsorienterte midler. Prosent.



Oversikten viser at over halvparten av midlene (ca. 304 000 av totalt 587 000 kroner) har gått til konkrete tiltak som i all hovedsak må ansees som basismateriell i de fleste norske skoler: 28 prosent av midlene har gått til bord og benker for uteområdet. 14 prosent er brukt til sykkelstativer, søppelbøtter, elevskap og klokker på skolene, mens 10 prosent er brukt til skolekantiner og vannfontener/drikkefontener i skolegården. Hvordan er de resterende 48 prosentene blitt brukt? Å nevne alle vil bli en lang oppramsing av tiltak. Her kommer alt fra oppussing av klasserom, hi-fi-utstyr til bruk på skolen, oppjustering av uteområder, gardiner, kjøp av bøker til bibliotek, lys,

hårføner og «tjukkas» (matte til gymbruk), til innkjøp av moped med mer. Flere av disse tiltakene er ikke ensidig knyttet til skolemiljøet, men mer generelt til nærmiljøet.

4.3.5 Er strakstiltakene en avlastning for kommunale etater med trange budsjetter?

Oversikten forteller oss at flere av tiltakene som blir støttet er tiltak som kommunale etater må ansees å ha et grunnleggende ansvar for, og som vel ligger utenfor det som var intensjonen med straksmidlene. Det er med andre ord et tankekors at elevene tar ansvar for at skolen har bøker på biblioteket og nye gardiner i klasserommet. Vi kan derfor spørre om «strakstiltakmidlene» gjennom Rådhusmøtet har blitt en ressurs for økonomisk pressede kommunale etater og skoler til å få gjennomført tiltak uten å belaste egne budsjetter?

Eksempelvis var nok aldri hensikten at midlene skulle bidra til å delfinansiere nye stoler og pulter til 3.- og 4.-klassinger ved Oklungen skole. Et slikt syn støttes og av oppvekstkoordinator som legger vekt på at slike saker skal sendes til de relevante etatsjefene som dermed overtar ansvaret for saken. Likevel er det tydelig at en slik prosedyre ikke alltid har fungert.

Ordføreren kommenterer dette:

Det er klart at her har kommunen et ansvar for at slike saker ikke forekommer. Men eksempelet viser jo også at Rådhusmøtet får fram hvor viktig det er å gi elevene mulighet til å komme fram med sitt syn, også når dette berører bruken av midlene som skolen allerede har til rådighet. Her var det tydelig at elevene mente at rektor ikke hadde prioritert riktig. Det har skjedd flere liknende eksempler på disse møtene, der rektorer, etter liknende kritikk, har innrømmet slike feil som altså elevene på Rådhusmøtet fikk fram, og som rektorene dermed fikk en anledning til å rette opp. Et annet eksempel var en skole der elevene tok opp forholdene på skoletoalettene. Her måtte også rektor innrømme at bruken av vedlikeholdsmidler var feil. Han snudde.

Informanter fra Porsgrunn felles elevråd ser imidlertid få betenkeligheter med at det enkelte ganger ble brukt av straksmidlene til å støtte opp om driftstiltak.

«Når økonomien i kommunen er slik som den er, så er jo dette en måte å ruste opp skolen på» (Medlem i Porsgrunn felles elevråd).

Blant disse medlemmene er det med andre ord en viss forståelse for at Rådhusmøtet i noen tilfeller også bevilger midler til tiltak som ligger innenfor hva som strengt tatt skulle være et minstekrav til kommunens

ordinære bevilgninger til skolen. Disse eksemplene viser likefullt at Rådhusmøtet faktisk fungerer som en arena der elevrepresentantenes ønsker ser ut til å bli hørt – også når ønskene går på tvers av eventuelle rektorers eller kommunale etaters prioriteringer. I tråd med Rådhusmøtets idé får elevene med andre ord faktisk avgjøre hvordan disse midlene skal brukes, selv om disse tilfellene også må sees som uttrykk for betydelige og berettigede kritiske kommentarer til både skoleledelse og kommune.

Vi må likevel konkludere med at det synes nødvendig å presisere både intensjon og rammevilkår for midlene Rådhusmøtet fordeler, slik at fremtidens praksis blir skjerpet i tråd med Rådhusmøtets intensjoner.

4.3.6 Tiltakenes «kjønn»

Analysene våre har vist at en betydelig andel av midlene fra Rådhusmøtene har gått til sports- og skateaktiviteter. Dette er aktiviteter som i mange tilfeller hovedsakelig tiltrekker gutter. Er det slik at guttene blir forfordelt på Rådhusmøtet?

Ser vi generelt på sosialiseringens mønstre hos gutter og jenter, peker blant annet Frønes (1996) på at unge jenter i sterkere grad enn unge gutter vektlegger sosiale bånd der verbal samhandling er viktig. Guttene orienterer seg i større grad mot felles aktiviteter som ofte måler mestringssevner. Unge jenter har et kommunikativt forsprang ved at de beveger seg tidligere enn gutter inn i den sosiale puberteten (Bjerrum Nielsen og Rudberg i Frønes 1996:228, se også Øia 1994). Ikke bare er de ofte mest modne, de er også ofte størst fysisk sett. Samtidig mesterer de også best den vekt på forhold og kommunikasjon som fasen fører med seg.

I lys av tidligere studier av kjønns sosialisering kan vi med andre ord tolke de store bevilgninger til bord og benker (som vi her har kategorisert som «utbedringsorienterte» tiltak) som viktige elementer for å skape naturlige møteplasser, kanskje særlig for jentenes prat. Setter vi ressursbruken i sammenheng med eventuelle kjønnsforskjeller bak prioriteringene, kan forbedringer av rammene for slike sosiale omgangsformer dermed forstås i større grad som uttrykk for jentenes preferanser, i tråd med utviklingsfasen de befinner seg i. Dette understreker at å planlegge aktiviteter som passer, ikke bare for ulike aldersgrupper – men også for de ulike kjønn – vil være et sentralt aspekt i det framtidige planarbeidet knyttet til barn og unges oppvekstvilkår.

4.3.7 Aktørenes vurdering av møtene

Rådhusmøtene ansees i hovedsak som meget vellykkede fra kommunens side. Det ble i 1995 uttrykt en viss bekymring for at forslagene fra 1992–1995 gradvis ble dreid i retning av tiltak som mer angikk selve skolen og det umiddelbare nærmiljøet rundt. Dette ble sett som en utvikling man i seinere år har forsøkt å motvirke med varierende hell, ifølge ulike informanter. En slik utvikling kan imidlertid også speile at viktige tiltak i det bredere nærmiljøet faktisk er gjennomført, og at oppmerksomheten dermed igjen rettes mot skolen, hvor jevnlig slitasje kanskje gjør utbedring mer kontinuerlig påkrevet. At brorparten av midlene likevel går til aktivitetsorienterte tiltak, som jo en stor del jenter også deltar i, kan derimot sees som uttrykk for at de mer direkte «elevorienterte» tiltakene likevel får det siste sticket.

Det har vært registrert en tendens til at barn som deltar som 6.-klassinger ofte kommer igjen som 9.-klassinger på Rådhusmøtene. Dette kan vurderes som en indikasjon på at tidligere deltakelse faktisk stimulerer interessen til videre engasjement. Dette har imidlertid ført til at det en periode kun var ungdomsskoleelever i «redaksjonen», noe som prosjektledelsen ønsket å motvirke, ettersom 6.-klassingene på denne måten lett kan føle seg «overkjørt».

Representanter fra elevrådene vi har vært i kontakt med, melder om stor interesse fra elevenes side, og at skolene de representerer i stor grad har fått godt gjennomslag for sine saker.

Ordføreren forteller litt om sitt syn på møtene:

Når vi startet opp med disse møtene var vi jo engstelige for at vi hadde skapt for høye forventninger. Men jeg ble overraska over hvor realistiske de unge deltakerne var. De skjønnte godt at store utbyggingsprosjekter kosta for mye, og liknende ting. De kunne virkelig mer enn vi trodde på forhånd. Jeg følte at jeg også personlig fikk så mye tilbake, så mye viktig nettopp i den nære dialogen med deltakerne.

Et positivt trekk vi kan lese ut fra protokollene er den kollektive solidaritetsorienteringen som synes å ligge til grunn for forhandlingene. Mye tyder på at samtlige skoler hvert år får en bit av kaka. Det ser også ut som om det blir tatt et kollektivt ansvar for at både de minste og de eldste barnas ønsker blir tilgodesett.

Ifølge en rekke informanter, både blant sentrale aktører i kommunen, blant kontaktlærere og elevrådsmedlemmer, ser det ut til å være enighet om at Rådhusmøtet har spilt en meget viktig rolle som et konkret og direkte forum for medvirkning. Fra disse aktørenes ståsted understrekes det også at

møtet ser ut til å ha en vesentlig innvirkning for å generere interesse og engasjement, som en del av en større prosess.

4.3.8 Rådhusmøtet som politisk skoleringsarena?

Rådhusmøtene, og det som skjer av forhandlinger på skolen i forkant av dette, kan klart defineres som politikk. Her skal det forhandles om knappe goder til fordeling på flere grupper utfra skole, interessefelter, aktiviteter osv.

Ut fra resultatene som seinere presenteres fra den kvantitative undersøkelsen, går det imidlertid fram at relasjonen til politikk og politikere blant Porsgrunnslevene på mange måter er påfallende negativ. Dette står i klar motsetning til den vekten politikerne legger på medvirkning, noe som kommer til uttrykk blant annet ved et tiltak som Rådhusmøtet. Kan dette tyde på at elevene ikke ser på Rådhusmøtet, kontakten med ordføreren og lignende som «politikk»? Når vi stiller dette spørsmålet til kontaktlærere gis et relativt entydig bilde på at de ikke gjør det.

Nei, jeg tror ikke elevene ser på deltagelse på Rådhusmøtet som politikk. De ser på det mer som en anledning for å få noe til seg selv. Det er mitt inntrykk. (Kontaktlærer).

Vi spurte videre elevrådsrepresentantene om de hadde følelsen av at det som skjer på Rådhusmøtet – som for eksempel å fordele penger til skateramper, eller til bord og benker i skolegården – sees som noe som har å gjøre med «politikk»? Elevrådsrepresentantene svarer:

Vi er vel mest opptatt av oss sjøl og ting som skjer i nærmiljøet. Jeg tror ikke man ser slike ting som politikk... Men sjøl er jeg jo litt interessert i politikk. Jeg leser jo aviser og ser på nyheter og sånn. Jeg har også sett på stortingsvalg. Jeg har vel begynt å bli litt mer interessert i sanne ting etter hvert (elevrådsrepresentant).

Vi ser nok ikke på Rådhusmøtet som politikk, men vi har jo følelsen av å bestemme. Kanskje vi i større grad ser på det som politikk i etterkant? (elevrådsleder).

Også nåværende medlemmer i Porsgrunn felles elevråd bekrefter at det ut fra deres oppfatning er få av deltakerne på Rådhusmøtet som definerer det som foregår som politikk. Likevel uttrykkes en viss spore til refleksjon over dette når spørsmålet bringes fram; «...jo, det er jo politikk på en måte...men...».

Sentrale aktører i kommunen anser deltagelsen på Rådhusmøtet for å bidra til at elever i Porsgrunn blir bevisste elever. I forbindelse med at 250 Kjølnelevere demonstrerte foran Rådhuset mot budsjettkutt i skolen, ble følgende sitert i Varden (21.11.02):

Ordføreren var ikke overrasket over aksjonen i en by som i en årrekke har latt barn og unge få dele ut penger til «strakstiltak» på Rådhusmøtet. Samtidig har de blitt oppmuntret til medvirkning.

- Det er helt naturlig og utrolig flott, at de engasjerer seg.

- Men er det ikke litt pinlig at elevene har så dårlige læremidler og nedslitte skoler at de må aksjonere for å bli hørt?

- Nei. Men det er pinlig at kommunen har fått økonomiske rammer som vi ikke kan leve med. Porsgrunn kommune satser millioner på skolene. Elevene får likevel ikke mer penger selv om de demonstrerer nå, kommenterer Ap-ordføreren.

Koordinator for kontaktlærere som har fulgt prosessen over flere år bekrefter imidlertid at Rådhusmøtet mest handler om de nære ting som kan forbedres i nærmiljøet og i skolemiljøet, snarere enn større politiske saker. På tross av dette understrekes det at Rådhusmøtets viktigste funksjon er at elevene opplever at de får være med å bestemme hva pengene skal brukes til.

Det er selvsagt vanskelig å si mer presist hvilken *effekt* Rådhusmøtet har som en form for skolering til politisk virksomhet og samfunnsengasjement. Dette spørsmålet vil vi vende tilbake til under diskusjonen av resultatene fra den kvantitative delen av undersøkelsen, og i rapportens konklusjoner.

4.3.9 Hvordan følges Rådhusmøtet opp? Om «lokale forhandlinger»

Rådhusmøtet og summen som her fordeles til strakstiltak inngår i en større prosess som kalles «lokale forhandlinger for barn og unge». Prosessen beskrives som følger:

1. Penger til strakstiltak motiverer for deltakelse
2. For barna er det vanskelig å skille mellom dyrt/billig, hva kan gjennomføres fort osv.
3. Det kommer derfor inn lange lister med forslag på tiltak, hvor strakstiltakene bare utgjør en liten del (det kan være 100 forslag til sammen på en skole)
4. Elevrådet (noen steder ved uravstemming) lager prioriteringslister på alle saker uansett om de er strakstiltak eller ei (i hvert fall de 5–10 viktigste sakene trekkes ut og prioriteres).
5. Prioriteringslisten behandles på bydelsmøte for hver bydel (i prinsippet)

6. Strakstiltakene sorteres ut, og det lages en egen prioriteringsliste på disse
7. Saker som ikke er kommunale følges opp av rektor ved hver skole
8. Kommunale saker som ikke er strakstiltak gjennomgås og fordeles på ulike etater som følger opp disse i sine årsplaner mv. (Lillestøl 1996)

Det skjer med andre ord en omfattende jobb i elevrådet, i perioder på bydelsmøtene, og på Rådhusmøtet med å sortere og prioritere sakene. Det legges vekt på fra kommunens side at det prinsipielt er barn og unges prioriteringer som skal følges, «ikke bare fagpersoner eller andre som mente å vite hva barn ønsket seg» (Lillestøl 1996:31). Etter at totalprioriteringslistene foreligger avholdes det møter mellom etatene som fordeler de kommunale sakene.

Generelt hevdes det å være teknisk sektor som lettest har innarbeidet forslagene i sine planer. I 1993 hadde teknisk sektor eksempelvis øremerket ca. 1 million kroner til tiltak prioritert av barn og unge (trafikk, lekeplasser og skolens uteområder).

4.4 Porsgrunn felles elevråd

Etter at en gruppe ungdommer fra Porsgrunn hadde vært på studiereiser til Viborg i Danmark hvor en liknende modell var i gang, ble ideen skapt om å danne et felles elevråd, der representanter for alle kommunens elevråd på ungdomsskole og videregående nivå skulle delta. På denne måten ville man stimulere til samarbeid mellom elevorganene på de ulike skolene, samtidig som man dermed lettere ville kunne samordne utspill og forslag til barne- og ungdomsrelaterte tiltak overfor kommunen. *Porsgrunn felles elevråd* ble i tråd med dette opprettet i november 1992, og består altså ideelt sett av elevrådsledere fra samtlige seks ungdomsskoler og fra den ene videregående skolen som per i dag eksisterer i kommunen. Porsgrunn felles elevråd er tenkt som et elevrådsbasert interesseorgan for ungdom, og hevdes å ha «innstillingsrett på vesentlige summer til utviklingsarbeid i frivillige organisasjoner», i det rådet fungerer som høringsinstans i kommunale saker som angår barn og ungdom (Lillestøl 1996:42). Porsgrunn felles elevråd har rett til selv å framsette forslag, og skal også virke som en overordnet hjelpeinstans for det enkelte elevrådet på de ulike skolene, og fyller også en funksjon som møteledere på Rådhusmøtet. Praksisen med «innstillingsrett på vesentlige summer i utviklingsarbeidet i frivillige organisasjoner» ble endret for noen år siden. På initiativ fra rådet selv ble det opprettet et eget utvalg –

Ungdommens ressursgruppe (URG) – som fikk disponere egne midler til forebyggende arbeid. I denne gruppen satt også representanter fra Porsgrunn felles elevråd. Grunnen til opprettelsen av denne ressursgruppen var at Porsgrunn felles elevråd selv ikke skulle bruke så mye tid på saksbehandling som et slikt arbeide ville medføre.

Porsgrunn felles elevråd, i den formen vi her skal behandle det, ble nedlagt per 31.12.2002. I stedet inngår elevrådsrepresentanter for samtlige ungdomsskoler og videregående skole i en nystartet organisatorisk form, omtalt som «Ungdomsutvalget» (se pkt. 4.5).

Ettersom Porsgrunn felles elevråd siden opprettelsen i 1993 har spilt en svært sentral rolle i kommunes medvirkningsarbeid, skal vi se nærmere på dette organets funksjon og arbeidsform. Det er imidlertid ikke utarbeidet en mer formalisert og skriftlig instruks for hvordan rådets arbeid skal utføres (utover vedtektene som slik de fremstår per i dag må ansees som noe foreldet), eller hvilket mandat det har hatt. Dette bevirker at mandatet og virkemåten til Porsgrunn felles elevråd på en del felter framstår som noe uklar for evaluatorene. Det er imidlertid blitt utviklet en viss *praksis* som beskrives nedenfor.

4.4.1 Representativitet

I statuttene til Porsgrunn felles elevråd er det klart formulert at representantene skal være valgt av elevrådene ved ungdomsskolene og Porsgrunn videregående skole. Det demokratiske prinsippet skulle dermed være ivaretatt utfra disse intensjonene. I stor grad er prinsippet om representativitet også fulgt opp i praksis, særlig på ungdomsskolenivået, der det som regel er leder og nestleder i elevrådene som har sittet i Porsgrunn felles elevråd.

Når det gjelder representantene fra videregående skole har forholdene vært mer uklare.

For skoleåret 2001/2002 var det ingen representanter fra elevrådet ved Porsgrunn videregående skole som satt i Porsgrunn felles elevråd. Noen av de sentrale medlemmene i rådet var rett nok elever ved videregående skole, men sin posisjon (blant annet som leder og nestleder) hadde de i kraft av at de hadde sittet som representanter fra sin ungdomsskole tidligere. Hensikten med dette blei begrunna ut fra behovet for å opprettholde en kontinuitet ved etableringen av Ungdomsutvalget. På spørsmål om hvorfor de ikke hadde gått inn i elevrådsarbeidet ved skolen, mente de at arbeidsbyrden ville bli for stor ved både å sitte i elevrådet og i Porsgrunn felles elevråd.

Mye tyder derfor på at praksisen i forhold til representativitet i Porsgrunn felles elevråd fra videregående skole har vært vanskelig å følge

opp, i alle fall i de senere år. Det er vårt inntrykk at praksisen fra tidligere år har vært variabel. Flere av medlemmene i Porsgrunn felles elevråd er nok blitt valg av elevrådet ved den videregående skolen, mens andre har vært med som «oversittere», altså i kraft av at de tidligere har vært representert i rådet fra ungdomsskolen de gikk på.

Porsgrunnmodellen synes slik sett å ha en tydeligere demokratisk forankring i ungdomsskolen enn i den videregående skolen. Dette bekreftes også av samfunnsfaglærere ved den videregående skolen, som gir uttrykk for at medvirkningsarbeidet i kommunen, sett fra deres posisjon som samfunnsfaglærer, ikke synes å ha noen formalisert og tydelig plass i elevenes egne demokratiske organer. Dette peker mot en situasjon der Porsgrunn felles elevråd, på dette skoletrinnet, har en uklar forbindelse til elevene de skulle representere.

4.4.2 Arbeidsform

Møtene i Porsgrunn felles elevråd er blitt avholdt med mellomrom som har variert mellom hver 14. dag til en gang i måneden. Oppvekstkoordinator har vært til stede på ca. 2/3 av møtene. For at samtlige skoler skal kunne representeres blir det valgt et styre som består av en representant for hver skole (Porsgrunn felles elevråds vedtekter). I den siste perioden har det imidlertid vært hele 21 personer som har vært assosiert til Porsgrunn felles elevråd. Ifølge oppvekstkoordinator henger dette blant annet sammen med at Porsgrunn felles elevråd har hatt høy status, og antallet skyldes at flere enn dem som strengt tatt er valgt i realiteten har fungert som medarbeidere.

4.4.3 Saksgang

Porsgrunn felles elevråd får hver måned oversendt en rekke saker fra de aktuelle utvalgene i kommunen til gjennomsyn og «høring». Herfra velger de ut saker de ønsker å uttale seg om. Porsgrunn felles elevråd sender deretter eventuelt ut enten skriftlige uttalelser til relevante instanser, eller de tar sakene opp med de såkalte «ungdomsrepresentantene» (som i mange tilfeller har vært med i Porsgrunn felles elevråd, se nedenfor) i bystyret, og som her viderefører (blant annet) elevrådets saker i denne instansen. Det understrekes at det er gode relasjoner mellom Porsgrunn felles elevråd og ungdomsrepresentantene. Enkelte av disse deltar også på de interne møtene til Porsgrunn felles elevråd når dette er ønskelig. De unge bystyrerepresentantene har altså mer enn en symbolsk betydning for dagens medlemmer i Porsgrunn felles elevråd, idet de brukes som ressurspersoner i arbeidet. Dette gjelder særlig den av ungdomsrepresentantene som sitter i formannskapet. I

tillegg til å ivareta funksjonen som høringsinstans, kan altså Porsgrunn felles elevråd få sine saker formidlet og satt på dagsorden i kommunens politiske fora ved hjelp av disse representantene.

Porsgrunn felles elevråd understreker at det er mange saker som ikke anses som relevante for uttalelser. Det er til tider et stort antall saker, noe som bidrar til å gjøre deltakelse i perioder svært arbeidskrevende, også fordi medlemmene ofte har mange andre «baller i luften» samtidig. Det er også blitt uttrykt misnøye, fra medlemmene i Porsgrunn felles elevråd sin side, over en tendens til at andre plasserer dem i rollen som saksbehandlere, og at de ikke ønsker å bli sett på som «dem det søkes penger fra».

Både Porsgrunn felles elevråd og oppvekstkoordinator understreker at man ønsker å bli flinkere til å forberede representantene på at rådet – og nå det kommende Ungdomsutvalget – krever mye arbeid.

I anledning oppretting av det nye Ungdomsutvalget er det blitt fremsatt forslag om at utvalget (der også Porsgrunn felles elevråd inngår) i framtida formelt skal tildeles både møterett, talerett og forslagsrett i hovedutvalgene, formannskapet og bystyret (se Porsgrunns Dagblad 21.05.2002), og ikke bare rett til høring. Dette tas nærmere opp under pkt. 4.5.

4.4.4 Noen viktige saker der initiativ og prioriteringer fra Porsgrunn felles elevråd har spilt en sentral rolle

1. Endring av grunnskoleloven

I henhold til grunnskolelovens endringer fra 1.1.94 mistet elevene retten til å være representert i samarbeidsutvalget (SU) på hver enkelt skole. Mange reagerte på denne lovendringen. Porsgrunn felles elevråd gjorde det også. Etter to møter på Stortinget med leder av Kirke-, og undervisningskomiteen, og et annet med den såkalte «Telemarksbenken», ble forslag om lovendring tatt opp. I 1995 ble lovendringen vedtatt av Stortinget, noe som altså opprettholdt denne retten til å være representert i SU (se Ot.prop nr. 53 for 1994–95, se også Lillestøl 1996). Det er liten tvil om at Porsgrunn felles elevråd spilte en ikke ubetydelig rolle i dette arbeidet.

2. Manglende læremidler i elevrådsarbeid

I disse møtene med stortingsrepresentanter ble også mangelen på læremidler i elevrådsarbeidet tatt opp, noe som førte til konkret arbeid med slike læremidler fra Kirke-, utdanning og forskningsdepartementets side.

3. Økte bevilgninger til ungdomslokaler

Porsgrunn felles elevråd reagerte mot foreslåtte reduksjoner i bevilgningene til ungdomslokaler i statsbudsjettet for 1995. Rådet tok derfor kontakt med Kristiansand og Stavanger kommune, og sammen med representanter herfra fikk de i møter med Stortingsrepresentanter endret dette. Blant annet etter press fra oppvekstkoordinator i Porsgrunn kommune og leder i Norsk Kulturforum, ble bevilgningen økt fra 5 til 13 millioner.

4. Oppretting av «Ungdomsringen»

Under kontakten mellom Porsgrunn felles elevråd og Stortinget i 1994, ble rådet oppfordret av politikerne til å arrangere en ungdomshøring i 1995. Utfra dette initiativet ble Porsgrunn felles elevråd en sentral aktør, der ni kommuner sendte til sammen femten ungdommer på en ungdomshøring, hvor også flere stortingspolitikere var tilstede, i tillegg til barneombud og media.

Det er viktig å understreke at det ikke bare var Porsgrunn kommune som på begynnelsen av 1990-tallet var opptatt av medvirkning. En rekke kommuner rundt omkring i landet startet tilsvarende eller andre modeller for å øke denne aldersgruppens deltagelse og innflytelse. Det ble derfor arbeidet videre med å utvikle dette til den såkalte «Ungdomsringen», der ungdom fra ulike kommuner kommer sammen for å diskutere og fremme forslag til ungdomsrelevante tiltak for medvirkning. Målsettingen var å fremme ungdoms medvirkning i kommunene (Lillestøl 1996:53), og skape et forum der ungdom selv skulle møtes for å diskutere hvordan de kunne få økt medbestemmelse i blant annet skolehverdagen. I dette arbeidet deltok også Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner og Landsforeningen for fritidsklubber (nåværende Landsforeningen Ungdom & Fritid). En rekke kommuner har etter hvert engasjert seg i dette arbeidet.

Status: Ifølge oppvekstkoordinator er det nå blitt så mange som 200 kommuner som har vist sin interesse for arbeidet i Ungdomsringen, og av disse har rundt 150 kommet med de siste to årene. Et slikt antall er dermed blitt for stort for ideen om Ungdomsringen i sin opprinnelige form. Dette videreføres imidlertid ved arbeidet med *regionale* tiltak, som for eksempel «Ungdommens Fylkesting i Telemark», der Porsgrunn er med. Ifølge oppvekstkoordinator var barns og ungdoms medvirkning et ikke-tema ti år tidligere. Etter at det ble et satsningsområde på statsbudsjettet i 1994, ble det sterkere befestet, og de nye regionale fylkestingene for ungdom kan sees som et av uttrykkene for den kraftige veksten i interessen for slik medvirkning de seinere åra.

Det arbeides også med et nettverk på *europaisk nivå* som skal fremme ungdomsmedvirkning i lokaldemokratiet. Den første konferansen på europeisk nivå ble avholdt i november 1995.

5. Oppretting av stillinger som helsesøstre og Ungdommens helsestasjon

Etter påtrykk fra blant annet Porsgrunn felles elevråd og ungdomsskolene, er det opprettet en full stilling som helsesøster for videregående skole, samt to nye helsesøsterstillinger for ungdomsskolene. Disse arbeider ifølge informanter også mye med klasse- og skolemiljøet.

6. Seks nye miljøarbeiderstillinger i ungdomsskolen i løpet av 2002–2005

Generelt sett har Porsgrunn felles elevråd hatt et sterkt fokus på å få andre fagpersoner enn lærere inn i skolen. Dette ønsket må sies å ha blitt imøtekommet når helse- og skoleetaten tok initiativ til at det i 2001 ble fattet vedtak om oppretting av seks nye stillinger som miljøarbeidere i ungdomsskolen som skal arbeide med klasse og skolemiljø. Denne prosessen er nå i gang.

I nyere tid har det ifølge informanter vært få tydelige «flaggsaker» for Porsgrunn felles elevråd, noe som blant annet har vært medvirkende til at rådet har hatt en noe lavere, og mer utydelig profil i de seinere år.

4.4.5 Elevene – ungdommen – de voksne – og Porsgrunn felles elevråd

Porsgrunn felles elevråd har vært til dels omdiskutert, særlig med hensyn til spørsmålet om representativitet og kontakten mellom de bredere lagene av ungdom og skoleelever på den ene siden og medlemmene i rådet på den andre.

Dette spørsmålet reflekterer på mange vis en til dels *tvetydig* situasjon der Porsgrunn felles elevråd befinner seg i et *spenningsfelt*: På den ene siden tar de på seg oppgaven å representere og målbære *elevenes og ungdommenes* interesser vis-à-vis Porsgrunn kommunen. På den annen side tas de inn i et allerede eksisterende politisk system, som en ny ungdomsrepresenterende instans. De blir her tatt inn i et politisk system som har sine fastsatte normer, verdier og spilleregler, og som på mange måter er dominert av en «*voksenhet*». De allerede eksisterende politiske og administrative instanser er rett og slett uttrykk for den formaliserte (samfunns-) *makta* på lokalt nivå.

Politikere på de fleste nivåer er ofte sterkt omdiskuterte, hatet og elsket, blant annet fordi de i kraft av sin posisjon er så synlige, ikke minst takket være mediernes evige jakt etter stoff og «kjendiser». En del av denne syn-

ligheten medfører også en kontinuerlig diskusjon om «popularitet» og om kontakt eller mangel på kontakt med «velgerne», dvs. de grupperingene de skal representere. I hvor stor grad gjelder liknende trekk for medlemmene av Porsgrunn felles elevråd slik de har framstått?

Politikerne og Porsgrunn felles elevråd

Ifølge informanter blant politikere, i administrasjonen og fra Porsgrunn felles elevråd, er bystyremedlemmene meget positive, og det er ingen partipolitiske skillelinjer i synet på rådet. Det trekkes fram som særlig betydningsfullt at ordføreren gjennom hele prosessen har vært så positiv. Sentrale aktører innen kommuneadministrasjonen, informanter blant både eldre og yngre politikere, samt en rekke nåtidige og tidligere representanter fra Porsgrunn felles elevråd bekrefter med andre ord at kontakten med politikere og administrasjon er meget god, og at holdningene og det overordnede «ethoset» blant disse generelt sett i overveiende grad er meget positivt vis-à-vis ungdommene.

Skolen og Porsgrunn felles elevråd

Flere elevrepresentanter gir imidlertid uttrykk for at enkelte skolelærere er negative. Det finnes eksempler på at man kutter ut «klassens time» (et forum der man kan diskutere det elevene har på hjertet), eller at lærere styrer denne. Det har også vært lærere som har vært negative til for eksempel representantenes og andre politisk aktive elevers tidsbruk. Ifølge en rekke informanter er det her stadig store forskjeller skolene imellom, noe som det arbeides kontinuerlig med å forbedre. Dette arbeidet foregår blant annet via arbeidet som gjøres av kontaktlærerne, koordinator for elevrådsarbeidet og Porsgrunn felles elevråd selv, som i 2002 har reist mye rundt på skolene for å presentere og profilere sitt arbeid og funksjon.

Hvem blir med i Porsgrunn felles elevråd?

Under presentasjonen av Gamle Posten (se pkt. 4.1.5.), der Porsgrunn felles elevråd – i en tidlig periode – hadde kontor, gikk det fram at det hadde utviklet seg et visst spenningsforhold mellom medlemmene i Porsgrunn felles elevråd på den ene siden, og mer opposisjonelle ungdomsgrupper på den andre. Også ifølge oppvekstkoordinator har det vært en tendens til at noen miljøer ser på Porsgrunn felles elevråd som en «sossegjeng», og at enkelte grupper som i det minste tidligere vanket på Gamle Posten (anarkister) nok vil være negative. Porsgrunn felles elevråd ble i denne perioden av visse grupper sett på som pene, flinke, «straighte» litt konservative ungdommer som var blitt «små politikere».

Hvis Porsgrunn felles elevråd til tider har hatt et slikt elitepreg – hvordan ble medlemmene i så fall sett på av andre ungdommer? Vi stilte spørsmålet til en som var med i rådet i nettopp denne tidlige perioden:

Lars: Vi fikk jo endel pepper fra andre elever. Vi ble nok sett på som en elitegruppering av mange grunner. Vi markerte oss mye, dro på møter, reiste endel, holdt foredrag, var ofte i media de første åra. Jeg ble nok oppfatta som litt arrogant. De fleste i det tidlige PFE hadde jo snakketøyet i orden også. Jeg husker jeg var på en fest en gang, og snakka i mange timer med noen folk jeg traff der, og hadde det skikkelig hyggelig. Men på slutten av samtalen så sa de jeg hadde snakka med «du var jo litt ålreit allikevel». Det sier litt om hvordan endel så på oss i PFE.

Med andre ord, foredrag, reising og medieoppmerksomheten kunne også vise seg å ha en annen effekt enn moro, arbeid og prestisje for de impliserte, i det dette også kunne skape en oppfatning blant øvrig ungdom om avstand og arroganse.

Samtidig fikk medlemmene i rådet mye positiv oppmerksomhet fra de voksne politikerne:

Lars: Men det var jo også viktig, følte vi nok, at vi fikk så mye respekt fra politikere, fra ordføreren og fra folk i kommuneadministrasjonen. Det var absolutt også med på å få oss til å føle oss betydningsfulle.

Det ser ut til at distansen til elevene økte etter hvert som medlemmene i Porsgrunn felles elevråd ble til lokale kjendiser som fikk prestisje og oppmerksomhet, ikke minst fra den lokale pressen:

Lars: Men det ble nok skapt en distanse til de øvrige elevene. Det dannet seg bilder av oss som en elite. Det ble som med kjendisene. Hvis man møter dem på en fest vil man kanskje ikke snakke med dem. Eller så tenker man «de vil sikkert ikke snakke med oss». Men jeg tror nok at vi var en litt blærete gjeng. Media-oppmerksomheten bare forsterka dette. Her var det portrettintervjuer, og vi måtte uttale oss om ting ungdom vanligvis ikke uttaler seg om. Jeg ble for eksempel bedt om å kommentere et besøk av biskopen. Vi fikk god kontakt med journalister. Vi var unge, veldig PR kåte, så vi blei vel en slags lokale rikssynsere. Det gikk kanskje litt til hodet på oss. Alt dette var med på å gjøre oss til personer som vi ikke var i utgangspunktet.

Disse prosessene som vi aner på bakgrunn av sitatene over, er fullt forståelige; i kjølvannet av Porsgrunn kommunes tiltak for å stimulere til ungdomsmedvirkning i politiske prosesser gror det fram en gruppe unge, entusiastiske mennesker med nettopp et sterkt politisk engasjement. De blir, ikke overraskende, populære personer blant vennligsinnede politikere, og de gis

mye oppmerksomhet i blant annet lokale medier. I kjølvannet av disse prosessene går all denne nye viraken rett og slett «litt til hodet på» de unge medlemmene i Porsgrunn felles elevråd som seiler godt og prestisjefullt på den nye popularitetens bølger, noe de ikke kan klandres for forholdene tatt i betraktning. Men dette betyr ikke at de nødvendigvis i utgangspunktet skal betraktes som en elite. Flere forhold peker i retning av at et slikt preg, i hvertfall i noen grad, var noe som vokste fram av prosessen selv.

Forandring, læring og sosialisering på godt og vondt

Informanter fra en rekke hold hevder at Porsgrunn felles elevråd i utgangspunktet kunne være relativt sammensatt, og at det ikke nødvendigvis kun var de flinke som ble valgt inn, selv om kanskje dette utgjorde flertallet. Flere av medlemmene, fra både den tidlige og den seinere perioden, har understreket at de selv ikke hadde spesielt gode karakterer før de ble med i Porsgrunn felles elevråd.

Lars: Det gjorde noe med deg når du ble med i PFE. Jeg hadde mest g'er og ng'er på ungdomsskolen, og hadde ikke noe spesielt bra forhold til lærerne. Men etter jeg ble med i PFE ble karakterene mye bedre...i form av firere, femmere og seksere. Men det ble nesten forventet blant oss som var medlemmer, og kanskje også i omgivelsene, at man skulle få sånne karakterer. Jeg tror at heller enn at PFE-medlemmene utgjorde noen eliter på forhånd, så ble vi istedet formet til å bli det gjennom arbeidet med PFE.

Også nåværende medlemmer i Porsgrunn felles elevråd framhever at de «nok ikke er de dummeste som går rundt i byen (Per)», og referer til skoleprestasjoner. Per mener at medlemmer i rådet generelt har et karaktersnitt som ligger midt på treet – eller litt over. Det er således lite som tyder på at det er den faglige ballasten som nødvendigvis er den fremste kapitalen for å bli med i Porsgrunn felles elevråd. Dette blir og støttet av kontaktlærerkoordinator som selv har lang fartstid i skoleverket.

Selv om PFE-medlemmene ikke nødvendigvis er de skoleflinke, gjør de en god jobb i PFE.

Som Lars antyder, er det kanskje mer selve arbeidet og erfaringene som erverves når man først er blitt med i Porsgrunn felles elevråd som medvirker til at medlemmene til tider har blitt oppfattet som en elite. I mange tilfeller må dette også betraktes som erfaringer og egenskaper som uten tvil oppleves som svært verdifulle for den enkelte:

Å være med i PFE ga meg en god mestringsfølelse. Jeg fikk mye ansvar og hadde følelsen av å klare alt. (Tidligere styremedlem i Porsgrunn felles elevråd).

Per: Jeg er jo en sånn som alltid har sittet i elevrådet. Det ble derfor naturlig å gå inn i PFE. Det er veldig gøy, men slitsomt også. Det er så mange ting... møter, reiser og middager.... Men vi får lov til å medvirke, og har følelsen av å bli tatt på alvor (.....) Det siste året har jeg reist mye. Har lært og lært bort... Nå når vi var i Finland, så forventet tilhørerne at oppvekstkoordinator skulle snakke, og så var de vi ungdommene som gikk fram... Da ble de nok litt overrasket. (Nåværende medlem i Porsgrunn felles elevråd)

Det er med andre ord liten tvil om at medlemmer i rådet gjennom sin deltagelse har lært mye. Flere løfter fram den positive utviklingen i forhold til å stå foran en forsamling og snakke. Er du med i Porsgrunn felles elevråd er dette noe du må forvente å gjøre ofte, både innenlands og utenlands. Dette er egenskaper som ikke nødvendigvis avhenger av gode skoleprestasjoner.

Dersom skolekarakterer spiller en mindre rolle for deltagelsen i Porsgrunn felles elevråd, hvilke kvalifikasjoner ligger da til grunn? Er det slik at Porsgrunn felles elevråd er åpen for alle som ønsker å være med? Svaret er i utgangspunktet ja. Men det kan også tyde på at det er skapt noen uformelle normer for hvordan ungdom som er med i rådet er eller bør være. Hvem som passer inn eller ikke. Dette er ikke noe medlemmene selv nødvendigvis er enig i, men ser ut til mer å være en holdning som har spredt seg blant de som ikke er med i Porsgrunn felles elevråd, de som står utenfor.

Politikere og «busy persons» – et «imageproblem»?

Lise: Jeg tror PFE var mer populært før enn hva det er nå. Vi blir sett på som «busy persons». Det er et negativt fokus, også fordi PFE minner om politikk.

Lise – som er sentral i dagens Porsgrunn felles elevråd – mener de ikke er særlig populære blant ungdomsgruppen generelt. Likevel er det ikke et nytt fenomen at medlemmer i rådet blir sett på som unge politikere. Også tidligere medlemmer beskriver hvordan ungdoms generelle holdninger var at dette var «unge voksne – 18 åringer med 50 åringers politikk». Når Lise mener at Porsgrunn felles elevråd er «busy persons», så kan dette henge sammen med at de reiser mye rundt som representanter for Porsgrunn kommune, holder foredrag, jobber overfor media, er på møter – beveger seg mye i en voksen verden der de har særskilt kompetanse på å være ungdom og på Porsgrunnmodellen. Ifølge flere informanter har Porsgrunn felles elevråd i

tråd med dette lenge hatt hva som omtales som «et imageproblem». Selv om rådet i dag har jobbet med andre saker enn de rent politiske, oppfatter nok mange «der ute» stadig at de er små politikere. Dette er et stempel dagens medlemmer ønsker å riste av seg.

Strategier for en ny profil?

Porsgrunn felles elevråd har derfor det siste året jobbet mye for å endre dette «små-politiker-imaget» gjennom å ta initiativ til mer allmenne ungdomsaktiviteter. Et eksempel på dette var «jentehelga» på Gamle Posten som Porsgrunn felles elevråd arrangerte. Blant annet på bakgrunn av dette arbeidet, opplever dagens medlemmer i rådet seg som mer inkluderende overfor ungdom generelt enn bildet som kom fram ovenfor av rådet for ti år siden. Tre styremedlemmer i dagens Porsgrunn felles elevråd kommenterer:

Lise: Før ble PFE tiltrukket av de som var tradisjonelt politisk interessert – de som skulle inn i formannskapet. Slik er det ikke i dag. Alle i PFE har en stor vennekrets. Det er ikke problemer å få kontakt med røykerne her på skolen. Men vi har jo jobba litt for å få dette til og...

Marius: Vi har jobba skikkelig for ikke å bli sett på som en gjeng med tullinger som sitter på et eget bord i kantina og leser politiske programmer.

Lise: For eksempel når vi blir tatt bilde av i media prøver vi å få dem slik at vi ikke ser ut som om vi er 40 år og vil bli politikere...

Med andre ord, Porsgrunn felles elevråd i dag ser ut til å være klar over at dette har vært et problem, og man arbeider bevisst for å endre disse bildene. Samtidig erkjennes at kontakten med elevene burde vært bedre:

Trine: Jeg tror elevene kjenner oss bedre nå enn før...

Marius: Men vi burde nok brukt mer tid blant ungdommene sjøl...

Disse medlemmer av dagens Porsgrunn felles elevråd understreker at de ser det som meget viktig å arbeide for bredere elevgruppers interesser. Også koordinator for elevrådsarbeidet bekrefter dette:

De siste åra har PFE også jobbet tydelig for andre grupper, som eksempelvis med å få til en skatehall for skaterne. Og dagens PFE-ledere går igjen i mange miljøer.

Ifølge både tidligere og nåværende medlemmer av Porsgrunn felles elevråd, har de hatt en tendens til å tro at andre ungdommer har negative holdninger til dem. Dette er imidlertid ikke et bilde vi kjenner igjen. Erik har aldri vært

med i rådet, men sittet på sidelinjen og fulgt det fra nært hold. Hans oppfatning er at det er *litt prestisje å sitte i PFE*. De fleste som sitter der, er etter hans syn de som ser på deltagelsen som en inngangsport til politiske posisjoner, men understreker at det ofte også er «noen surrehuer som har somlet seg inn». Likevel er Porsgrunn felles elevråd, ifølge Erik, et prestisjefylt organ. Heller ikke elevrådsrepresentantene på ungdomsskolene uttrykker noen sterke antipatier til rådet.

Jon: PFE gjør mye bra – media gir i alle fall et slikt bilde... men vi vet ikke egentlig hva de driver med (Elevrådsmedlem på ungdomsskole).

Her er det selvsagt mulig at disse relativt positive holdningene mer skyldes at uttalelsene nettopp kommer fra informanter som selv befinner seg i et skikt av aktive, og til dels politisk interesserte ungdommer som derfor i utgangspunktet er positive til Porsgrunn felles elevråd.

Det siste sitatet bringer med andre ord opp et tilsynelatende enkelt, men likefullt ikke desto mindre viktig spørsmål: hva vet de bredere lag av Porsgrunns elever om Porsgrunn felles elevråd?

4.4.6 Porsgrunn felles elevråd og kontakten med de øvrige elevene

Porsgrunn felles elevråd har gjennom de ti årene det har eksistert fått mye god medieomtale, mottatt flere priser for medvirkningsarbeidet og vakt stor interesse i både inn- og utland for sitt arbeid. Suksessen kan likevel sees som et tveegget sverd. Flere unge informanter har sett det slik at de til tider har oppfattet seg selv mer som en slags reklameagenter for kommunen, enn som Porsgrunnselevenes forlengede arm. To tidligere medlemmer i Porsgrunn felles elevråd formulerer det slik:

Lars: Jeg vet ikke svaret, men jeg har i ettertid hatt behov for å stille spørsmålet om vi i PFE var mer til for kommunen enn for elevene.

Tom: Til tider følte jeg at jeg jobbet mest med kommunens saker. Jeg brukte mer tid på å skrive og reise rundt å holde foredrag om hvor fantastisk Porsgrunnmodellen var, enn på arbeidet med elevenes saker.

En av de sentrale aktørene innen skolevesenet refererer denne kritikken slik:

Den vanligste kritikken som er rettet mot Porsgrunnmodellen er at det som gjøres ikke angår de vanlige elevene og folk flest, og at hele Porsgrunnmodellen er skuebrød for kommunen.

Et bilde av Porsgrunn som et «nasjonalt flaggskip» med hensyn til medvirkning skaper også frustrasjon innad i kommunen når det oppleves som om

bildet utad ikke er i overensstemmelse med tilstanden sett fra innsiden, og ikke minst sett fra dem som opplever det som tungt å realisere målsettingene om medvirkning.

Også medlemmene av Porsgrunn felles elevråd i dag synes å ha et noe uavklart forhold til hvilken rolle de har. Er de en politisk pressgruppe for, av og med ungdom, eller er de et forvaltningsorgan for kommunen? På et slikt direkte spørsmål svarer Marius: «Vi er jo på ungdommens side, men jobber samtidig for kommunen.»

Hvilken rolle Porsgrunn felles elevråd har, er altså noe uavklart. Er rådet en pressgruppe, en brukergruppe eller et forvaltningsorgan? Ungdommene som selv er med opplever ikke dette som motsetningsfylt. Det er heller ikke vanskelig for dem å være kritiske til ordføreren, på tross av at de beskriver seg som gode venner med henne.

Marius: Vi har blitt venner med ordføreren fordi vi har vært i opposisjon. Ordføreren mener det er flott at vi gjør opprør.

Her må bemerkes at selv om medlemmene i rådet og for eksempel ordføreren ser ut til å ha et utmerket forhold, ligger det likevel en fare i at det vil kunne oppstå konfliktsituasjoner der en slik nærhet kan medføre at elevenes interesser ville bli tonet ned av representantene fra Porsgrunn felles elevråd for å opprettholde de gode relasjonene. Så langt vi har kunnet bringe på det rene har imidlertid slike situasjoner hittil ikke inntruffet.

4.4.7 Porsgrunn felles elevråd og «ungdomsrepresentantene» i bystyret

Som vi tidligere har vært inne på, ble det i 1995 valgt inn fem representanter under 20 år til bystyret. Samtlige av de innvalgte hadde på dette tidspunktet vært medlemmer av Porsgrunn felles elevråd. Det samme var tilfellet for fire av de fem nye som kom inn i påfølgende periode. Anders, en av de som ble valgt inn i bystyret i 1995, beskriver hvordan det var å komme inn i det politiske maktapparatet.

Anders: Jeg opplevde det å være uerfaren som noe konstruktivt. Vi hadde et mandat fra ungdommene i kommunen, vi var fem unge – vi støttet og snakket med hverandre. Vi hadde erfaring fra Porsgrunn-modellen i tillegg til at vi var medlemmer i ungdomspartier. Det var en positiv innstilling fra de voksne. Vi gikk inn for å samarbeide. Vi stolte på ordføreren og på andre politikere – stort sett da.

Det er flere enn Anders som beskriver det arbeidet som ble lagt ned i Porsgrunnmodellen og Porsgrunn felles elevråd, som en direkte årsak til det politiske engasjementet og årsaken til at de kom inn i bystyret.

Som vi tidligere har vært inne på har Porsgrunn felles elevråd til en viss grad blitt karakterisert som en politikerkole, og at det favoriserer en type ungdom – de som er interessert i politikk. Denne påstanden provoserer både flere av de tidligere medlemmene og ungdomspolitikere. En av de sistnevnte uttrykker sin frustrasjon overfor denne kritikken:

Porsgrunnmodellen er en prosess. Målet er at alle skal bli engasjert. Men hvor skal man begynne da? De som ikke mener noe? Vi må jo starte med de som er engasjert. Politikk handler om hvordan man vil ha det rundt seg. Unge i bystyret er selvfølgelig ikke nok. Men man bør heller ikke undervurdere symboleffekten av det. Det er et framskritt at fem under 20 år sitter i bystyret. 18-åringer vet ikke hva alle 18-åringer mener, men de vet i hvert fall mer enn 30-åringer. (Nåværende «ungdomsrepresentant»)

At bystyret i Porsgrunn har så stor andel med unge representanter blir ofte knyttet direkte til medvirkningsarbeidet som er lagt ned i kommunen, og dette har stor symbolsk betydning; Porsgrunn kommune leker ikke medvirkning – de gir ungdom posisjoner og makt. I tillegg spiller disse representantene en viktig rolle for Porsgrunn felles elevråd, både som ressurspersoner og som rådets direkte kanal inn i bystyret – i det minste i de sakene der rådet og disse representantenes syn er i samsvar.

4.5 Nytt tiltak i 2003 – oppretting av «Ungdomsutvalget»

Allerede i 1995 diskuterte medlemmene av Porsgrunn felles elevråd muligheten for å endre rådet til et Ungdomsutvalg der man utvidet Porsgrunn felles elevråd med representanter valgt fra andre organer. I 2003 ble dette en realitet, etter at Porsgrunn felles elevråd i sin daværende form ble lagt ned 31.12.2002. Nedleggelsen ble bifalt av rådets medlemmer. I begrunnelsen for opprettingen av Ungdomsutvalget heter det:

De siste årene har engasjementet i PFE vært mindre. Medlemmene i PFE synes de har for lite innflytelse på viktige saker, herunder bruk av midler til ulike barne- og ungdomsformål. De mener derfor at tiden er moden for endringer, slik at arbeidet kan bli mer utfordrende og interessant. PFE mener arbeidet med barn og unges medvirkning gjennom elevråd m.v. har utviklet seg jevnt og godt. Likevel mener de det er behov for en vitamininnsprøytning som kan løfte arbeidet ytter-

ligere. Det er vanskelig å skape forståelse og motivasjon på den enkelte skole for arbeidet i PFE (...) Noen av innvendingene som har kommet fram mot PFE fra andre ungdommer, er at PFE senterer for mye om «skole», og at medlemmene der representerer bare en del av ungdomskulturen. (Saksdokumenter undertegnet Rådmannen i Porsgrunn, datert 1. mars 2002.)

Argumentasjonen bak opprettingen av Ungdomsutvalget er med andre ord at Porsgrunn felles elevråd ikke i tilstrekkelig grad har maktet å ivareta interessene til bredere grupper av ungdomsbefolkningen. Sakene har i stor grad blitt rettet mot skolen, og kommunen har fått kritikk for at ikke ungdommer med andre interesser har blitt involvert i de politiske beslutningskanaler. Dette er også i tråd med vurderingene til Porsgrunn felles elevråd.

Det nye Ungdomsutvalget består av seks representanter fra elevrådene ved de ulike ungdomskolene, to fra elevrådet ved videregående. Dette er de som tidligere utgjorde Porsgrunn felles elevråd. I tillegg er det to representanter fra Porsgrunn Ungdomsråd, en fra Porsgrunn sang og musikkråd, og en representant fra Porsgrunn Idrettsråd. Oppvekstkoordinator har sekretariatsansvar, som innebærer møteinnkalling, saksbehandling m.m. I saker der det er påkrevet vil også rådmann og etatsjefer kunne møte for å gi «nødvendig hjelp til å forstå hva som ligger av realiteter, muligheter og begrensninger i den enkelte sak» (ibid). Utvalget skal møtes en gang per måned «i forkant av møter i formannskap m.v. slik at UU får anledning til å uttale seg om enkelte av de saker som fremmes til politisk behandling i hovedutvalg, formannskap m.v.» (ibid)

I samsvar med oppfatningen til Porsgrunn felles elevråd skal samtlige av utvalgets medlemmer være under 18 år når de velges. Ifølge oppvekstkoordinator vil Ungdomsutvalget få adskillig mer makt og kunne påvirke bruken av adskillig større økonomiske midler enn Porsgrunn felles elevråd. Også her legges det vekt på at elevrådsrepresentantene ikke bare skal representere skolen:

I tråd med intensjonene i opplæringsloven legges det opp til et samarbeid i den enkelte bydel, slik at elevrådet ikke bare representerer skolen, men også fritidssentrene og andre barne- og ungdomstiltak i bydelene (ibid).

Dette må sees i sammenheng med ønsket om å gjøre elevrådsarbeidet relevant utover skolerelaterte saker. I anledning oppretting av det nye Ungdomsutvalget er det, som nevnt, blitt fremsatt forslag om at utvalget i framtida formelt skal tildeles både møterett, talerett og forslagsrett i hovedutvalgene,

formannskapet og bystyret (se Porsgrunns Dagblad 21.05.2002), og ikke bare rett til høring. Utfallet av disse forslagene er ennå ikke klart.

4.6 Organisering og personavhengighet: om ildsjeler på toppen

Ildsjelene har stått sentralt i utviklingen av Porsgrunnmodellen. På slutten av 1980-tallet, da kommunen slet i en økonomisk motbakke, var det daværende ordfører og varaordfører som tok initiativet til å gjøre barn og unges oppvekstvilkår og medbestemmelse i kommunen til fanesak. De oppnådde en tverrpolitisk enighet rundt satsingen, noe som bidro til at Porsgrunnmodellen ble høyt prioritert, både politisk og administrativt. Varaordføreren ble etter hvert ordfører, og har i alle år fulgt arbeidet tett. Det samme har tidligere leder for «barn og plan»-prosjektet, som seinere fikk stillingen som oppvekstkoordinator. I det følgende skal vi kort se nærmere på hvilken rolle disse «ildsjelene på toppen» har spilt, og foreta noen enkle anmerkninger om de organisatoriske implikasjonene for medvirkningsarbeidet.

4.6.1 Oppvekstkoordinator

Gjennom opprettingen av stillingen som oppvekstkoordinator i 1994 foretok Porsgrunn kommune et organisatorisk grep som ser ut til å ha hatt stor betydning for utviklingen av medvirkningsarbeidet. Stillingen er, som tidligere nevnt, ikke lagt inn som del av en av kommunens øvrige etater, men har derimot en mer uavhengig posisjon som blant annet innebærer direkte rapporteringsplikt til ordføreren. Fra 1998 ble den underlagt rådmannen. Oppvekstkoordinator ble altså plassert *utenfor* den tradisjonelle linjestrukturen i kommunen, dvs. utenfor de tre administrative sektorene: Kultur- og undervisning, teknisk sektor samt helse- og sosialsektoren. Med dette grepet ønsket man at satsningen på barn og unge skulle manifesteres på en lett synlig og tilgjengelig måte, samtidig som man ville understreke at denne satsningen ikke skulle være forbeholdt en enkel sektor, men i stedet være et ansvar for samtlige sektors virke. Stillingen har imidlertid ikke inngått i kommunens lederteam.

Det er samme person som har hatt stillingen som oppvekstkoordinator i den tiårsperioden som har gått. Vedkommende må uten tvil karakteriseres som en av kommunens fremste ildsjeler i medvirkningsarbeidet i kraft av sitt sterke personlige engasjement, som i tillegg til stillingens organisatoriske autonomi har gjort oppvekstkoordinator til en markant skikkelse i dette arbeidet. Selv om både oppvekstkoordinator og ordføreren har hatt mange

viktige støttespillere, er det liten tvil om at det brennende engasjementet disse to har framvist har vært svært viktig for å gjøre Porsgrunnmodellen kjent, og for å sette i verk tiltakene den er assosiert med. Slik sett har de vært sentrale ambassadører for det verdifundamentet arbeidet hviler på, noe som også bekreftes av en rekke informanter i ulike posisjoner.

Hvilken betydning har det så hatt å opprette en administrativt fristilt stilling som oppvekstkoordinator for det tverrsektorielle samarbeidet? Flere informanter vi har snakket med gir et todelt syn på saken. På den ene siden har ideen om en fristilt stilling vært god fordi det har bidratt til en holdningsendring totalt sett i kommuneadministrasjonen:

Det er liksom noe mentalt som har skjedd. Jeg må vel si at det har blitt en likeverdighet i sakskompleksiteten mellom barn/unge og eldre i denne kommunen (Kultur- og undervisningssjef).

Ifølge Kultur- og undervisningssjefen er barn og unge blitt prioritert i administrasjonen. Samtidig presiseres at det ikke brukes mye mer penger på barn og unge i dag enn for ti år siden. Endringen hevdes å ligge mer på det «mentale» planet og representerer en holdningsendring. At oppvekstkoordinator er plassert der han er, kan således ses på som en viktig symbolsk handling som forteller at barn og unge skal prioriteres spesielt, ifølge sjefen for kultur og undervisning.

Problemer vil imidlertid kunne oppstå når ansvaret for koordinering blir utydelig. Porsgrunnmodellens grunnlag består av et holdnings- og verdisyn. For å skape tverrsektorielt samarbeid trengs konkrete samarbeidsprosjekter som følges over tid, noe som det har vært for lite av, ifølge kultur- og undervisningssjefen. Samtidig understrekes det at det likevel pågår et utstrakt samarbeid på fagnivå mellom etater/sektorer, noe blant annet opprettelsen av «ambulerende team» er et eksempel på. Det understrekes også at opprettelsen av en oppvekstkoordinator på ingen måte var tiltenkt å frata etat og sektorledelse ansvaret for å bruke kommunens ressurser best mulig i tverretatlige grep og løsninger.

Det har vært, og er, stor etterspørsel etter oppvekstkoordinator fra omverden. Foruten utstrakt reisevirksomhet og delegasjonsbesøk i kommunen, var vedkommende i et års tid (i 50 prosent stilling) hyret inn hos Barneombudet i Oslo for å jobbe med tematikken ungdom og medvirkning. Informasjonen utad har blitt en viktig del av kommunens arbeid, og har tatt mer tid for oppvekstkoordinator enn man på forhånd kunne ane.

Her kan man stille spørsmålet om dette har bidratt til at det forebyggende tverrsektorielle samarbeidet ikke har kommet så langt som man skulle ønske i forhold til medvirkning. Selv om sektorene har samarbeidet

om en rekke barne- og ungdomsrelaterte saker som f.eks. barn og unge med særskilte behov og skolebruksplanlegging, blir det av enkelte informanter likevel hevdet at dette samarbeidet i mindre grad har vært knyttet direkte til det som omtales som Porsgrunnmodellen.

4.6.2 Organisatoriske spenningsforhold? Om «eierforhold» og implementering

Man kan innvende at den frie situasjonen som stillingen som oppvekstkoordinator medfører, kan innebære et visst spenningsforhold til de berørte sektorene. Skal gode ideer og visjoner bli mer enn ord, handler det om å implementere arbeidet ute blant de ulike aktørene som skal jobbe med tematikken. Særlig viktig vil dette være i det politiske og administrative arbeidet. Her, som i en rekke andre relasjoner i medvirkningsarbeidet, vil det avgjørende spørsmålet være om de berørte sektorene/etatene i tilstrekkelig grad har utviklet et «eierforhold» til oppgavene de skal utføre, i henhold til de initierende utspillene fra andre parter i systemet? Har man lyktes med dette for eksempel i kommuneadministrasjonen?

Gjennom vårt feltarbeid har vi møtt flere informanter, også innen administrasjonen, som gir uttrykk for at det er vanskelig å få grep om hva «Porsgrunnmodellen» faktisk er. Tilbakemeldinger som «vi har hørt begrepet, men vet ikke hva det egentlig er», har vært mange. Den har blant annet blitt kritisert for å være en «eske uten innhold». Dette kan selvsagt også skyldes at Porsgrunnmodellen rommer en lang rekke ulike tiltak som det langtfra er enkelt å få oversikt over – noe som ikke blir mindre vanskelig i den grad begrepet «Porsgrunnmodellen» er blitt en hyppig brukt merkelapp.

Kultur- og undervisningssjef i Porsgrunn – som har hatt stillingen siden arbeidet med medvirkning startet opp i 1992 – er den av sektorlederne som har vært mest involvert i dette arbeidet i kommunen, ettersom skoleetaten ligger innenfor hennes sektor. Selv forholder hun seg mer direkte til Porsgrunnmodellen blant annet gjennom deltakelse på det årlige Rådhusmøte og for øvrig i det overordnede planarbeidet i kommunen. Arbeidet med medvirkning, skolehverdagen osv. er saker hun og staben i stor grad jobber med, blant annet gjennom å motivere og bevisstgjøre rektorene på kommunens barne- og ungdomsskoler til å satse på elevrådsarbeid og kontaktlærerordning. Sammen med ledergruppa har Kultur- og undervisningssjefen hatt en stor del av ansvaret for å implementere medvirkningsarbeidet i skole og nærmiljø. Av ledelsen anses dette som et arbeid sektoren i stor grad har lyktes med de siste årene.

I ettertid karakteriserer kultur- og undervisningssjefen arbeidet som bestående av tre ulike faser: Den *første fasen* omtales som en «jippo» eller «kaos-fase». Det ble skapt noe nytt i Porsgrunn. Mot alle odds i en periode med økonomiske nedgangstider valgte Porsgrunn å fokusere på barn og unges medvirkning. Det ble mye mediaoppmerksomhet, særlig på Porsgrunn felles elevråd, deres reiser til Stortinget og uttalelse om andre politiske saker. Mye positivt skjedde, og en rekke tiltak relatert til Porsgrunnmodellen ble etablert.

Etter hvert ble det behov for en *andre fase* som var karakterisert av behovet for «rydding» og for å koble arbeidet med medvirkning til linjeorganisasjon. Det som var satt i gang krevde en oppfølging som ikke kunne gjennomføres av oppvekstkoordinator alene i en så stor kommune som Porsgrunn. Medias oppmerksomhet var ikke så intens lenger. Derimot merket kommunen etter hvert et økt påtrykk fra andre kommuner, både i Norge og de nordiske landene, om å få ta del i erfaringene fra det arbeidet som ble gjort i Porsgrunn. Behovet for å sette seg ned og se hva som stod igjen etter den første fasen, var nå stor. Hva var egentlig Porsgrunnmodellen? Hva skulle tas vare på? Hvilke områder skulle videreutvikles, og hvilke tiltak burde legges ned?

Kultur- og undervisningssjef presiserer at de to første fasene er viktige når man gjør som i Porsgrunn: satser på «vekstprosjekter». Samtidig er det behov for på ett eller annet tidspunkt at arbeidet *implementeres* mer omfattende i det administrative apparatet i hva som omtales som en *fase tre*. Dette har selvsagt skjedd i varierende grad etter hvert som medvirkningsarbeidet har utviklet seg.

Etter kultur- og undervisningssjefens syn er dette implementeringsarbeidet likevel i ferd med å *revitaliseres* nå, særlig i form av det arbeidet som er blitt lagt ned i utviklingen av den nye strategiske planen: «Porsgrunn – for barn og unge!» Planen ble godkjent i bystyret den 30. januar 2003, og er en felles plattform – for hele kommunen – for det videre arbeidet med barn og unge. Arbeidet med planene har foregått tverrsektorielt, og forut for arbeidet ble det nedsatt en gruppe bestående av oppvekstkoordinator og et utvalg etatsjefer fra alle sektorer, hvor blant andre kultur- og undervisningssjefens lederteam hevdes å ha vært svært aktive.

Ifølge kultur- og undervisningssjefen har de ulike sektorene vært opp-tatt av å finne tangeringspunkter på barne- og ungdomssatsingen i sitt arbeid også uavhengig av Porsgrunnmodellen, og at det med andre ord finnes eksempler på viktig tverrsektorielt samarbeid som ikke nødvendigvis kan sies å ha skjedd på grunn av Porsgrunnmodellen. Her trekkes eksempelvis

blant annet fram opprettelsen av «Ambulerende Team», som arbeider med forebyggende barne- og ungdomsarbeid på tvers av barnevern og skole. Dette har vært et samarbeidsprosjekt mellom kultur- og undervisning, samt helse- og sosialsektoren. Et annet eksempel det vises til er prosjektet «Kultur for helse».

Slike eksempler viser, som vi tidligere har vært inne på, at det til tider kan være vanskelig å presisere Porsgrunnmodellens grenser, i den betydning at det er vanskelig å avgjøre klart hvilke prosjekter, arbeidsoppgaver, holdninger og lignende som ville eksistert *uten* prosessene som er blitt igangsatt under denne betegnelsen, og ikke minst hva som faktisk har utviklet seg mer eller mindre *uavhengig* av dette arbeidet.

En slik uklarhet vil i verste fall kunne komme til uttrykk i et spenningsforhold som dreier seg om «eierforholdet» til tiltak og prosesser. Det kan medføre at viktige aktører, enda til initiativtakere som står bak konkrete tiltak, ikke i tilstrekkelig grad opplever å bli «sett». Det kan også føre til at arbeidet som er utført eventuelt tillegges en idé/praksis – i dette tilfelle under betegnelsen Porsgrunnmodellen – som de aktuelle aktørene eventuelt ikke identifiserer seg med. I den grad dette initieres ovenfra, kan det føre til problemer i implementeringsarbeidet som er så viktig for å lykkes med medvirkningsarbeidet.

En nærmere undersøkelse av slike problemstillinger eventuelle gyldighet innenfor kommuneadministrasjonen i Porsgrunn, har imidlertid ikke blitt utført innenfor evalueringsprosjektets rammer.

4.6.3 Ordførerens rolle: ildsjel med direkte kontakt

Ifølge en rekke informanter har den nåværende ordføreren i Porsgrunn kommune hele tiden spilt en svært aktiv og deltakende rolle i arbeidet med barn og unges medvirkning, helt fra dette arbeidets tidligere faser og fram til i dag. Dagens ordfører, som altså har vært en sentral aktør hele veien, understreker sterkt at hun også er ordfører for kommunens barn og unge, og at det derfor er blitt sett som svært viktig å åpne opp Rådhuset for disse:

Jeg har sett det som veldig viktig å åpne opp Rådhuset for barn og unge. Om de for eksempel driver prosjektarbeid skal de føle at de bare kan ringe hit, og at vi som jobber i kommunen er villige til å ta imot dem. De skal vite hva kommunen er og hva vi står for. Jeg håper det kan bidra til å skape en stolthetsfølelse for hva de har rundt seg, og at de kan oppleve konkret at Rådhuset ikke bare er for de utvalgte. En slik tillit tar det tid å bygge. Derfor har vi sett det som naturlig å begynne helt fra første klasse med medvirkning og elevrådsarbeid.

Kontakten mellom ordfører og kommunens barn og unge foregår på flere ulike måter. Helt siden medvirkningsarbeidets oppstart har alle førsteklassinger i Porsgrunn kommune blitt invitert til et møte på ordførerens kontor. Ordføreren deltar også alltid på de såkalte Rådhusmøtene, og reiser ofte rundt til aktuelle skoler sammen med etatsjefer når det er tiltak eller problemstillinger som man ønsker å diskutere med elevene, eller som elevene ønsker å diskutere med kommunen.

Så godt som samtlige informanter i tidligere og nåværende Porsgrunn felles elevråd berømmer ordføreren for hennes villighet til å lytte til deres både «små» og «store» henvendelser, til å være lett tilgjengelig for medlemmene og å være en meget verdifull støttespiller i medvirkningsarbeidet. Som et av de første medlemmene i rådet uttrykte det:

Det geniale med medvirkningsarbeidet i Porsgrunn var at det var så sterkt forankra i sentraladministrasjonen. Vi følte vi hadde nærmest direkte kontakt til ordførerens kontor. Blant annet det førte til at det ble gøy: vi fikk mye respekt fra politikerne, fra folk i kommuneadministrasjonen – alt det gjorde at vi følte oss viktige og betydningsfulle...Det blir jo veldig spennende å se hvordan det kommer til å gå når ordføreren slutter.

Dette bildet av ordføreren som *ildsjel* som legger stor vekt på å være tilgjengelig for barn og unge i medvirkningsprosessene, bekreftes også av informanter i kommuneadministrasjonen, skolen og blant elevrådsrepresentanter.

Det understrekes at arbeidet ikke har vært motstandsløst:

Det tok selvsagt et godt stykke tid å få med kommuneadministrasjonen på at dette var viktig arbeid. Gradvis ble de ulike sektorene og etatene mer positive. Men ikke minst ute på enkelte skoler har vi møtt betydelig motstand opp igjennom årene. Skal man jobbe med barn og unges medvirkning er det lite man får gratis. Det krever påholdenhet og hard jobbing hele tida. Jeg har ikke følt at dette har vært noen lett match opp igjennom de årene vi har holdt på. Og det er viktig å understreke at mye står igjen. Men jeg tror det er blitt mer viktig for politikerne nå å gå mer direkte ut til folk og høre hva de har å si, og det virker som om det er blitt utviklet en holdning om at det ikke går an å legge ut ei politisk liste uten å ha ungdom høyt oppe på denne. Jeg tror og håper at vi nå har fått til en holdningsendring der barn og unges syn faktisk tillegges stor vekt. (Ordfører)

Ordføreren understreker sterkt betydningen av flere gode støttespillere i administrasjonen, for eksempel i form av både oppvekstkoordinator og skolesjef. Det er likevel ikke til å komme bort fra at ordførerens personlige engasjement ser ut til å ha spilt en vesentlig rolle som drivkraft i arbeidet,

noe som da nødvendigvis bringer *personavhengigheten* opp, både som fordel og som et mulig problem for en eventuell videreføring av arbeidet.

4.6.4 Ildsjeler til glede og besvær?

Ildsjelenes betydning i Porsgrunn synes å være stor. De har bidratt til å realisere noen drømmer og visjoner, og har utvist en entusiasme som smitter over på andre. Vi vil også understreke sterkt at selv om vi her har trukket fram oppvekstkoordinator og ordfører spesielt, er det også andre som også lever opp til en slik betegnelse. Med andre ord: medvirkningsarbeidet i Porsgrunn involverer et stort antall personer – etter all sannsynlighet å dømme, også personer vi ikke har hatt direkte kontakt med i evalueringsprosjektet – som vil kunne karakteriseres som sterkt engasjerte og som ildsjeler.

I våre samtaler med ulike aktører har ildsjelene blitt løftet fram som noe udelt positivt. At ildsjelene også befinner seg så høyt oppe på det politiske og administrative nivå, må karakteriseres som en klar fordel. Dette gjør oppstartfasen i slike prosjekt enklere, og skaper en raskere legitimitet for saken.

Men ti år etter Porsgrunnmodellens fødsel, er det likevel grunn til å spørre om kommunen har gjort seg for avhengig av disse ildsjelene. Ildsjeler har ofte et sterkt «eiendomsforhold» til saken de brenner for, og kan – i god tro – unnlate å delegere nok makt og myndighet til andre som bør inkluderes i prosessen. Dette kan være uheldig på to måter. For det første bidrar dette til at færre får et eiendomsforhold til prosessen, noe som kan medføre at ansvaret ikke blir fordelt utover i organisasjonen. Dette vil vanskeliggjøre en smidig og dynamisk organisering rundt slike prosjekter.

For det andre kan arbeidet forvitte den dagen ildsjelene brenner ut. For mange oppleves ildsjelene som uunnværlige. På 10-års jubileumsmøte for Porsgrunnmodellen uttrykte ungdommene eksempelvis en bekymring for hva som ville skje med Porsgrunnmodellen når ordføreren ikke stilte til gjenvalg ved kommunevalget i 2003. Vil en ny ordfører kunne utvise et like stort engasjement, og være en like stor inspirator og voksen medhjelper som avtroppende ordfører har vært?

På samme måte har oppvekstkoordinators innsats på området betydd mye for ungdommene. Mye av Porsgrunnmodellen ligger «i 'hodet' på ham», som det ble sagt, og man kan stille spørsmål om arbeidet er godt nok implementert i de administrative strukturene til at det vil fortsette, ikke bare på grunn av oppvekstkoordinator, men også på tross av den person-

avhengigheten som oppvekstkoordinator, i kraft av å være en ildsjel, representerer.

Uten tvil har ildsjelenes innsats gjennom ti år bidratt til kontinuitet. Samtidig kan det være en fare for pulverisering av ansvar ved at ildsjelene faktisk blir *for* viktige over lang tid. For å gjøre Porsgrunnmodellen til noe varig, som kan videreutvikles – og vokse – og som ikke er så sterkt avhengige av ildsjelenes tilstedeværelse, er det etter vårt skjønn viktig at flere får et eiendomsforhold til prosessene. Dette gjelder ikke bare virksomhetslederne i kommuneadministrasjonen, men også kontaktlærere og rektorer ute på hver enkelt skole. I siste instans er det selvsagt den «vanlige» elevens forhold til medvirkningstiltakene det gjelder. Slik kan også flere ildsjeler vokse fram.

5 Resultater fra Ung i Porsgrunn – en sammenligning med Ung i Norge 2002

5.1 Fire innsatsområder

Kort skissert er basisen for medvirkningsarbeidet i Porsgrunn et forsøk på å videreutvikle og styrke *elevrådenes* funksjon på de ulike skoletrinnene. Elevene forbereder og arbeider her fram prioriterte forslag til tiltak som angår både skolen og nærmiljøet. For barne- og ungdomsskolens vedkommende velges deretter representanter som legger fram forslagene på det årlige «Rådhusmøtet». Her møter de en rekke representanter for politikere og kommuneadministrasjon og diskuterer seg i fellesskap fram til en fordeling av en viss sum penger til tiltakene som er foreslått. Fra elevrådene på hver ungdoms- og videregående skole velges også representanter til *Porsgrunn felles elevråd* som fungerer som høringsinstans med forslagsrett i barne- og ungdomsrelaterte saker som skal opp til videre politisk vurdering i bystyre, formannskap og hovedutvalg. I tillegg har arbeidet opp gjennom årene rommet en rekke *skole-eksterne tiltak* som har til hensikt å ivareta, fremme og synliggjøre barn og unges interesser i kommunens daglige liv. Disse fire trinn, punkter eller innsatsområder danner grunnelementene i Porsgrunnmodellen.

Porsgrunn kommune var først ute med å gjennomføre Rådhusmøtet. I dag finnes beslektede tiltak i en rekke kommuner i Norge. Flere er nok inspirert av Porsgrunn. Likevel kan ikke denne arbeidsformen evalueres ved å trekke direkte sammenligninger med andre kommuner. Derimot er det mulig å tegne et bilde av den relative betydning Rådhusmøtet har. Hvilke erfaringer, tanker, meninger og holdninger har ungdom til Rådhusmøtet? Bryr de seg? Skaper det som foregår på møtet debatt? Kjenner de i det hele tatt til hva som foregår? Videre er det et spørsmål om prosessene rundt Rådhusmøtet bidrar til å skape større samfunnsbevissthet og generelt en større opptatthet av politiske spørsmål.

Når det gjelder problemstillinger som berører demokrati og deltaking i skolehverdagen, er det enklere å trekke sammenligninger med andre kommuner. Barn og unges medvirkning på disse områdene er hjemlet i

skolens generelle målsettinger. Er skolene i Porsgrunn mer bevisst og flinkere til å trekke elevene med i beslutningsprosesser? Opplever elevene i Porsgrunnskolene mer innflytelse og at de i større grad blir tatt på alvor? Er det et mer aktivt skoledemokrati i Porsgrunn? En nærliggende effekt av dette vil også kunne være at det skapes et bedre samarbeidsklima og mindre konflikter mellom elever og lærere i skolehverdagen.

Finnes det et sterkere «ethos» blant politikere og beslutningstakere i Porsgrunn når det gjelder å trekke barn og unge med i politiske beslutningsprosesser, sett fra elevenes ståsted? Tilsvarende, er det slik at ungdom i Porsgrunn gjennom elevrådsarbeidet, Rådhusmøtet og Porsgrunn felles elevråd, opplever at de har større innflytelse på den kommunale hverdag og beslutninger som fattes? Eventuelle slike effekter kan bare etterspores indirekte. I den grad åpenhet og aktive kanaler mellom ungdom og det politiske systemet er utbredt og praktiseres, kan et resultat være mindre politikerforakt blant ungdom og generelt mindre avstand mellom ungdom og voksne. Det kan også innebære større grad av lokaldemokrati der barn og unge er med i planprosesser i nærmiljøet. I noen grad vil det være mulig å sammenligne Porsgrunn med andre kommuner langs slike linjer.

Spørsmålet blir til slutt om de ulike virkemidlene som inngår i Porsgrunnmodellen, også bidrar til hovedmålet: mer samfunnsengasjement, politisk interesse og aktivitet hos barn og unge. Er Porsgrunnmodellen en oppdragelse til demokrati? En slik problemstilling kan etterprøves langs ulike innfallsvinkler:

- I hvilken grad er ungdom i Porsgrunn generelt mer opptatt av politikk og samfunnsspørsmål sammenliknet med ungdom andre steder i landet? Problemstillingen dekker både hvor ofte ungdom snakker om samfunnsspørsmål, enten med hverandre eller voksne, og holdninger til ulike samfunnsrelaterte temaer.
- Kan ungdom i Porsgrunn vise til større grad av politisk aktivitet sammenliknet med annen ungdom? Politisk aktivitet spenner i en slik sammenheng fra å være medlem i en politisk ungdomsorganisasjon til å delta i ulovlige aksjoner.
- Finner vi i Porsgrunn generelt mer organisasjonsaktivitet blant ungdom, og spesielt en sterkere oppslutning om organisasjoner som jobber direkte med samfunnsrelaterte problemstillinger? Generelt er ungdom som er med i ulike typer organisasjoner mer samfunnsengasjert enn ungdom som ikke er medlemmer. Særlig gjelder dette andre orienterte politiske-, humanitære- og miljøorganisasjoner (Sivesind og Ødegård 2003). Årsaken kan vi forvente går begge veier. Ulike former for organisasjonsaktivitet gir erfaringer og skaper nye interesser. Samtidig

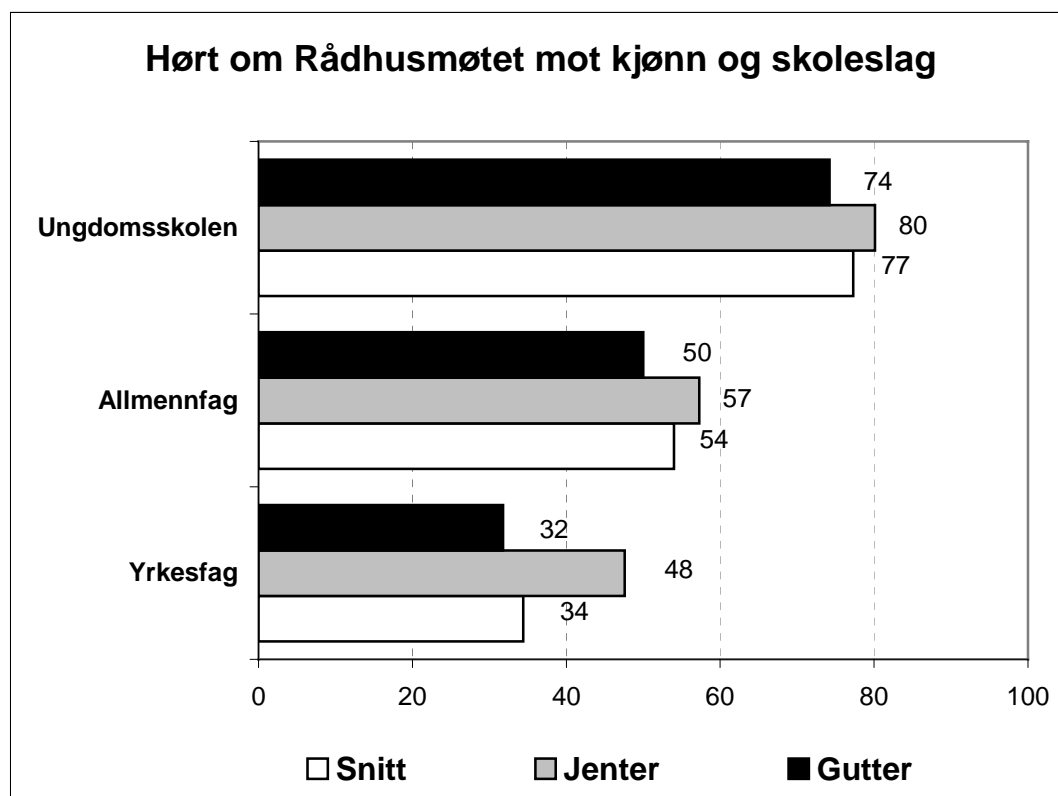
kan mange organisasjonstyper fungere som katalysatorer for ungdom som er interessert i politikk og samfunnsforhold. Spesielt gjelder dette for politiske ungdomsorganisasjoner og andre organisasjonstyper som direkte er opptatt av samfunnsspørsmål.

Spørsmål om Porsgrunn felles elevråd er ikke med i spørreundersøkelsen og representerer derfor en begrensning i diskusjonsgrunnlaget. Dette skyldes at spørreskjemaet ble utviklet tidlig i prosessen med evalueringsarbeidet, i samarbeid med Porsgrunn kommune. På dette tidspunktet var rådets sentrale rolle i medvirkningsarbeidet ikke tilstrekkelig kjent for evaluatorgruppen.

5.2 Rådhusmøtet

I spørreskjemaet (se vedlegg) er det et sett med spørsmål som omhandler Rådhusmøtet. Det første er ganske enkelt om den enkelte har «hørt om Rådhusmøtet»:

Figur 5.1. Hørt om Rådhusmøtet mot kjønn og skoleslag



Blant elevene på ungdomsskolen er det 77 prosent som har hørt om Rådhusmøtet. Tilsvarende tall for elevene på videregående allmennfag er 54 prosent og yrkesfag 34 prosent. Imidlertid er det mange av elevene, spesielt på

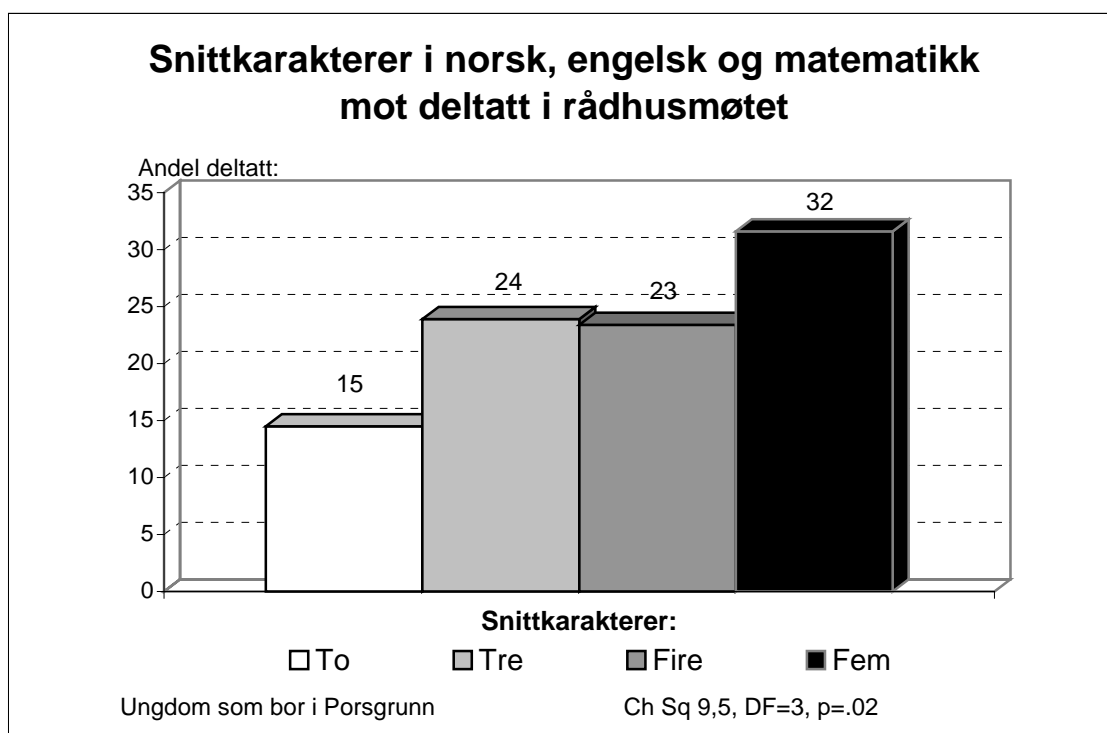
videregående, som ikke bor i Porsgrunn. Blant elevene på yrkesfag er det hele 58,3 prosent som bor i andre kommuner og 40 prosent på allmennfag. Tilsvarende oppgir 1,5 prosent av elevene på ungdomsskolen at de bor i en annen kommune. Holdes elever bosatt andre steder utenfor beregningsgrunnlaget blir denne fordelingen i noen grad endret. Blant elever som bor i Porsgrunn er det 78 prosent av ungdomsskoleelevene som har hørt om Rådhusmøtet mot 71 prosent av elevene på allmennfag videregående og 53 prosent på yrkesfag. For elever på videregående er andelen som har hørt om Rådhusmøtet litt lavere sammenlignet med ungdomsskolen, noe som må sees i sammenheng med at dette skoletrinnet ikke er representert på Rådhusmøtet.

Videre ble det spurt om de selv har deltatt på Rådhusmøtet. Svaralternativene var «Ja, jeg har deltatt en gang», «Ja jeg har deltatt 2 ganger» «Ja, jeg har deltatt 3 eller flere ganger» og «Jeg har aldri deltatt». Samlet oppgir 24 prosent av ungdomsskoleelevene at de sjøl har deltatt én eller flere ganger på Rådhusmøtet. Tilsvarende har 17 prosent av elevene på videregående allmennfag og 11 prosent av elevene på yrkesfag, deltatt. 23 prosent av guttene og 26 prosent av jentene på ungdomsskolen sier at de har deltatt. På tross av en viss overvekt i jentenes favør, er det likevel en rimelig balanse mellom gutter og jenters deltakelse på Rådhusmøtet.

Er Rådhusmøtet en slags broilerfabrikk der det bare er de flinkeste som deltar og slipper til? De sjølrapporterte karakterene i norsk, engelsk og matematikk er slått sammen til et samlemål med verdier fra to til fem. To innebærer at elevene i snitt har karakter på totallet eller svakere. Tre innebærer snittkarakterer på tretallet. Fire innebærer snittkarakterer på firetallet, mens fem innebærer fem eller seks i snitt. Hvor mange i de ulike karaktergruppene oppgir at de har deltatt på Rådhusmøtet?

Figur 5.2 viser at de som har best snittkarakterer er også de som oftest har deltatt på Rådhusmøtet. Denne tendensen er imidlertid ikke spesielt sterk. På Rådhusmøtet er det med andre ord også plass til svakere elevgrupper. Det er likevel en overvekt av elever med gode karakter som oppgir å ha deltatt en eller flere ganger. Det er med andre ord ikke en nødvendighet å være skoleflink for å delta på Rådhusmøtet, men det hjelper!

Figur 5.2. Snittkarakterer mot deltatt i Rådhusmøtet



I et tidligere kapittel spurte vi om det kunne ligge til grunn mer ubevisste føringar når elevene skal vurdere hvem som «passer» inn på Rådhusmøtets forhandlingssituasjon? Rekrutterer Rådhusmøtet helst de unge fra middelklassen som ofte har en tendens til å dominere slike sammenhenger? Funn fra surveystudien tyder ikke på det. Med utgangspunkt i fars yrkesbakgrunn (mor der informasjon om far mangler) har vi definert tre yrkesgrupper: mellomlagsyrker, lavere funksjonæryrker og manuelle yrker.³ Ut fra dette har vi sett om sosial bakgrunn har noen betydning for om man deltar på Rådhusmøtet eller ikke.

Mens 22 prosent unge med foreldre i mellomlagsyrker oppgir at de har deltatt på ett eller flere Rådhusmøter, har 19 prosent av unge med foreldre i manuelle yrker deltatt. Blant de som har foreldre i funksjonæryrker har 26 prosent deltatt en eller flere ganger. Dette er så små forskjeller at vi med

³ Mellomlagsyrker: Ledende stillinger i offentlig eller privat sektor, og yrker som krever minst tre års utdanning på universitets- eller høyskolenivå. Utgjør 28 prosent av de spurte.

Lavere funksjonær: Tjenesteytende virksomhet både i offentlig og privat sektor. Utgjør 17 prosent av de spurte.

Manuelt arbeidende: Faglærte og ufaglærte og ansatte i primærnæringene. Utgjør 55 prosent av de spurte.

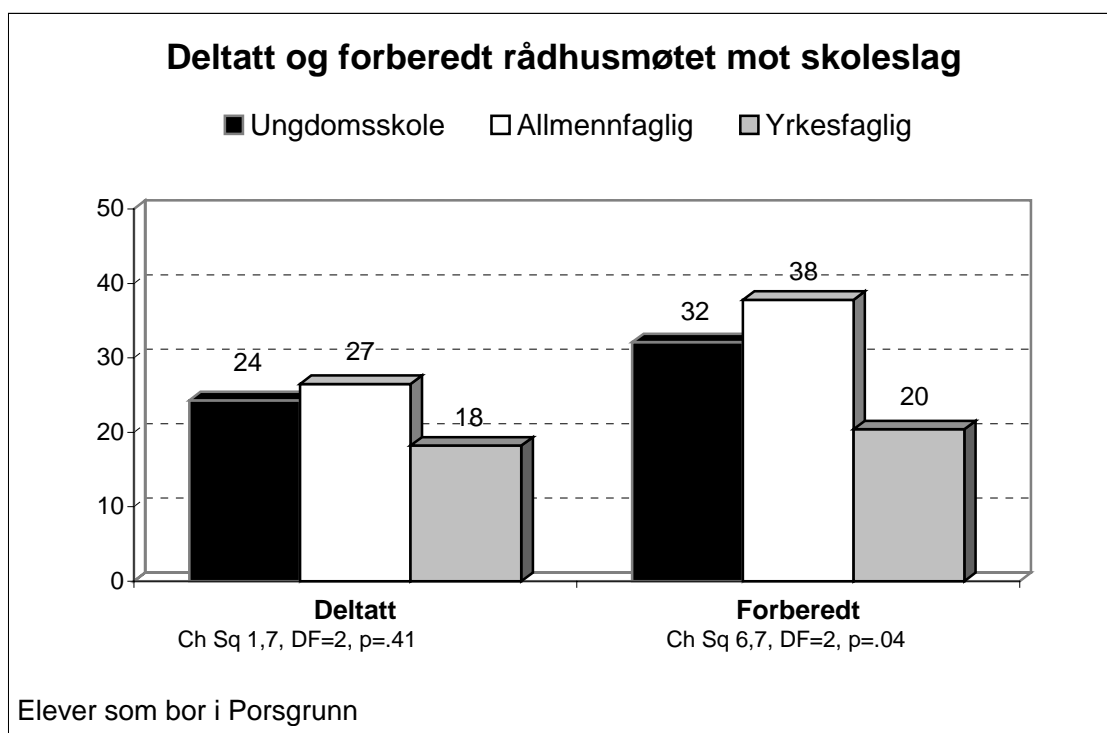
ganske stor sikkerhet kan si at sosial bakgrunn har lite å si for om man har deltatt på Rådhusmøtet eller ikke.

Rådhusmøtet bygger på lokalt engasjement på hver enkelt skole. Ideelt sett skal hver skole, gjennom diskusjoner i klasseråd og elevråd, utvikle en prioriteringsliste over hvilke tiltak skolen skal fremme. Sammenlignet med andelen som har deltatt på Rådhusmøtet, har noen flere av elevene på ungdomsskolen: «deltatt i forberedelse av Rådhusmøtet for eksempel gjennom arbeid i klassen eller annet.» Til sammen 32 prosent av ungdomsskoleelevene, 28 prosent av guttene og 36 prosent av jentene, har deltatt i slike forberedelser. Her er store forskjeller på de enkelte skolene. Lavest ligger Vestsida, der bare 20 prosent av elevene oppgir at de «har deltatt i forberedelse av Rådhusmøtet». Høyest ligger Heistad med 38 prosent. Ingen skoler har altså maktet å engasjere flertallet av elevene i denne prosessen. I den utstrekning det har foregått slikt arbeid i større skala på de enkelte skolene, ser det ikke ut til at dette har satt seg som et varig inntrykk hos flertallet av elevene. Her kan selvsagt stilles spørsmålet om det kunne forventes en høyere deltakelse i disse forberedelsene. De skal jo ideelt sett ha foregått på klassenivå og i den grad dette har skjedd måtte man kunne forventet at flere deltok. Elevene kan kanskje lett glemme slikt arbeid, eller det kan skyldes at det i hovedsak er de elevrådsaktive som her er engasjert. I så fall peker dette i retning av et betydelig skille mellom disse og de øvrige elevene.

Blant elevene på videregående er det færre både som oppgir at de har deltatt på Rådhusmøtet, og som oppgir at de har deltatt i forberedelsene. På videregående allmennfag har 25 prosent av elevene deltatt i forberedelser, mens 17 prosent har deltatt på sjølve møtet. Blant elevene på yrkesskolen er det 11 prosent som sier at de har deltatt i forberedelser, og 11 prosent som har vært med på møtet i rådhuset. 7 prosent av disse har gjort begge deler.

Utfra dette beregningsgrunnlaget der elevene som ikke bor i Porsgrunn er fjernet, viser figur 5.3 at 24 prosent av ungdomsskoleelevene har deltatt på Rådhusmøtet. Av elevene på allmennfag og yrkesfag er det henholdsvis 27 prosent og 18 prosent som har deltatt. Tilsvarende har 32 prosent av elevene på ungdomsskolen deltatt i forberedelser, 38 prosent på allmennfag og 20 prosent på yrkesfag. I første rekke er det yrkesfag som skiller seg ut med lavere aktivitet. Tendensen går i retning av at flere på allmennfag videregående oppgir både å ha deltatt og vært med på forberedelser.

Figur 5.3. Deltatt og forberedt Rådhusmøtet mot skoleslag



I og med at det er omtrent like stor andel både på ungdomsskolen og videregående allmennfag som oppgir at de har deltatt i forberedelser til Rådhusmøtet, er den mest nærliggende tolkingen at forberedelsene i form av systematisk elevarbeid i den enkelte klassen bare foregår i liten skala. Det blir dermed mindre sannsynlig at elevene har glemt hva som foregikk. Mest trolig er det at slike forberedelser primært har karakter av valg til utsendinger.

I tolkingen av disse tallene er det et problem knyttet til at det tilsynelatende er langt flere som har deltatt i Rådhusmøtet enn størrelsen på Rådhusmøtet skulle tilsi. Det er neppe så mange som 23 prosent som har deltatt på Rådhusmøtet. Den mest nærliggende forklaringen ligger i at mange ikke har hørt om Rådhusmøtet og at Rådhusmøtet derfor ikke er en enkel betegnelse å benytte seg av. De unge kan forveksle med andre møter eller kurs som også har vært på rådhuset. Samlet er det for hele utvalget av ungdomsskoleelever 16 prosent som oppgir at de både har deltatt på Rådhusmøtet og samtidig deltatt i forberedelser. 8 prosent oppgir at de har deltatt på møtet uten å delta i forberedelser. 16 prosent har deltatt i forberedelser uten å ha deltatt i sjølve møtet. Samlet er det 60 prosent som verken har deltatt i forberedelser eller på sjølve møtet. Forberedelsene til Rådhusmøtet på den enkelte skole eller i den enkelte klasse, ser i liten grad ut til å involvere flertallet av elevene.

Spørreskjemaet inneholder enda et konkret spørsmål om Rådhusmøtet som angår resultatene, og som er utformet på følgende måte: «Kjenner du til

om din skole har fått penger til konkrete ting fra Rådhusmøtet?» I og med at det legges vekt på at alle ungdomsskolene skal få penger til tiltak, gir spørsmålet et direkte bilde av i hvilken grad prosessene rundt Rådhusmøtet oppfattes som betydningsfullt av elevene, og fanger deres oppmerksomhet.

Tabell 5.1: Om den enkelte kjenner til «om din skole har fått penger» fra Rådhusmøtet mot skoleslag (alle elevene).

Kjenner du til om din skole har fått penger til konkrete ting fra Rådhusmøtet?	Ungdomsskole	Videregående allmennfag	Yrkesfag
Ja	62	38	15
Nei	3	2	9
Vet ikke	36	60	76

Ch Sq 194,3, DF=4, p=.00

På ungdomsskolen svarer 62 prosent av elevene ja på dette spørsmålet, 3 prosent svarer nei, mens 36 prosent svarer vet ikke. Interessant er det at 38 prosent av elevene på allmennfag og 15 prosent av yrkesskoleelevene mener at skolen også har fått penger til konkrete ting. Ettersom videregående trinn ikke deltar på møtet kan dette virke besynderlig. Kanskje skyldes det at elevene leser dette som et spørsmål om «deres skole» noen gang har fått penger fra Rådhusmøtet, og at det dermed oppfattes som om dette også inkluderer tida da de gikk på ungdomsskolen. En annen mulighet er selvsagt at de rett og slett tar feil. Uansett setter også disse svarene Rådhusmøtet i et relativt positivt lys som en instans der man kan oppnå konkrete resultater.

Hva er den allmenne oppfatningen om dette møtet blant elevene? Spørreskjemaet inneholder seks påstander eller utsagn om Rådhusmøtet. Svaralternativene er «helt enig», «litt enig», «usikker», «litt uenig» og «helt uenig». Det er skilt mellom ungdommer som på spørsmål om de har hørt om Rådhusmøtet svarer nei, elever som svarer at de har hørt om møtet, men ikke sjøl deltatt, og elever som svarer at de sjøl har deltatt på møtet.⁴ Samlet står vi igjen med 22 prosent av ungdomsskoleelevene som ikke har hørt om Rådhusmøtet, 55 prosent har hørt om møtet, men ikke sjøl deltatt og 23 prosent som oppgir at de både har hørt om møtet og sjøl deltatt. I hvilken grad farger disse ulike erfaringene holdningene til Rådhusmøtet? Om en har

⁴ Her er noen åpenbare sjølmotsigelser. Sju av ungdomsskoleelevene oppgir både at de ikke har hørt om møtet og at de sjøl har deltatt. Disse er utelatt.

hørt om Rådhusmøtet eller ikke, er ingen hindring for å kunne uttale seg om det. Samtlige av de 22 prosentene som ikke har hørt om møtet, uttaler seg.⁵

Tabell 5.2: Andel i prosent av ungdomsskoleelever som er helt eller litt enig i hver enkelt påstand ut fra om den enkelte sjøl har deltatt, bare har hørt om møtet eller ikke hørt om møtet. (* stjerne viser signifikante forskjeller)

Utsagn:	Ikke hørt om møtet	Har hørt om møtet	Har sjøl deltatt
Pengene fra Rådhusmøtet blir brukt på ting vi ungdommer er opptatt av *	39	68	80
Det er egentlig de voksne som bestemmer hva pengene fra Rådhusmøtet skal brukes til	41	42	34
En lærer mye om politikk av å være med på Rådhusmøtet *	19	28	38
Rådhusmøtet gjør at ungdom får bestemme mer*	27	55	69
Saker som blir diskutert på Rådhusmøtet er ikke viktig	15	12	11
De elevene som deltar i Rådhusmøtet tar opp og støtter saker jeg er opptatt av *	22	50	55

Tabell 5.2 viser store forskjeller i vurderingen av Rådhusmøtet avhengig av hvor nær den enkelte opplever å stå dette arrangementet. De som påstår at de ikke har hørt om møtet er gjennomgående mest negative, mens de som sjøl har deltatt er mest positive. Et klart flertall både blant de som sjøl har deltatt og blant de som har hørt om Rådhusmøtet, mener at pengene fra Rådhusmøtet «blir brukt på ting vi ungdommer er opptatt av». Tilsvarende mener flertallet både blant de som har hørt om møtet og blant de som sjøl har deltatt, at Rådhusmøtet «gjør at ungdom får bestemme mer». Konklusjonen synes å være at Rådhusmøtet langt på vei fungerer etter hensikten, og at de fleste som deltar har en positiv opplevelse.

Primært er det de *positive* påstander som slår ut i tabellen over. Negative holdninger til Rådhusmøtet lar seg ikke påvirke i like stor grad. I tabell 5.3 skiller vi mellom ungdomsskole, allmennfaglig videregående og yrkesfaglig videregående.

⁵ Av 158 ungdommer som ikke har hørt om møtet, uttaler mellom 140 og 144 seg om påstandene.

Tabell 5.3: Prosentandel av ungdom fra ulike skoleslag, bosatt i Porsgrunn, som er «helt enig» eller «litt enig» i hver enkelt påstand. (* stjerne viser signifikante forskjeller)

Utsagn:	Ungdoms- skole	Allmenn- faglig	Yrkes- faglig
Pengene fra Rådhusmøtet blir brukt på ting vi ungdommer er opptatt av *	64	51	50
Det er egentlig de voksne som bestemmer hva pengene fra Rådhusmøtet skal brukes til	40	39	52
En lærer mye om politikk av å være med på Rådhusmøtet	29	30	27
Rådhusmøtet gjør at ungdom får bestemme mer	52	51	37
Saker som blir diskutert på Rådhusmøtet er ikke viktig *	13	15	29
De elevene som deltar i Rådhusmøtet tar opp og støtter saker jeg er opptatt av *	46	34	25

Fordelingen i tabell 5.3 kan gis ulike tolkninger. 46 prosent av elevene på ungdomsskolen mener at elevene som deltar i Rådhusmøtet tar opp temaer og saker «jeg» er opptatt av. Skal dette ansees som en lav prosentandel? Samtidig mener fire av ti ungdomsskoleelever at det egentlig er «de voksne som bestemmer». 52 prosent mener imidlertid at «Rådhusmøtet gjør at ungdom får bestemme mer», og 64 prosent at «pengene fra Rådhusmøtet blir brukt på ting vi ungdommer er opptatt av». 13 prosent av ungdomsskoleelevene er likevel av den oppfatning at sakene «som blir diskutert på Rådhusmøtet» ikke er viktige. Skal vi velge å tolke disse tallene som uttrykk for en ambivalens? Uansett er det likevel betydelige grupper av ungdom som forholder seg positivt både til diskusjonene, sakene og pengene.

Flest av ungdomsskoleelevene mener at pengene fra «Rådhusmøtet blir brukt på ting vi ungdommer er opptatt av». Tilsvarende mener flest ungdomsskoleelever at Rådhusmøtet «tar opp og støtter saker jeg er opptatt av». Færrest av elevene på yrkesfag er enige i denne påstanden. Yrkesskoleelevene er også mest kritiske til de sakene som blir diskutert. 29 prosent av yrkesskoleelevene mener at sakene som blir diskutert ikke er viktige.

Når det gjelder de andre påstandene er det bare mindre forskjeller mellom de ulike skoleslagene. At ungdomsskoleelevene er mest positive må sees i sammenheng med at det er barne- og ungdomsskoletrinnene som deltar og som Rådhusmøtet primært henvender seg til.

Vi ser imidlertid at de negative påstandene i størst grad finner støtte hos elever på yrkesskolen. De er også generelt sett mer kritisk til Rådhusmøtet, men er også den elevgruppen som i minst grad har vært delaktig i denne prosessen.

5.3 Elevdemokrati

I spørreskjemaundersøkelsen oppgir 21 prosent av elevene ved ungdomsskolen og 1. og 2. klasse ved videregående at de har vært eller er aktive i elevrådsarbeid. Det er en noe større andel jenter enn gutter som oppgir å ha vært/er aktive (25 mot 18 prosent). En lignende tendens finner vi også på landsbasis⁶.

I hvilken grad opplever skoleelevene i Porsgrunn at de er med å bestemme i skolehverdagen? Problemstillingen er dekket ved hjelp av en serie påstander eller utsagn. De unge har fire svaralternativer: «helt enig», «litt enig», «litt uenig» og «helt uenig». Her er sett på andelen som er «helt enig» og «litt enig».

*Tabell 5.4. Andel i prosent som svarer «helt enig» eller «litt enig» i følgende påstander om elevers medbestemmelse i skolehverdagen. (*stjerne viser signifikante forskjeller).*

	Ungdoms- skole	Allmenn- faglig	Yrkes- faglig
Elevrådet har stor innflytelse på skolen vår *	74	61	52
Elevene bør være med på å vurdere kvaliteten på undervisningen i de ulike fagene *	84	93	84
Elevene i min klasse er med på å bestemme over undervisningen *	26	34	50
Lærere og elever bør sammen utarbeide ukeplaner, lekseplaner og arbeidsplaner *	75	85	75
Elevenes ønsker blir ikke tatt hensyn til uansett	50	48	43
Lærerne blander seg opp i alt for mye av det elevene foretar seg i friminuttene *	68	29	48
Representanter for elevene bør være i flertall der det tas viktige avgjørelser på skolen *	84	87	74
Lærerne ved min skole oppfordrer elevene til å være med i elevrådsarbeidet	54	49	46

Blant elevene på ungdomsskolen er det hele 74 prosent som er helt eller litt enige i at «elevrådet har stor innflytelse». Dette indikerer et elevdemokrati som fungerer. Flertallet også på de andre skoleslaga er av samme mening. Færrest er det blant elevene på yrkesfaglig som er enige i en slik påstand. Sterke flertall er av den mening at «elevene bør være med på å vurdere kvaliteten på undervisningen». Tilsvarende mener de aller fleste, uavhengig av skoleslag, at lærerne bør samarbeide med elevene om å «utarbeide ukeplaner, lekseplaner og arbeidsplaner». Elevene er også entydig av den

oppfatning at de «bør være i flertall der det tas viktige avgjørelser på skolen». Omlag halvparten av elevene, uavhengig av skoleslag, mener samtidig at lærerne «oppfordrer elevene til å være med i elevrådsarbeidet». Likevel bekreftes inntrykket av at elevene bare i liten grad «er med på å bestemme over undervisningen». På ungdomsskolen er det bare 26 prosent som er helt eller litt enig i en slik påstand. Halvparten av elevene på ungdomsskolen mener fremdeles at «elevenes ønsker» uansett ikke blir «tatt hensyn til». Svarfordelingene viser sprik og ambivalens. En skal derfor være forsiktig med å tolke disse enkeltpåstander for bokstavelig enten i den ene eller andre retningen.

Temaet medvirkning, og om det er et aktivt fungerende demokrati på skolene, kan vurderes langs flere innfallsvinkler. Et spørsmål er formulert på følgende måte: «I løpet av siste året er jeg spurt om å delta i utvalg, arbeidsgrupper og lignende.» Blant ungdomsskoleelevene i Porsgrunn er det 16 prosent som er helt enig, mens 17 prosent er litt enig. Tilsvarende tall for videregående allmennfag er henholdsvis 15 prosent og 18 prosent. For videregående yrkesfag er det 12,4 prosent som er helt enig mens 16 prosent er litt enig. Med en tidsramme på ett år skal de unge svare på om de har «blitt spurt om å delta i utvalg, arbeidsgrupper o.l.». Et slikt spørsmål er nokså eksakt, og burde ikke være gjenstand for stor tvil. Likevel er det bare omlag 15 prosent som sier seg «helt enig» i dette, mens ytterligere 15 prosent er «litt enig». Det er dessuten ytterligere 15 prosent som er «litt uenig» mens i overkant av 50 prosent er «helt uenig».

Spørreskjemaet inneholder et annet tilsvarende spørsmål: «Elevene har ingen innflytelse på viktige avgjørelser i skolen.» Også her er svaralternativene «helt enig», «litt enig», «litt uenig» og «helt uenig». På ungdomsskolen i Porsgrunn er det 19,9 prosent som er «helt enig», mens 53,4 prosent er helt eller litt enig. Tilsvarende tall for videregående er 21,8 prosent og 55,3 prosent. Flertallet av elevene både på ungdomsskolen og i videregående er altså enige i en slik påstand. Dette spørsmålet finnes også i Ung i Norge 2002.

⁶ Ung i Norge 2002.

Tabell 5.5: Prosentandel ungdomsskoleelever.⁷ i Porsgrunn og Norge som er «helt enig», «litt enig», «litt uenig» og «helt uenig» i følgende påstander om innflytelse på skolen:

Utsagn: Elevene har ingen innflytelse på viktige avgjørelser i skolen	Porsgrunn	Norge
Helt enig	20	17
Litt enig	34	35
Litt uenig	35	36
Helt uenig	11	12

Ch Sq 3,8, DF=3, p=.28.

Her er ingen signifikante forskjeller mellom ungdomsskoleelever i Porsgrunn og ungdomsskoleelever i det nasjonale utvalget. Et lite flertall er uansett av den mening at elevene ikke har noen «innflytelse på viktige avgjørelser i skolen». Kanskje kan dette sees som en ganske normal skolekritisk holdning fra elevenes side. Likevel kunne man rimeligvis vente at prosentandelen blant elevene på Porsgrunnskolene kunne ligge lavere enn gjennomsnittet, tatt i betraktning innsatsen som gjøres for å høyne medvirkningen. På den annen side kan man kanskje anta at medvirkningsarbeidet vil skape mer kritiske elever. Uansett er tallene vanskelig å tolke entydig i den ene eller den andre retningen. Man kan likevel innvende at et så høyt generelt gjennomsnittstall som sier seg helt eller litt enig i dette burde gi norsk skole noe å tenke på.

Hva ville elevene gjort for å endre ting som de er uenige i på skolen? Spørsmålet er formulert på følgende måte: «Tenk deg at du ønsket å endre noe på skolen din, for eksempel måten læreren underviser på, lærebøkene eller ordensreglene på skolen. Hva ville du gjort?» Svaralternativene er tredelt: «ja, sikkert», «ja, kanskje» og «nei».

Tabell 5.6, på neste side, viser at rundt 15 prosent uansett skoleslag er sikre på at de ikke ville «gjort noen ting». Den mest nærliggende og åpne kanalen er uten tvil elevrådet. Opp mot halvparten av elevene både på ungdomsskolen og videregående er sikre på at de ville tatt opp saken med elevrådet, noe som jo er godt i tråd med vekten som legges på elevrådsarbeidet i Porsgrunnskolene.

⁷ I ungdomsundersøkelsen i Porsgrunn er ungdomsskoleelever definert ut fra hvilken skole de unge oppgir at de går på. Når data fra Porsgrunn sammenlignes med Ung i Norge 2002 er det derimot lagt til grunn hvilket klassetrinn de unge oppgir at de går i. Konsekvensen er små uoverenstemmelser i prosentandeler.

Tabell 5.6: Andel i prosent som svarer «ja, sikkert» på et sett med utsagn om hvordan den enkelte ville gå fram for å endre forhold på skolen (* stjerne viser signifikante forskjeller):

Utsagn:	Ungdoms- skole	Videregående (yrkes og allmennfag)
Ville ikke gjort noen ting	16	14
Snakket med mor eller far slik at de kunne ta kontakt med skolen *	12	5
Startet en aksjon sammen med andre elever (underskriftskampanje, streik, delt ut løpesedler o.l.)	15	16
Snakket med en lokalpolitiker *	6	9
Skrevet om det i lokalavisa	16	14
Kontaktet elevrådet slik at de kunne ta opp saken	47	48
Ta kontakt med en av lærerne *	27	38
Ta kontakt med inspektør eller rektor	24	27
Gått til TA, Varden eller PD	16	18

Omlag 25 prosent både på ungdomsskolen og videregående er sikre på at de ville gå til rektor eller inspektør. Tilsvarende er det 27 prosent av ungdomsskoleelevene og 38 prosent av elevene på videregående som ville gå til en lærer. Det store flertallet av elevene føler seg altså ikke sikre på at de ville benytte seg av direkte kontakt med lærer, inspektør eller rektor.

Politiske aksjoner av ulikt slag virker relativt fjernt eller uaktuelt for flertallet av de unge. Rundt 15 prosent, uavhengig av skoleslag, ville «startet en aksjon sammen med andre elever», «skrevet om det i lokalavisa» eller «gått til TA, Varden eller PD». Enda færre ville ta kontakt med en lokalpolitiker. Bare 6 prosent av elevene på ungdomsskolen og 9 prosent av elevene på videregående er sikre på at de ville ta kontakt med en lokalpolitiker. Dette kan likevel vanskelig sees som overraskende ettersom lokalpolitikere vel må anses som lite relevante som klageinstans i slike, klart skolerelaterte saker slik spørsmålet er formulert. Her er elevrådet uten tvil det mest nærliggende.

Ser vi på andelen som *kanskje* ville benyttet seg av de ulike tiltakene, er denne betydelig større enn de som er *sikre* på at de ville benyttet seg av disse. Eksempelvis svarte 42 prosent av elevene at de kanskje ville startet en aksjon, mens 29 prosent kanskje ville snakket med en lokalpolitiker.

5.4 Medvirkning og samarbeid

Kan vi spore et annet og bedre forhold – uttrykt gjennom samarbeid og gjensidig tillit – mellom voksne og unge i Porsgrunn enn ellers i landet? Opplever de unge at de har mer innflytelse og blir møtt med mer forståelse? Temaet skal belyses ved å se på hvor mange unge som er med i planprosesser i nærmiljøet, avstand mellom ungdom og voksne og omfang av politikerforakt.

Et enkelt spørsmål går direkte på deltaking i planprosesser i lokalmiljøet. Spørsmålet inngår i et større batteri der den enkelte spørres etter aktiviteter siste år. Formuleringen er om den enkelte har: «Deltatt i grupper som har diskutert tiltak i lokalmiljøet.» Det framgår ikke om slike grupper har vært tilknyttet skolen eller ikke. Av elever som bor i Porsgrunn oppgir 88,3 prosent at de ikke har deltatt i slike grupper. 6,9 prosent har deltatt én til to ganger, mens 4,8 prosent har deltatt tre ganger eller mer. Det er ingen forskjeller mellom gutter og jenter. Fordelt på skoleslag viser det seg at 14,5 prosent av elevene på allmennfag har deltatt, 10,8 prosent av ungdomsskole-elevne og 10,9 prosent av elevene på yrkesfaglig. Skolekarakterer har en viss innflytelse. Blant de med best karakterer er det 17,4 prosent som oppgir at de har deltatt i slike møter, mot 7,9 prosent i gruppa med svakest karakterer. Sammenhengen er ikke signifikant på 95 prosent nivå. Det er heller ingen signifikante forskjeller mellom elevene på videregående som bor i Porsgrunn og de som bor utenfor Porsgrunn.

For å gi et bilde av avstanden mellom unge og voksne skal det brukes deler av et internasjonalt mål eller skala som kalles Youth centrism scale (Watts m.fl. 1989). Målet intenderer å måle i hvor stor grad unge markerer avstand, opposisjon og avmaktsfølelse i forhold til voksensamfunnet. En slik protestholdning nedfeller seg ikke nødvendigvis i klart artikulerte alternative verdier, men mer som en slags generasjonsbevissthet (Øia 1994). Skalaen er konstruert ved hjelp av opprinnelig 25 utsagn som de unge skal si seg enige eller uenige i. Her er brukt syv utsagn. Svaralternativene er: «svært enig», «nokså enig», «verken enig eller uenig» og «ganske uenig», «svært uenig», «har ikke tenkt noe over det».

Den følgende tabellen inneholder andelen av alle som sier seg «svært enig» eller «nokså enig». Prosentandelen for «svært uenig», «nokså uenig», «verken enig eller uenig», og «har ikke tenkt over det» er ikke vist.

Tabell 5.7: Prosentandel som sier seg svært enig eller nokså enig i et sett med utsagn for ungdomsskole og videregående skole i Porsgrunn (* stjerne viser signifikante forskjeller):

Utsagn:	Ungdoms- skole	Videre- gående
Mennesker med makt og innflytelse svikter oss unge	52	50
Egentlig behandler alle politifolk ungdom urettferdig	35	37
Vi unge blir sett på som kriminelle bare vi bryter noen få regler	59	54
Overalt i dette samfunnet blir ungdom møtt med fiendskap *	32	22
Ungdom og voksne lever i to helt ulike verdener *	57	50
Foreldre blander seg alltid opp i ting de ikke har noe med *	54	41
Jeg lærer mer av mine venner på min egen alder enn av foreldrene mine	33	33

Store grupper av ungdom har et anstrengt forhold til politiet. De mener både at politifolk behandler «ungdom urettferdig», og at unge blir sett på som kriminelle bare de «bryter noen få regler». Rundt halvparten er av den oppfatning at «mennesker med makt og innflytelse svikter oss unge». Avstanden mellom de unge og voksensamfunnet kommer også tydelig fram når nesten hver tredje av ungdomsskoleelevene, og hver fjerde av elevene på videregående, opplever at ungdom overalt i samfunnet blir «møtt med fiendskap». Mer generelt mener så mange som 57 prosent av ungdomsskoleelevene og 50 prosent av elevene på videregående at «ungdom og voksne lever i to helt ulike verdener». Ikke overraskende er mange unge av den mening at foreldrene alltid blander seg «opp i ting de ikke har noe med». Hver tredje mener at de lærer mer av venner enn av foreldrene. Samlet er inntrykket at det i betydelig grad er til stede en generasjonskløft som gjør seg gjeldende både relatert til foreldre, øvrighetspersoner og voksne generelt. Samtidig reduseres kløften ved økende alder. Ungdomsskoleelevene uttrykker generelt sett en større misnøye enn elevene på videregående.

Tabell 5.8: Andel i prosent av elever på videregående som sier seg svært enig eller nokså enig i et sett med utsagn ut i fra om den enkelte bor i Porsgrunn eller annen kommune (* stjerne viser signifikante forskjeller):

Utsagn:	Bor i Porsgrunn	Bor ikke i Porsgrunn
Mennesker med makt og innflytelse svikter oss unge	50	50
Egentlig behandler alle politifolk ungdom urettferdig	39	37
Vi unge blir sett på som kriminelle bare vi bryter noen få regler	55	54
Overalt i dette samfunnet blir ungdom møtt med fiendskap	24	21
Ungdom og voksne lever i to helt ulike verdener	51	49
Foreldre blander seg alltid opp i ting de ikke har noe med*	38	47
Jeg lærer mer av mine venner på min egen alder enn av foreldrene mine	34	32

Med ett unntak er det små forskjeller mellom elevene på videregående som bor i Porsgrunn sammenlignet med de elevene som ikke bor i Porsgrunn. Unntaket gjelder andelen som mener at foreldrene blander seg «opp i ting de ikke har noe med». Det er flere av elevene som ikke bor i Porsgrunn som er av en slik oppfatning. Om en slik kritisk holdning skal sees som et resultat av Porsgrunnmodellen, eller om den indikerer at dette arbeidet har feilet i å motvirke slike holdninger, er igjen et åpent spørsmål.

Hvordan faller disse fordelingene ut når Porsgrunn sammenlignes med resten av landet?

Tabell 5.9: Andel i prosent av ungdomskoleelever som bor i Porsgrunn og Norge som sier seg «svært enig» eller «nokså enig» i et sett med utsagn om forholdet voksne unge (* stjerne viser signifikante forskjeller):

Utsagn:	Porsgrunn	Norge
Mennesker med makt og innflytelse svikter oss unge *	53	48
Egentlig behandler alle politifolk ungdom urettferdig	36	36
Vi unge blir sett på som kriminelle bare vi bryter noen få regler	59	56
Overalt i dette samfunnet blir ungdom møtt med fiendskap	32	33
Ungdom og voksne lever i to helt ulike verdener	58	54
Foreldre blander seg alltid opp i ting de ikke har noe med *	54	50
Jeg lærer mer av mine venner på min egen alder enn av foreldrene mine *	33	25

Tabell 5.9 viser at det er gjennomgående små eller ingen forskjeller mellom utvalgene. Noen flere i Porsgrunn mener at «mennesker med makt og inn-

flytelse svikter oss unge». Tilsvarende er det flere i Porsgrunn som mener at foreldrene alltid blander seg «opp i ting de ikke har noe med». Bare på et område er forskjellen klart signifikant. Flere ungdomsskoleelever i Porsgrunn mener at «jeg lærer mer av mine venner på min egen alder enn av foreldrene mine». I den utstrekning det er rett å trekke noen konklusjoner, går tendensen i retning av at avstanden til voksne, både som foreldre og maktpersoner, er noe større i Porsgrunn. Finner vi samme tendens når vi sammenligner videregående elever i Porsgrunn med videregående elever i resten av landet?

Tabell 5.10: Andel i prosent av videregående elever som bor i Porsgrunn og Norge som sier seg «svært enig» eller «nokså enig» i et sett med utsagn om forholdet voksne unge (* stjerne viser signifikante forskjeller):

Utsagn:	Porsgrunn	Norge
Mennesker med makt og innflytelse svikter oss unge *	51	44
Egentlig behandler alle politifolk ungdom urettferdig *	38	32
Vi unge blir sett på som kriminelle bare vi bryter noen få regler	54	49
Overalt i dette samfunnet blir ungdom møtt med fiendskap	23	26
Ungdom og voksne lever i to helt ulike verdener	50	47
Foreldre blander seg alltid opp i ting de ikke har noe med	37	36
Jeg lærer mer av mine venner på min egen alder enn av foreldrene mine *	34	27

Igjen er tendensen i retning av at elevene i Porsgrunn er mer opposisjonelle og markerer mer avstand til voksensamfunnet. Forskjellene er imidlertid små, og de fleste er ikke signifikante.

5.5 Samfunnsengasjement

5.5.1 Holdninger til det politiske feltet

Er ungdom i Porsgrunn mer engasjert i politikk og andre samfunnsrelaterte aktiviteter? Utsagnet om at «mennesker med makt og innflytelse svikter de unge» tenderer i retning det politiske feltet. I de unges hverdag kan mennesker med makt og innflytelse referere til politikere, men også til andre, som skolemyndigheter, politi og mer abstrakt – de som har makta i samfunnet. Spørreskjemaet har et antall utsagn som belyser de unges forhold til politikere og det politiske feltet. Hvilke forskjeller er det mellom ungdom bosatt i Porsgrunn og utvalget hentet fra Ung i Norge 2002? Svaralternativa-

tivene var «helt uenig», «delvis uenig», «verken enig eller uenig», «delvis enig» og «helt enig». Vi har først sett på ungdomsskoleelever.

Tabell 5.11: Andel i prosent av ungdomskoleelever som bor i Porsgrunn og Norge som sier seg «helt enig» eller «delvis enig» i et sett med utsagn om politikere og politikk (stjerne viser signifikante forskjeller):*

Utsagn:	Porsgrunn	Norge
Ungdom flest er ikke interessert i politikk *	63	55
Alle bør engasjere seg i politiske saker ved å protestere mot det som er galt	36	38
Politikken er ofte så innviklet at folk flest ikke forstår hva det dreier seg om *	55	48
Politikere tar lite hensyn til det som folk flest mener	49	48
Det er mulig for ungdom under 18 år å påvirke politikken *	37	41

Tabell 5.11 viser at et klart flertall, spesielt i Porsgrunn, er enig i at ungdom ikke er «interessert i politikk». Unge flest er heller ikke av den oppfatning at de «bør engasjere seg i politiske saker ved å protestere mot det som er galt». Rundt halvparten, og flest i Porsgrunn, mener at politikk er «så innviklet at folk flest ikke forstår hva det dreier seg om». Et mindretall på rundt 40 prosent mener at «det er mulig for ungdom under 18 år å påvirke politikken». Igjen er det ungdom fra Porsgrunn som har mest negativt syn. Opp i mot halvparten av de unge er av den oppfatning at «politikere tar lite hensyn til det som folk flest mener». Samlet markerer de unge en betydelig avstand og skepsis til det politiske feltet. Slike holdninger er også gjennomgående mest utbredt i Porsgrunn. Finner vi et tilsvarende mønster når sammenligningsgrunnlaget er elever på videregående skoleslag?

Tabell 5.12: Andel i prosent av elever på videregående som bor i Porsgrunn og Norge som sier seg «helt enig» eller «delvis enig» i et sett med utsagn om politikere og politikk (stjerne viser signifikante forskjeller):*

Utsagn:	Porsgrunn	Norge
Ungdom flest er ikke interessert i politikk *	54	47
Alle bør engasjere seg i politiske saker ved å protestere mot det som er galt	45	40
Politikken er ofte så innviklet at folk flest ikke forstår hva det dreier seg om	50	53
Politikere tar lite hensyn til det som folk flest mener *	51	42
Det er mulig for ungdom under 18 år å påvirke politikken*	37	45

Tabell 5.12 viser at fra ungdomsskole til videregående skjer det enkelte endringer. Færre mener at ungdom flest ikke er «interessert i politikk», og flere mener at «alle bør engasjere seg i politiske saker». Slik sett er avstanden til

det politiske feltet blitt noe mindre. Det er imidlertid like mange som mener at politikk er «så innviklet at folk flest ikke forstår hva det dreier seg om». Like mange mener at «politikere tar lite hensyn til det som folk flest mener», og troen på at unge under 18 år kan «påvirke politikken», er fremdeles lav. Igjen er avstanden og skepsisen til det politiske feltet litt mer utbredt blant ungdom fra Porsgrunn enn unge ellers i landet. Spesielt bør det være bekymringsfullt at betydelig flere i Porsgrunn mener at politikere «tar lite hensyn til det som folk flest mener». Igjen peker resultatene i retning av at unge i Porsgrunn er mer skeptiske til politikk og politikere enn i landet for øvrig.

5.5.2 Organisasjonsdeltaking

Et annet forhold gjelder organisasjonsdeltaking. 57 prosent av ungdomsskoleelever bosatt i Porsgrunn oppgir at de er medlem av en eller flere foreninger, klubber eller lag. Tilsvarende oppgir 65 prosent av ungdomsskoleelevne bosatt andre steder i Norge at de er medlem av foreninger, klubber eller lag. På videregående er denne forskjellen utlignet. 58 prosent av elevene på videregående i Porsgrunn oppgir at de er medlem av foreninger, klubber eller lag mot 56 prosent andre steder i landet. Samlet for grunnskole og videregående er det 57 prosent i Porsgrunn mot 62 prosent i Norge som oppgir at de er medlemmer i foreninger, klubber eller lag.

Noen av organisasjonene er mer eller mindre tydelig relatert til samfunnsengasjement i ulike varianter. Her er sett på andel som er medlemmer i politisk parti, miljøvernorganisasjon og hjelpeorganisasjoner av typen Røde Kors og Norsk folkehjelp. Vil det her være forskjeller på ungdom bosatt i Porsgrunn og ungdom bosatt andre steder?

Tabell 5.13: Ungdom bosatt i Porsgrunn som er medlem av ulike typer samfunnsengasjerte organisasjoner i prosent (* stjerne viser signifikante forskjeller):

Organisasjon:	Ungdomsskole	Videregående
Politisk parti *	1,8	7,9
Miljøvernorganisasjon	0,3	0,3
Hjelpeorganisasjon	1,1	1,0

Fra grunnskolen til videregående skjer det en betydelig økning i andelen som er medlem av et politisk parti. For de andre organisasjonstypene er det små eller ingen endringer.

Tabell 5.14: Ungdom på allmennfag videregående som er medlem av ulike typer samfunnsengasjerte organisasjoner mot bosted i prosent (* stjerne viser signifikante forskjeller):

Organisasjon:	Bor i Porsgrunn	Bor i andre kommuner
---------------	-----------------	----------------------

Politisk parti	8,9	6,7
Miljøvernorganisasjon	0,4	1,8
Hjelpeorganisasjon	1,2	0,6

Et samlemål for alle disse tre organisasjonstypene viser at av elevene på allmennfag videregående er det 10,5 prosent av de som bor i Porsgrunn som er medlem i en eller flere av organisasjonene mens 9,1 prosent av de som ikke bor i Porsgrunn er medlem. Denne forskjellen kan utelukkende tilskrives medlemskap i politiske partier. Blant ungdomsskoleelevene bosatt i Porsgrunn er det 2,9 prosent som er medlem av en eller flere av disse tre organisasjonstypene, mot 9,3 prosent av alle videregående elever (allmennfag og yrkesfag) bosatt i Porsgrunn.

Hvordan fordeler medlemskap i politisk parti, miljøvernorganisasjon og hjelpeorganisasjon seg i utvalget fra Ung i Norge 2002?

Tabell 5.15: Ung i Norge 2002. Medlemskap i ulike typer samfunnsengasjerte organisasjoner. Ungdomsskole og videregående i prosent (stjerne viser signifikante forskjeller):*

Organisasjon:	Ungdomsskole	Videregående
Politisk parti *	2,1	6,7
Miljøvernorganisasjon *	0,9	1,5
Hjelpeorganisasjon *	1,0	2,4

Samlet er det ingen forskjeller mellom ungdom bosatt i Porsgrunn og det nasjonale utvalget når det gjelder medlemskap i disse tre organisasjonstypene. Samlemålet for alle disse tre organisasjonstypene viser at i snitt er det 5 prosent av utvalget fra Porsgrunn (bosatt i Porsgrunn) som er medlem i en eller flere av disse organisasjonstypene. Tilsvarende tall i Ung i Norge 2002 utvalget, er 5,9 prosent.

Det har imidlertid vært en generell nedgang i ungdoms organisasjonsdeltakelse de seinere tiår. Vi har derfor sammenliknet nedgangen i organisasjonsdeltakelse blant ungdom i Porsgrunn (på grunnlag av en undersøkelse gjort i Porsgrunn i 1985) med tilsvarende tall på landsbasis. Porsgrunn var omtrent på samme nivå som landet for øvrig i 1985.

Tabell 5.16: Medlem i organisasjon lag eller forening blant ungdomsskoleelever i Porsgrunn 1985 (N=1227) og i 2002 (N=1309):

	1985	2002
Ja, er medlem nå	77	56
Har vært medlem	19	35
Aldri vært medlem	5	9

Fra 1985 til 2002 har det i Porsgrunn vært en sterk nedgang i andelen blant ungdomsskolelever som er medlem i organisasjoner. Nedgangen er på mer enn 20 prosent, fra 77 prosent til 56 prosent i 2002. Tilsvarende var det blant ungdomsskoleelever i Norge 2002, 65 prosent som er medlemmer i en organisasjon, 28 prosent hadde vært medlem og 7 prosent hadde aldri vært medlem. Under forutsetning av at organisasjonsdeltagelsen i Porsgrunn lå på landsgjennomsnittet i 1985, har nedgangen i organisasjonsdeltakelsen blant ungdomsskoleelevene i Porsgrunn vært rundt 10 prosentpoeng større sammenliknet med landet for øvrig. Når det gjelder videregående elever er det ikke like store forskjeller mellom Porsgrunn og Ung i Norge 2002.

Igjen er det altså ungdomsskoletrinnet i Porsgrunn som skiller seg ut i en overraskende retning sammenliknet med resultatene fra Ung i Norge 2002. I den grad organisasjonsdeltakelse også reflekterer engasjement og «medvirkning» i en viss forstand, er dette bemerkelsesverdig, ettersom det jo nettopp er i grunnskolen at satsningen på barn og unges medvirkning har vært særlig stor.

5.5.3. Politisk aktivitet

Er den politiske aktiviteten blant ungdom større i Porsgrunn sammenliknet med resten av landet? Jobber ungdom i Porsgrunn mer aktivt for ulike politiske målsettinger? I spørreskjemaet er det en rekke spørsmål om ulike former for politisk virksomhet, alt fra om den enkelte har deltatt i ulovlige aksjoner til om den enkelte er aktiv i elevråd. Problemstillingen de unge skal ta stilling til er formulert på følgende måte: «Har du gjort noen av aktivitetene som er nevnt under?» Vi ser først på forskjellene blant skoleslagene i Porsgrunn.

Tabell 5.17: Andel i prosent av ungdom bosatt i Porsgrunn som gjør eller har gjort noen av aktivitetene, som er nevnt under? (stjerne viser signifikante forskjeller):*

Aktivitet:	Ungdoms- skole	Videregående yrkesfag og allmennfag
Aktiv i et ungdomsparti	9	11
Aktiv i en annen politisk organisasjon *	4	10
Fått oppmerksomhet i media for en politisk sak *	6	12
Deltatt i en underskriftsaksjon *	22	51
Deltatt på politisk markering (folkemøte, demonstrasjonstog o.l.) *	8	20
Deltatt i ulovlige aksjoner	6	9
Skrevet politiske meningsytringer på vegger og lignende	5	5
Skadet offentlig eller privat eiendom i protest	5	6
Boikottet bestemte produkter eller firmaer *	9	24

Aktiv i elevrådsarbeid	21	25
Med i ungdomsråd/ungdommens kommunestyre e.l.	5	8
Hengt opp plakater/bannere med politisk budskap	4	7
Deltatt i rusforebyggende gruppe	7	8

Hver femte ungdomsskoleelev og hver fjerde elev på videregående er eller har vært aktive i elevrådsarbeid. Rundt 10 prosent oppgir at de er eller har vært aktive i et ungdomsparti. Det er betydelig flere enn de som oppgir at de er medlemmer. Hvilke former for partipolitiske aktiviteter det dreier seg om går ikke fram. Vanligst er det å delta i en underskriftsaksjon. På videregående har halvparten av elevene skrevet under en protest, et opprop eller liste. Hver femte av elevene på videregående har deltatt på en politisk markering som folkemøte, demonstrasjonstog eller lignende, og nesten hver fjerde har vært med å boikottet bestemte produkter eller firmaer. Det er tydelig at disse aktivitetsformene blir mer vanlig med økende alder. Andre former for politisk aktivitet, som å skrive debattinnlegg i avisa, henge opp plakater med politisk budskap, skade eiendom i protest eller delta i ulovlige aksjoner, forekommer mer sporadisk. Om nivået eller omfanget av aktiviteter er høyt eller lavt, er vanskelig å ha noen bestemt mening om. Vi kan imidlertid se hvordan nivåene i Porsgrunn samsvarer med resten av landet.

Tabell 5.18: Andel i prosent av ungdomskoleelever bosatt i Porsgrunn og av ungdomsskoleelever i Ung i Norge 2002 som gjør eller har gjort noen av aktivitetene som er nevnt under (stjerne viser signifikante forskjeller):*

Aktivitet:	Porsgrunn	Ung i Norge- 2002
Aktiv i et ungdomsparti	10	9
Aktiv i en annen politisk organisasjon	4	3
Fått oppmerksomhet i media for en politisk sak	6	6
Deltatt i en underskriftsaksjon	22	25
Deltatt på politisk markering (folkemøte, demonstrasjonstog o.l.) *	8	12
Deltatt i ulovlige aksjoner	6	6
Skrevet politiske meningsytringer på vegger og lignende	5	4
Skadet offentlig eller privat eiendom i protest	5	4
Boikottet bestemte produkter eller firmaer	9	7
Aktiv i elevrådsarbeid	21	24
Med i ungdomsråd/ungdommens kommunestyre e.l. *	5	9

Det er små forskjeller mellom ungdomskoleelever bosatt i Porsgrunn og ungdomsskoleelever i landet for øvrig. Heller ikke her ser det ut til at vi kan spore mulige effekter av satsningen på medvirkning på Porsgrunns ungdomsskoler. Flere i landet for øvrig oppgir imidlertid at de har deltatt på politiske markeringer som folkemøte eller demonstrasjonstog, og flere har

deltatt i ungdomsråd, ungdommens kommunestyre eller lignende. Imidlertid er fordelingen annerledes på videregående:

Tabell 5.19: Andel i prosent av videregående elever bosatt i Porsgrunn og av videregående elever i Ung i Norge 2002 som gjør eller har gjort noen av aktivitetene som er nevnt under? (stjerne viser signifikante forskjeller):*

Aktivitet:	Porsgrunn	Ung i Norge-2002
Aktiv i et ungdomsparti	11	11
Aktiv i en annen politisk organisasjon *	10	6
Fått oppmerksomhet i media for en politisk sak *	11	8
Deltatt i en underskriftsaksjon *	51	45
Deltatt på politisk markering (folkemøte, demonstrasjonstog o.l.) *	19	25
Deltatt i ulovlige aksjoner	8	6
Skrevet politiske meningsytringer på vegger og lignende	5	4
Skadet offentlig eller privat eiendom i protest	5	4
Boikottet bestemte produkter eller firmaer *	24	14
Aktiv i elevrådsarbeid	24	25
Med i ungdomsråd/ungdommens kommunestyre e.l.	8	8

Blant elever på videregående skole er bildet nokså radikalt endret sammenlignet med ungdomsskolen. Flere i Porsgrunn har vært aktive på en del av disse politiske områdene. Det gjelder:

- Aktiv i en annen politisk organisasjon
- Fått oppmerksomhet i media for en politisk sak
- Deltatt i ulovlige aksjoner
- Deltatt i en underskriftsaksjon
- Boikottet bestemte produkter eller firmaer.

Selv om forskjellene på disse områdene er signifikante, er de gjennomgående små.

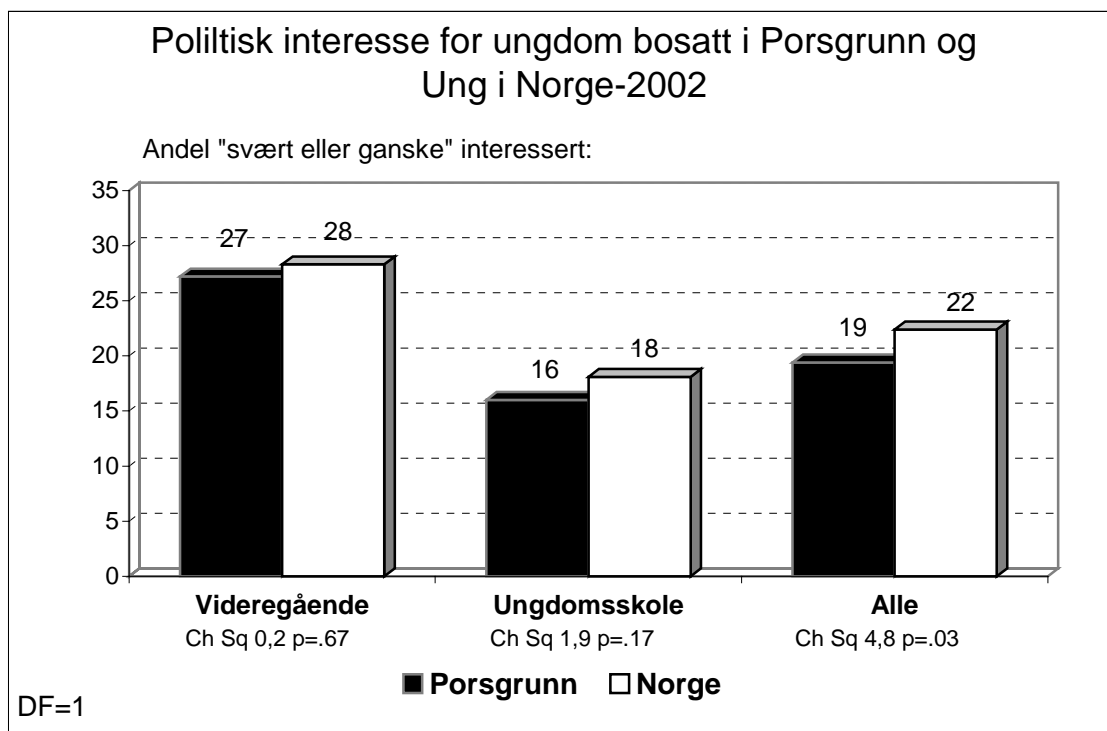
Til gjengjeld er det flere i landet for øvrig som oppgir at de har «deltatt på politiske markeringer» – som folkemøte eller demonstrasjonstog. Samlet uttrykker dette en noe sterke antiparlamentarisk eller utenomparlamentarisk protestholdning blant videregående elevene i Porsgrunn enn ellers i landet.

5.5.4. Politisk interesse

Hvor sterk er den generelle politiske interessen? Er det her forskjell mellom ungdom bosatt i Porsgrunn og i Norge? Spørreskjemaet gir noen indika-

sjoner. Et av spørsmålene er ganske enkelt: «Hvor interessert er du i politikk?». Svaralternativa er «Svært interessert», «ganske interessert», «ikke særlig interessert», «ikke interessert i det hele tatt» og «vet ikke». I den følgende figuren er elever på ungdomsskole og videregående som er bosatt i Porsgrunn, sammenlignet med Ung i Norge 2002. Det er sett på andelen som svarer «svært interessert» eller «ganske interessert»:

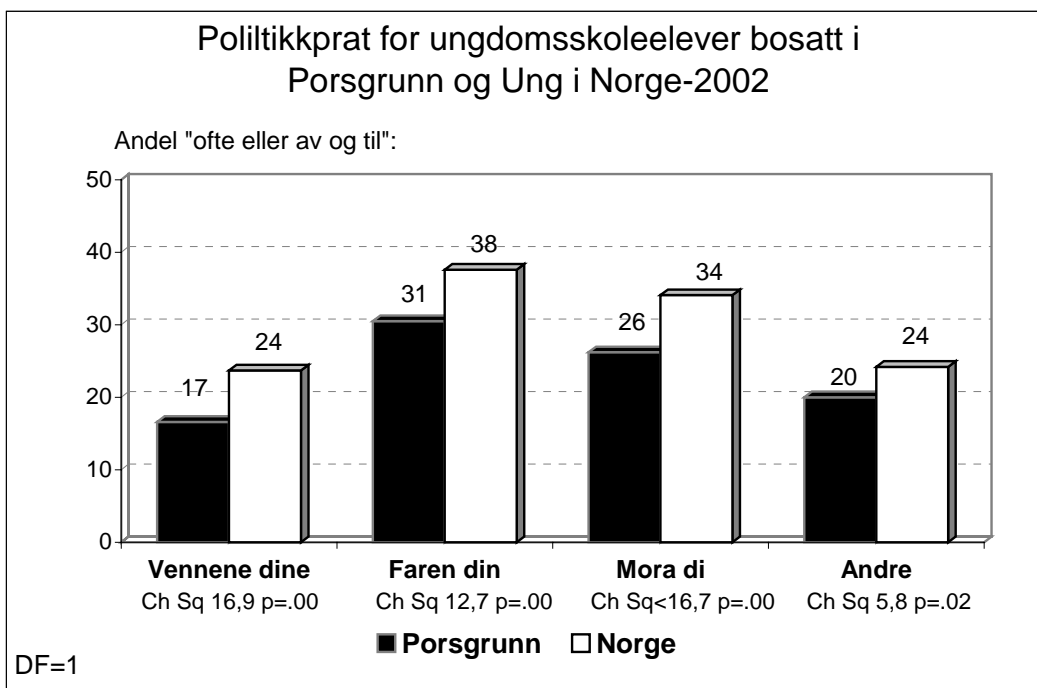
Figur 5.4. Politisk interesse for ungdom bosatt i Porsgrunn og Ung i Norge 2002. Prosent.



Figur 5.4 viser at måler vi på denne måten, er det ikke noe som tyder på at ungdom i Porsgrunn er mer interessert i politikk enn ungdom som bor andre steder i Norge. Verken for ungdomsskolen eller for videregående er forskjellene signifikante. Samlet for ungdomsskole og videregående er ungdom i Porsgrunn signifikant mindre interessert i politikk. Igjen kan dette sees som motstridende med intensjonen bak medvirkningsarbeidet hvis formål var å stimulere til samfunnsengasjement.

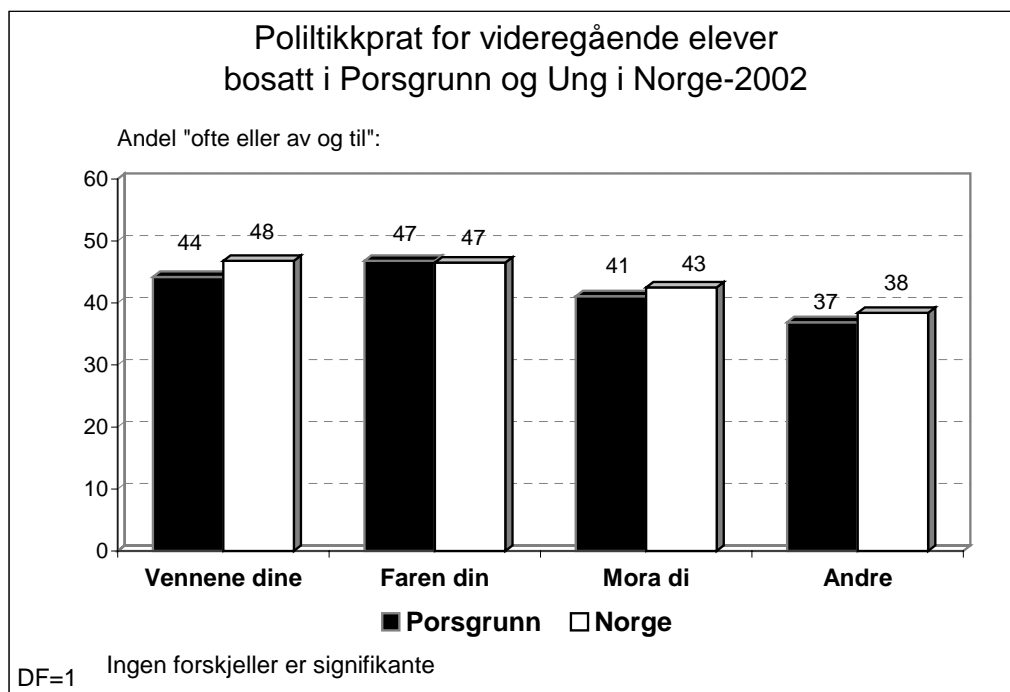
Et annet spørsmål er delt i fire og formulert på følgende måte: «Hvor ofte snakker du om samfunnsspørsmål eller politikk når du er sammen med...» Alternativene er henholdsvis «vennene dine, faren din, moren din og andre». Det er skilt mellom «ofte», «av og til», «sjelden» og «aldri». I den følgende figuren sammenlignes elever på ungdomsskole og videregående som er bosatt i Porsgrunn, med Ung i Norge 2002 ut fra andelen som svarer «ofte» eller «av og til».

Figur 5.5. Politikkprat for ungdomsskoleelever bosatt i Porsgrunn og Ung i Norge 2002. Prosent.



Fordelingen gir et inntrykk av at ungdomsskoleelever i Porsgrunn i mindre grad er opptatt av og snakker om politikk sammenlignet med ungdom som bor andre steder i landet. Det gjelder uansett om den mulige samtalepartneren er mor og far, venner eller andre.

Figur 5.6. Politikkprat for videregående elever bosatt i Porsgrunn og Ung i Norge 2002. Prosent.



Figur 5.6 viser at elever ved videregående skole i Porsgrunn verken snakker *mer eller mindre* om politikk og samfunnsspørsmål med sine venner, foreldre eller andre enn ungdom andre steder i landet. Kan noe av den labre interessen for politikk på ungdomsskoletrinnet føres tilbake til skolen? Er skolen i Porsgrunn mindre opptatt av å ta opp politiske spørsmål knytta til undervisning? Et spørsmål er formulert på følgende måte: «Hvor ofte snakkes det om samfunnsspørsmål eller politikk mellom elever og lærere i klassen din?»

Tabell 5.20: Hvor ofte det snakkes om politikk eller samfunnsspørsmål mellom elever og lærere i klassen. Sammenlignet for ungdom bosatt i Porsgrunn og Ung i Norge 2002. Prosent.

	Ungdomssk. Porsgrunn	Ungdomssk. Norge	Videreg. Porsgrunn	Videreg. Norge
Ofte	8	14	9	18
Av og til	43	54	45	50
Sjelden	36	26	35	25
Aldri	13	7	10	8

Ungdomsskole: Ch Sq 82,0, DF=3, p=.00

Videregående skole: Ch Sq 29,3, DF=3, p=.00

Både på ungdomsskoletrinnet og videregående er det en entydig og signifikant tendens i retning av at elever i Porsgrunn snakker *mindre* om politikk og samfunnsspørsmål i klassen sammenlignet med elever andre steder i landet. Hvorfor det er slik er det vanskelig å ha noen entydig formening om. Det kan skyldes manglende interesse både fra læreres og elevers side. Kommunikasjonen i klasserommet påvirkes av begge parter.

Enda et forhold skal undersøkes. Det er mulig at den lavere interessen for politikk i Porsgrunn skyldes at mange unge, spesielt på ungdomsskolen, har et snevert politikkbegrep. De unge oppfatter at politikk har med politikere, valg, storting og regjering å gjøre. Det er ikke like lett å se at sykkelstier, fritidsklubber eller støtte til frivillige organisasjoner også er politikk. Ungdom kan gjerne oppleve at det er viktig å bekjempe rusmisbruk eller rasisme uten at de direkte kobler slike spørsmål til politikk. Tilsvarende er det ikke gitt at ungdom identifiserer Rådhusmøtet med politikk. I spørreskjemaet er det et spørsmål som direkte fokuserer på samfunnsengasjement og samfunnsrelaterte problemstillinger.

Tabell 5.21: Svar på spørsmålet: Hvor opptatt er du av samfunnsspørsmål? Ungdomsskoleelever bosatt i Porsgrunn og Norge. Prosent:

Hvor interessert i samfunnsspørsmål:	Porsgrunn	Norge
Svært interessert	7	7
Ganske interessert	27	38
Ikke særlig interessert	54	49
Ikke interessert i det hele tatt	12	6

Ch Sq 54,1, DF=3, p=.00

Av ungdomsskoleelevene bosatt i Porsgrunn er det samlet 34 prosent som er svært interessert eller ganske interessert i samfunnsspørsmål. Tilsvarende tall for ungdomsskoleelever andre steder i Norge er 45 prosent. Forskjellen er betydelig i retning av at interessen for samfunnsspørsmål er mindre i Porsgrunn.

Tabell 5.22: Svar på spørsmålet: Hvor opptatt er du av samfunnsspørsmål? Elever på videregående skoler bosatt i Porsgrunn og Norge. Prosent:

Hvor interessert i samfunnsspørsmål:	Porsgrunn	Norge
Svært interessert	15	9
Ganske interessert	42	42
Ikke særlig interessert	36	43
Ikke interessert i det hele tatt	7	6

Ch Sq 16,8, DF=3, p=.00

Elever på videregående er signifikant *mer* interessert i samfunnsspørsmål sammenlignet med elever i ungdomsskolen. Av elever på videregående skoler bosatt i Porsgrunn er det samlet 57 prosent som er svært interessert eller ganske interessert i samfunnsspørsmål. Tilsvarende tall for videregående elever andre steder i Norge er 51 prosent. Det er altså en svak, men signifikant, tendens i retning av at elever på videregående i Porsgrunn er mer interessert i samfunnsspørsmål. Sammenlignet med utvalget fra Ung i Norge undersøkelsen finner vi igjen betydelige forskjeller mellom ungdomsskolen og videregående. Det mønsteret vi finner korresponderer spesielt godt med fordelingen for politisk aktivitet. Flere av elevene på videregående i Porsgrunn var aktive på ulike politiske områder.

5.6 Medvirkning og forebygging

På grunnlag av medvirkningsarbeidets sentrale plass i Porsgrunn og den eksplisitte satsningen på barn og unge, kan det være rimelig å spørre om man

kan finne indikasjoner på mindre atferdsproblemer. I tråd med den store vekten som er lagt på et mer aktivt skoledemokrati, er det rimelig å anta at en slik eventuell effekt ville kunne være særlig merkbar i andelen adferdsproblemer i skolen. I tabellen nedenfor sammenlikner vi fordelinger relatert til bråk og uorden i spørreundersøkelsen i Porsgrunn med resultater fra Ung i Norge 2002.

Tabell 5.23: Ulike former for bråk, uorden og asosial atferd knytta til skolesituasjonen, sammenlignet for ungdomskoleelever bosatt i Porsgrunn og i Norge. Andel i prosent (stjerne viser signifikante forskjeller):*

Om den enkelte siste år har:	Porsgrunn	Norge
Hatt en voldsom krangel med en lærer *	34	19
Blitt sendt ut av klasserommet *	37	30
Bannet til en lærer	48	48
Blitt innkalt til rektor for noe galt du har gjort *	26	21
Skulket skolen	38	35

Tendensen går i retning av at det faktisk er litt oftere bråk og uorden i ungdomsskolene i Porsgrunn sammenlignet med landsgjennomsnittet. Flere i Porsgrunn krangler med lærerne, flere blir sendt ut av klasserommet og flere blir innkalt til rektor «for noe galt du har gjort». Når det gjelder banning og skoleskulk er det ingen forskjeller. Samarbeidsklimaet i Porsgrunnskolene er altså ikke av en slik art at det ser ut til å bidra til reduserte disiplinproblemer. I den grad det er rimelig å tro at medvirkingsarbeidet i Porsgrunn kunne virket forebyggende, for eksempel i skolesituasjonen, er indikasjoner på dette med andre ord vanskelig å spore. Tvert i mot er andelen problemadferd i Porsgrunns ungdomsskoler litt høyere enn i landet for øvrig.

5.7 Foreløpige konklusjoner

Rådhusmøtene ser ut til å fungere bra. Jo mer elevene deltar, dess mer positive er de til Rådhusmøtet. Det ser ut til å eksistere en relativt utbredt opplevelse av at ungdom har reell medvirkning, i det minste i de nære sakene som behandles på Rådhusmøtet. De flinkeste elevene deltar oftest på Rådhusmøtet, men møtet er ikke utelukkende for disse.

De informasjonene vi har om elevdemokrati – målt utfra opplevd innflytelse på viktige avgjørelser i skolen – gir imidlertid ingen indikasjon på at elevdemokratiet fungerer bedre hos Porsgrunns elevene enn i landet for øvrig.

Avstanden til voksne, både som foreldre og maktpersoner, er ikke mindre i Porsgrunn enn blant landsgjennomsnittet. Det gjelder både for ung-

domsskolen og videregående. Det ser også ut til å være sterkere opposisjonelle holdninger i ungdomsmiljøet i Porsgrunn.

Det er ingen forskjell mellom Porsgrunn og landet for øvrig – når ungdomsskole og videregående skole er slått sammen – i andel unge som oppgir å være medlem av samfunnsengasjerte organisasjoner. Likevel er Porsgrunns-elevne mer skeptiske til politikk, de snakker betydelig mindre om politikk på skolen, og blant venner enn i landet for øvrig. Flere i Porsgrunn sier seg enig i at ungdom flest ikke er interessert i politikk, og færre sier seg enig i at det er mulig for ungdom under 18 år å påvirke politikken. Vi ser imidlertid at forskjellene *mellom* ungdomsskoleelever og elever på videregående skole når det gjelder utenomparlamentarisk deltagelse og interesse for samfunnsspørsmål, er spesielt stor i Porsgrunn.

På videregående skole, derimot, er elevne mer aktive enn landsgjennomsnittet på flere relevante områder: De er mer aktive i «annen politisk organisasjon», flere har «fått oppmerksomhet i media for en politisk sak», flere har «deltatt i ulovlige aksjoner», «deltatt i en underskriftsaksjon» og flere «har boikottet bestemte produkter eller firmaer». Med andre ord ser det ut til at elever ved videregående skole er mer engasjert i utenomparlamentarisk politisk arbeid enn landsgjennomsnittet. Samtidig er elevne på videregående i Porsgrunn også mer opptatt av samfunnsspørsmål sammenliknet med landet for øvrig.

Dette innebærer også at det er en vesentlig større avstand mellom ungdomsskoleelever og videregående elever i Porsgrunn sammenliknet med landsgjennomsnittet. Mens ungdomsskoleelevne generelt ligger under landsgjennomsnittet på disse ulike målene som her er anvendt, ligger elevne på videregående til dels *over* landsgjennomsnittet. Dette kan sees som bemerkelsesverdig fordi Porsgrunnmodellen primært henvender seg til grunnskolen.

6 Hvordan skal resultatene forstås – konklusjoner

I dette kapitlet skal vi forsøksvis sammenfatte resultatene fra både de kvalitative og kvantitative delene av undersøkelsen, og presentere rapportens overordnede konklusjoner.

Det må understrekes sterkt at Porsgrunn kommune uten tvil har gjort en stor og viktig innsats for å stimulere kommunens barn og unges medvirkning i politiske beslutningsprosesser. I et evalueringsarbeid av denne typen vil det like fullt være nødvendig å peke på både svakheter og styrke i dette medvirkningsarbeidet, noe vi her skal sammenfatte i det følgende.

Et kjennetegn ved historien til medvirkningsarbeidet i Porsgrunn er at initiativtakerne og de sterkeste pådriverne for prosessen har vært sentralt plassert i kommunens administrasjon og politiske ledelse. Organisatorisk viser dette seg tydelig gjennom at oppvekstkoordinator har hatt rapporteringsplikt direkte til ordfører og rådmann. Styrken i dette er at tiltakene som dette arbeidet har avfødt, dermed har kunnet vise til og nyte godt av støtte og autorisering fra «høyeste hold». Svakheten ligger i flere forhold. En slik beslutningsstruktur kan medføre både uklare ansvarsforhold, uklare «eendomsforhold» og i verste fall rivalisering.

Som i alle toppinitierte organisatoriske endringsprosesser vil det også her være en fare for at «eiendomsforholdet» til tiltakene ikke lar seg utvikle i tilstrekkelig grad når de skal implementeres, settes ut i livet og «brukes» av aktører i de øvrige organisatoriske leddene og instansene som blir berørt. Hovedtyngden av utvikling, gjennomføring og drift av tiltak innenfor en samlet barne- og ungdomspolitikkk vil uansett ligge innenfor de enkelte sektorene. Spesielt vil dette gjelde sektor for kultur og undervisning. Her er samlet en betydelig kunnskap og kompetanse. Vil det enkelte ledd i organisasjonen føle seg tilstrekkelig kreditert i en slik modell? Hvor er ansvaret for å gjennomføre en helhetlig barne- og ungdomspolitikkk plassert i en slik organisasjon? Hviler dette på oppvekstkoordinator eller de enkelte sektorene?

Eiendomsforhold gjelder ikke bare de voksne som befinner seg i slike posisjoner. Når spennvidden mellom de ulike sosiale og organisatoriske posisjonene som er involvert varierer så vidt som fra kommunens ordfører på den ene siden, til kommunens barn og unge på den andre, vil også avstand i

alder være en potensiell hindring. Problemet blir heller ikke mindre når intensjonen dreier seg om nettopp å stimulere til personlig interesse og «eierforhold» i form av reell medvirkning og samfunnsengasjement fra barn og unges side.

6.1 Om nøkkelrelasjoner og «eierforhold» til medvirkningsarbeidet

I dette arbeidet i Porsgrunn vil et slikt problempotensiale (i form av uenighet, manglende eierforhold, direkte motstand og lignende) kunne vise seg i blant annet følgende organisatoriske *nøkkelrelasjoner* som har særskilt betydning utfra arbeidets intensjoner og praktiske gjennomføring:

1. *Ordfører/oppvekstkoordinator versus øvrige etater/sectorer.* Her er skoleetaten – og kultur og undervisningssektoren – den mest utsatte etter som skolearenaen spiller en så sentral rolle i medvirkningsarbeidet. Også teknisk etat, som jo har ansvaret for å realisere de mer konkrete tiltakene som for eksempel kommer fram på Rådhusmøtet eller fra Porsgrunn felles elevråd, vil kunne oppleve et slikt spenningsforhold. I tillegg vil opplevelsen av en eventuell kontrast mellom et bilde som presenteres utad i mediene og strevet/problemene med å realisere og leve opp til et slikt bilde, kunne forsterke et slikt spenningsforhold mellom «ildsjelene i toppen» og de øvrige etatene. Utfra dataene som prosjektet har frembragt er det særlig i skolen at vanskeligheten med å implementere de ulike tiltakene har vært størst. Likevel ser det ikke ut til å være på etat/ sektornivå at denne motstanden har vist seg⁸.
2. *Ledelsen i skoleetaten versus ledelsen på hver enkelt skole.* Motstanden mot de medvirkningsrelaterte tiltakene på skolearenaen ser ut til å ha vært betydelig på enkelte skoler. Fra en rekke informanter, som blant annet inkluderer kontaktlærere og elevrådsmedlemmer, har vi fått høre om rektorer og også lærere som stiller seg skeptiske, likegyldige eller motvillige til viktige aspekter ved elevrådsarbeidet. Men det finnes også eksempler som går i motsatt retning, og som indikerer at variasjonen her er meget stor. I relasjon til ledelsen på ulike skoler ser det med andre ord ut til at en del arbeid gjenstår.
3. *Elever/elevråd versus skolens lærere og rektorer.* Vi har funnet indikasjoner på problemer i denne konstellasjonen. I slike tilfeller vil for

⁸ Her må vi understreke at evalueringsprosjektet bare i liten grad har fokusert på relasjoner mellom aktuelle etater, sectorer og organisatoriske instanser i kommunadministrasjonen, og at vi derfor ikke kan gi noen mer inngående analyser av disse.

eksempel kontaktlærer kunne være en støttespiller av stor betydning for elevrådet/elevene. I tillegg har koordinator for elevrådsarbeidet her en viktig funksjon som ekstern autoritet som vil kunne benyttes og henvises til av elevene i eventuelle konflikter med skolens ledelse. Et tydelig flertall av elevene på samtlige skoleslag ønsker å ha innflytelse i undervisningsrelaterte saker. Særlig på ungdomsskolen er det 54 prosent som sier seg «helt» eller «litt enig i» at «elevene har ingen innflytelse på viktige avgjørelser i skolen». Her skiller likevel ikke resultatene seg fra landsgjennomsnittet på tilsvarende klassetrinn. Skoledemokratiet har tydeligvis dårlige kår i norske ungdomsskoler, og man har ikke lykkes bedre med dette i Porsgrunn. Samtidig er det likevel et stort flertall på ungdomsskoletrinnet, hvor man i særlig grad har arbeidet med å styrke elevrådsarbeidet, som sier seg enig i at elevrådet har stor innflytelse. En mulig tolkning er at elevene skiller mellom en manglende undervisningsrelatert innflytelse på den ene siden, mens man på den andre siden opplever å ha innflytelse via elevrådet på andre områder i skolehverdagen. Dette kan også ha blitt styrket ved at elevene opplever å få realisert ønskede tiltak via elevråd og skolerepresentantenes arbeid på Rådhusmøtet.

4. *Elevråd versus klasseråd/øvrige elever.* Dette er en klassisk relasjon i norsk skole som også vil variere sterkt, antakelig både med og uten et medvirkningsprosjekt slik det er forsøkt gjennomført i Porsgrunn. I visse tilfeller vil avstanden mellom medlemmer i elevrådet og de øvrige elevene være stor, mens den i andre tilfeller vil være liten. Vi har imidlertid ikke grunnlag for å vurdere om avstanden mellom elevrådet og resten av elevene er spesielt stor eller liten i Porsgrunn, sammenliknet med landsgjennomsnittet. Når et stort flertall av ungdomsskoleelevene i Porsgrunn sier seg enig i at elevrådet har stor innflytelse på skolen, kan dette likevel sees som en indikasjon på at elevrådet har tillit blant elevene. Dette kan igjen forstås i sammenheng både med arbeidet med å styrke elevrådsarbeidet i Porsgrunnskolene, og med Rådhusmøtet og den innflytelsen som elevene opplever at de faktisk har gjennom deltakelse på denne arenaen. Kanskje er det fruktene av dette samspillet som holdningene til elevrådet her gjenspeiler.
5. *Elevrepresentanter (herunder elevrådsrepresentanter) versus kommunedinasjon.* Det er denne relasjonen som særlig manifesteres på Rådhusmøtet. Utfra både kvalitative og kvantitative datakilder ser det ut til at denne relasjonen fungerer bra. Her har representanter fra kommunedinasjon og politisk ledelse, maktet å utvikle et forum for dialog og konkret innflytelse som ser ut til å oppleves som reell og attraktiv fra deltakernes og medelevenes side. Dette forumet er heller ikke kun benyttet og verdsatt av de tradisjonelt sett «flinke» elevene.

6. *Elevrådet versus Porsgrunn felles elevråd.* Blant elevrådenes medlemmer ser det ut til at relasjonen til det felles elevrådet er relativt god, og at det blant visse skikt i elevmassen er en viss prestisje i å være med, selv om rådets anseelse blant ulike ungdomsgrupper antakelig har variert en del gjennom den tidsperioden det har eksistert.
7. *Porsgrunn felles elevråd versus kommuneadministrasjon og politikere.* Så godt som samtlige informanter i ulike posisjoner har gitt uttrykk for at Porsgrunn felles elevråd er blitt meget godt mottatt blant kommuneadministrasjon og politikere. En rekke representanter fra rådet selv har særlig fremhevet den gode kontakten og støtten som har eksistert til ordføreren. Også oppvekstkoordinator omtales i liknende termer. Det har ikke blitt rapportert om vesentlige motsetninger mellom Porsgrunn felles elevråd og kommuneadministrasjon og politikere.
8. *Porsgrunn felles elevråd versus «ungdomspolitikere».* De aller fleste av Porsgrunns ungdomspolitikere i bystyret har bakgrunn fra Porsgrunn felles elevråd. Uansett årsaksforhold, er det tette bånd og gode forbindelser mellom rådet og ungdomspolitikere, som i mange tilfeller viderebærer problemstillinger og forslag fra rådet til bystyret. Denne relasjonen ser altså ut til å ha fungert godt, og det har ikke vært rapportert om vesentlige motsetninger mellom Porsgrunn felles elevråd og «ungdomspolitikere».
9. *Porsgrunn felles elevråd versus øvrige elever.* Flere forhold peker i retning av at denne relasjonen ikke har fungert tilfredsstillende. Fra medlemmer i det tidlige Porsgrunn felles elevråd blir det særlig gitt uttrykk for at det hadde utviklet seg en distanse mellom rådet og bredere ungdomsgrupper. Dette settes blant annet i sammenheng med at en rekke forhold – som sterk medieoppmerksomhet, mye positiv støtte og åpne kanaler til sentrale posisjoner blant kommuneadministrasjon og blant politikere, og den generelle viraken som ble de unge medlemmene til del – gikk litt «til hodet» på dem. Det kan derfor stilles spørsmål om Porsgrunn felles elevråd på denne måten utviklet elitistiske holdninger på egne vegne, og at de også ble oppfattet slik av bredere ungdomsgrupper. Antakelig har slike holdninger gått en del i bølger. Men også representanter fra nyere utgaver av rådet gir uttrykk for at kontakten med de bredere lagene av ungdom ikke har vært god nok. Dette er et problem som de det siste året har arbeidet målbevisst med. Undersøkelsen gir imidlertid indikasjoner på at dette foreløpig ikke har lyktes. Vi har likevel ikke noe klart inntrykk av at medlemmene i Porsgrunn felles elevråd i 2002 er blitt betraktet som en elite blant øvrig ungdom, slik tendensen kanskje har vært tidligere. Blant enkelte ungdomsgrupper er det også en viss prestisje knyttet til å være medlem i Porsgrunn felles

elevråd. Spørsmålet er likevel om slike positive holdninger når langt nok ut, dvs. om bredere lag av elevene føler at Porsgrunn felles elevråd er «deres» representanter. En eventuell manglende identifikasjon og «eierforhold» til rådet må derfor også sees i sammenheng med dette, og den uklarheten som ser ut til å ha eksistert – det minste i praksis – vedrørende videregående skoles representasjon i Porsgrunn felles elevråd.

6.2 Hvor bredt favner medvirkningsarbeidet?

Spørsmålet om hvor bredt medvirkningsarbeidet i Porsgrunn har favnet, er helt sentralt i en vurdering av prosjektets velykkethet. Svaret er ikke entydig. Det er ikke noe som tyder på at elevrådsarbeidet på de enkelte ungdomsskolene i Porsgrunn, og elevenes opplevelse av demokrati og medvirkning i skolehverdagen, er sterkere utviklet i Porsgrunn enn andre steder.

Rådhusmøtet ser ut til å fungere etter intensjonen: jo mer elevene deltar, dess mer positive er de til møtet. Opplevelsen av at de unge her har reell medvirkning er relativt utbredt. Møtet er heller ikke bare for de flinkeste elevene. En rekke konkrete saker som er blitt foreslått av elevene er blitt satt ut i livet. Som kanal for medvirkning tyder derfor mye på at Rådhusmøtet favner relativt bredt. Likevel virker forarbeidet til Rådhusmøtet tilfeldig. For de som deltar kan møtet nok i stor utstrekning bli opplevd som en enkelthending der og da.

Det ser ikke ut til at Porsgrunn felles elevråd i tilstrekkelig grad har maktet å kommunisere, og å bli sett på som representanter av og for bredere elevgrupper. Denne organisasjonen har nok i stor utstrekning levd sitt eget liv i tett tilknytning til politikere og administrasjon, men samtidig i avstand til de brede ungdomsgruppene.

6.3 Porsgrunn felles elevråd: skole for politisk erfaring og personlig vekst og/eller skuebrød for kommunen?

Porsgrunn felles elevråd, både som høringsinstans for kommunen, gjennom den velviljen de er blitt møtt med i kommuneadministrasjon og blant politikere, og som foredragsholdere i kommuneeksterne sammenhenger, ser i stor grad ut til å ha fungert som en «skole» for medlemmene. Arbeidet har etter all sannsynlighet gitt dem både en unik erfaring og innsikt i politiske prosesser på lokalnivå, og ikke minst muligheter for personlig vekst.

Vi må likevel advare mot tendensen til at Porsgrunn felles elevråd sin virksomhet som foredragsholdere, «ansikt utad» og unge representanter for

kommunens medvirkningsarbeid i eksterne, nasjonale og internasjonale sammenhenger, til tider ser ut til å ha gått på bekostning av kontakten med bredere lag av elevene og funksjonen som representanter for elevenes interesser.

6.4 Det gode liv

Målsettingen om «det gode liv» er en av formuleringene som inngår i begrunnelsen for Porsgrunnmodellen. I forlengelsen av slike perspektiv legges det vekt på at barn og unge gjennom medvirkning skal oppleve å bli tatt på alvor, de skal gis «trygghet», «muligheter» og «oppleve suksess i hverdagen». I modellen ligger også at det skal utvikles et bredere samarbeid mellom hjem og skole. Disse målsettingene, som ikke direkte er knyttet til demokratiutvikling, peker mot mulige effekter som samtidig er inkorporert i målsettingen. I dette perspektivet ligger også et mål om at relasjoner mellom barn og voksne skal bli bedre og at kløfter mellom generasjoner skal bygges ned.

Problemet oppstår når dataene gir indikasjoner på at avstanden mellom barn og unge og de voksne, er minst like stor i Porsgrunn som andre steder. Arbeidet med medvirkning ser ikke ut til å ha ført til noe bedret klima mellom voksne i brei forstand og barn og unge. Det gjelder forholdet til lærere i klassesituasjonen, politikere og andre voksne. Tvert om, disiplinproblemene i skolen oppleves som større. En nærliggende konklusjon er at skolen, verken gjennom en særskilt satsing på medvirkning, eller på andre måter, har klart å utvikle spesielt gode samarbeidsrelasjoner. I tillegg kommer at vi særlig på ungdomsskolen kan registrere en stor og generalisert skepsis til politikk og politikere. Mer enn halvparten av de unge i Porsgrunn mener at «mennesker med makt og innflytelse sviker oss unge», og denne andelen er høyere i Porsgrunn enn landsgjennomsnittet. Langs en rekke andre variabler registreres at slik skepsis faktisk er større blant elevene i Porsgrunnskolene enn i landet for øvrig. Tilsvarende viser de indikasjonene som spørreundersøkelsen gir at forholdet mellom ungdom og voksne generelt heller ikke er bedre i Porsgrunn.

I seg sjøl er ikke disse funnene viktige eller avgjørende relatert til hovedproblemstillingen om demokrati og medvirkning. Likevel, når vi heller ikke finner andre tydelige indikatorer på at Porsgrunnmodellen oppdrar til demokrati, blir dette enda en indikasjon på at Porsgrunnmodellen feiler i forhold til å kommunisere med de brede barne- og ungdomsgruppene. Porsgrunnslever på både ungdomsskole og videregående er imidlertid mer

skeptiske til politikk, de snakker betydelig mindre om politikk på skolen, blant venner m.m enn i landet for øvrig, flere sier seg «enig» i at «ungdom flest ikke er interessert i politikk» og færre sier seg «enig» i at «det er mulig for ungdom under 18 år å påvirke politikken».

6.5 Samfunnsengasjement, holdninger til politikere og til små og store spørsmål

Rådhusmøtet er en arena der barn og unge møter sentrale politikere og representanter for Porsgrunn kommune. Ut fra ulike datakilder ser denne institusjonen ut til å fungere bra. Likevel er politikerforakt og mangel på politisk interesse utbredt. Vi konfronterte både lærere, elevrådsmedlemmer, kontaktklærere og politikere med denne problemstillingen. Svarene peker i samme retning: elevene ser ikke det som skjer, for eksempel på Rådhusmøtet, som «politikk». Dette er kun arenaen for «de nære ting», i form av tiltak de er opptatt av som angår skole og nærmiljø. «Politikk», derimot, assosieres med de profesjonelle stortingspolitikere, og med spørsmål som «ofte er så innviklet at folk flest ikke forstår hva det dreier seg om», slik det ble formulert i spørreskjemaet. Andelen porsgrunns elever som sier seg enig eller delvis enig utmerker seg som betydelig høyere enn landsgjennomsnittet. I den grad dette kan tolkes som uttrykk for opposisjon og skepsis til autoriteter samsvarer disse holdningene med den sterkere tendensen til bråk og uorden i skolesituasjonen blant Porsgrunns ungdomsskoleelever. Kanskje kan også den lave organisasjonsdeltakelsen blant elevene på dette skoletrinnet sees i sammenheng med dette.

Relatert til samfunnsengasjement peker resultatene i to retninger. På den ene siden fungerer Rådhusmøtet bra med hensyn til arbeidet med «nære ting» som rimeligvis har stor betydning for elevene, på tross av at bare et mindretall av elevene oppgir å ha deltatt i forberedelser til Rådhusmøtet. På den andre siden ser det ut til at man ikke har maktet å synliggjøre de ideelt sett eksisterende forbindelseslinjene fra dette nivået (skole, lokalområde), dvs. «den lille politikken», videre til «den store politikken» i form av mer overordnede politiske og samfunnsrelaterte spørsmål. Å styrke og synliggjøre slike forbindelser vil med andre ord være viktig for framtidig arbeid med medvirkning.

Samtidig må vi konstatere at vi også på det videregående trinnet finner at Porsgrunns elevene skiller seg fra landsgjennomsnittet i relasjon til en rekke relevante spørsmål, men her i en retning som kanskje kan tolkes i medvirkningsarbeidets favør. I Porsgrunn er det flere som er aktive i «annen

politisk organisasjon», flere som har «deltatt i ulovlige aksjoner», flere som har «deltatt i underskriftsaksjon» og flere som har «boikottet bestemte produkter eller firmaer». Det er også kommet fram at det på allmøtet for elevene ved Porsgrunn videregående skole i 2002 med stort flertall ble gjort vedtak om å legge vekt på å benytte seg av *sivil u lydighet* dersom situasjonen krever det. I 2001 krevde situasjonen det: elevene boikottet undervisningen mot skoleadministrasjonens ønske om å flytte noen 3. klasser fra skolen over til andre bygninger for å få plass til de nye 1. klassingene. Elevene vant, og overflyttingen ble ikke gjennomført. Ser man dette i sammenheng finner vi altså en markert tendens til å orientere seg i retning av- og bifalle utenomparlamentarisk politisk arbeid blant elevene på videregående skole i Porsgrunn. Dette bildet blir også bekreftet av samfunnsfaglærere på skolen.

En første mulig tolkning er her at dette kan forstås som et kanskje noe uventet resultat av medvirkningsarbeidet. Elevene på ungdomsskolen skiller altså sterkt mellom engasjement og respons på saker som angår «nære ting» på den ene sida, og «politikk» på den andre. Når de da «etter å ha blitt tutet ørene fulle om at de bør tenke sjøl, at de skal være kritiske, at de har noe å si og at elevenes engasjement er viktig» (som en informant fra Porsgrunn felles elevråd sa det), kan dette sees som en mulig årsak til at et større antall elever på videregående skole i Porsgrunn – sammenliknet med landsgjennomsnittet – er positive til utenomparlamentarisk politisk arbeid. Om denne tolkningen er riktig vil også eksistensen av de små, men likevel relativt markante grupperingene som holdt til på Gamle Posten, og som på mange måter representerte «alternative» og utenomparlamentarisk orienterte holdninger til politisk arbeid, kunne sees som stimulert av medvirkningsarbeidet.

Men det er også andre forhold som spiller inn og gir rom for en alternativ tolkning. Ifølge flere informanter, inkludert eldre samfunnsfaglærere på videregående skole, har det lenge før medvirkningsarbeidet startet opp eksistert markante politiske miljøer som har vært orientert i utenomparlamentarisk retning. En alternativ tolkning er derfor at den sterke utenomparlamentariske orienteringen til elevene på Porsgrunn videregående skole i stedet har sitt utspring i eldre lokale tradisjoner, og dermed må forstås som uavhengig av medvirkningsarbeidet.

En tredje og modererende tolkning av de to foregående kan være at impulser fra denne tradisjonen kan ha samvirket med klimaet og holdningene som er vokst fram av medvirkningsarbeidet, slik at det er vanskelig å si hvor tyngdepunktet i disse drivkreftene har ligget. Det har vært hevdet av tidligere medlemmer i Porsgrunn felles elevråd at «alternativmiljøene» også vokste i medvirkningsarbeidets tidlige «gullalderfase», noe som antyder at for

eksempel rådets mer konvensjonelle «politikerprofil» også kan ha stimulert sin egen *motreaksjon* i form av disse grupperingen som jo prinsipielt stiller seg kritisk til den tradisjonelle politikken, og ikke minst understreker dens avstand til velgerne. Vi kan heller ikke utelukke at oppblomstring av protestholdninger ved Porsgrunn videregående skole skyldes en tilfeldig konjunktur i forbindelse med en konkret sak.

I den grad en eventuell oppblomstring av slike grupper har sammenheng med medvirkningsarbeidet, viser dette at de sosiale prosessene som her er satt i gang kan ta veier som kanskje ikke var i initiativtakernes intensjon når arbeidet startet opp. Disse ulike tolkningene gir ikke minst sterke indikasjoner på *kompleksiteten* i de sosiale prosessene som kan ligge bak resultatene vi har registrert. Mot en slik bakgrunn kan vi også forstå «ungdomspolitikernes» tilstedeværelse. Det er nærliggende å se det markante antallet unge politikere i Porsgrunn som et resultat av medvirkningsarbeidet, særlig ettersom flere av dem har hatt bakgrunn som tidligere medlemmer av Porsgrunn felles elevråd. Likevel er det også her problematisk å slå fast et enkelt årsaksforhold.

På mange måter kan vi se prosessene i medvirkningsprosjektene som primært fokusert på «de nære ting». Dette er selvsagt både relevant og viktig, ikke minst for å involvere yngre aldersgrupper i arbeidet og for å tilby muligheten til relativt direkte og konkrete resultater. Likevel kan det se ut til at dette fokuset, i et større perspektiv, virker i retning av å skape en viss «nærsynthet», der forbindelsene fra «den lille politikken» til «den store politikken» i liten grad trekkes. De unge blir i hovedsak til «brukere» av kommunale «tilbud», og begrenser seg til å være orientert mot det lokale og mot saker som primært er relativt snevert orientert mot egen aldersgruppe. En slik tendens til å begrense ens politiske engasjement til fokusering på egeninteresser og «de nære ting», er også en vesentlig strømning i det større politiske landskapet. Å forsøke å motvirke dette, og den motviljen mot «den store politikken» som en slik nærsynthet kan sees som uttrykk for, vil med andre ord også kunne forstås som en kamp mot større sosiale strømninger i samtiden. Samtidig kan man innvende mot kritikken som ligger i disse bemerkningene, at for å involvere barn og unge i politiske prosesser, så må man begynne med det konkrete, det lokale og det som har umiddelbar relevans.

Likevel, i den grad politikk og politisk engasjement også innebærer en interesse for- og en investering i mer overordnede politiske spørsmål, vil det være viktig å skape grobunn for at slike forbindelser faktisk kan bli synlige for de unge aktørene. Man kan stille spørsmålet om i hvilken grad dette er

mulig. Her er det viktig å understreke at et slikt «klima» også kan innebære en større avstand til den konvensjonelle politikken, og ikke minst fremveksten av både sterkt kritiske og mer ekstreme holdninger som kan være ubehagelige for det voksne «establishment» (for å si det litt gammeldags) å takle. Kanskje er det nettopp dette som ligger bak den orienteringen i utenomparlamentarisk retning som vi finner blant elevene på Porsgrunn videregående skole. Likevel burde vi da som en konsekvens også funnet større opptatthet og interesse for politikk og samfunnsspørsmål generelt. En slik sammenheng eksisterer ikke når elevene på Porsgrunn videregående sammenlignes med videregående elever andre steder i landet.

6.6 Harmonisering på maktas premisser?

I arbeidet med å evaluere medvirkningsarbeidet vil vi bemerke det påfallende *fraværet av konflikter* som er registrert mellom de unge og representanter for politikk og kommuneadministrasjon. Her kan vi stille spørsmålet om dette skyldes at ungdommens interesser slik de har manifestert seg i Porsgrunn faktisk er så ukontroversielle som et slikt fravær antyder? I så fall, betyr dette at ungdommene her sosialiseres inn i en harmoni med «makta» i form av kommunepolitikere og administrasjon? Trengs i stedet en «farliggjøring» av ungdomspolitikken?

En av ungdomspolitikere som stiller seg kritisk til visse deler av medvirkningsarbeidet, sier det slik:

Porsgrunnmodellen legger for mye vekt på å ta de unge inn i politikken, til makta, i stedet for å flytte makta ut til elevene. Porsgrunnmodellen går ikke langt nok i å gi innflytelse, og foregår altfor mye på de voksnes og politikernes premisser. Det er for lite direkte demokrati og sjølstyre.

Et tidligere medlem av Porsgrunn felles elevråd har blant annet kommentert:

De som lytter mest til PFE er politikerne.

To som var medlemmer av det første rådet uttaler:

Før var det en kamp om å få makt. Nå er det en kamp om å utøve makt.

PM funker for de som er interessert og ressurssterke. Det skaper politikereliter.

For Porsgrunn felles elevråds del ser det med andre ord ut til at disse utsagnene i stor grad peker i samme retning som resultatene ovenfor: Porsgrunn felles elevråd mangler gode forbindelseslinjer og kontakt med bredere lag av ungdom. Dette kan sees som en parallell til at manglende

velgeroppslutning og medlemsflukt fra idèorganisasjonene i det minste delvis kan skyldes at dagens profesjonelle politikere mangler kontakt med bredere velgermasser. I så fall er altså de unge «politikere» i rådet langt fra alene om å ha dette problemet, uten at dette gjør det mindre alvorlig. Er nærheten og det gode forholdet til politikere og kommuneadministrasjon som man i utgangspunktet vil se som en fordel, i stedet blitt til et problem som medfører at kontakten til større ungdomsgrupper er blitt stemoderlig behandlet?

Har Porsgrunn felles elevråd blitt forført av en velfungerende «politikerskole» der man har utviklet en «politikerstil» og en væremåte som forsterker avstanden til elevene de var ment til å representere (trass i at dette fra medlemmenes side er blitt forsøkt motarbeidet i seinere tid)? Her må vi sterkt understreke at en slik antydning ikke er ment som noen personkritikk av medlemmene i Porsgrunn felles elevråd!

Opprettingen av Ungdomsutvalget der også representanter for ungdomsorganisasjonene deltar, kan sees som et tiltak som eventuelt kan bedre en slik kontakt. Hvordan dette vil virke er det imidlertid for tidlig å ha noen oppfatning om.

6.7 Noen råd og forslag til forbedringer

Evalueringsarbeidet gir grunnlag for å komme med noen forslag til forbedringer. Punktene bør ikke forstås som annet enn råd og forslag som hele tiden må vurderes ut fra den kompetansen og de erfaringene som de involverte aktørene i Porsgrunn kommune allerede innehar:

1. *Rådhusmøte for eldre aldersgrupper.* Rådhusmøtet for de yngre aldersgruppene fungerer godt. Kunne det være mulig å eksperimentere med et tilsvarende tiltak der også eldre ungdommer kunne delta i et slikt «direkte demokrati», og hvor også mer overordnede spørsmål kunne tas opp?
2. *Direkte valg på representantene fra Porsgrunn felles elevråd i Ungdomsutvalget.* Dataene antyder at forbindelsen mellom elevene og elevrådene på den enkelte skole fungerer relativt bra, mens kontakten mellom Porsgrunn felles elevråd og de bredere elevgruppene ikke er tilfredsstillende. Kunne dette bli bedre ved at representantene velges direkte av elevene?
3. *Forbedring av informasjonsstrømmen.* For å synliggjøre og forbedre kontakten til Porsgrunn felles elevråd bør det legges mye arbeid i å forbedre informasjonen om rådets (og Ungdomsutvalgets) arbeid til bredere elevgrupper.

4. *Gjeninnføring av statuslister.* Informasjonsstrømmen kan trolig forbedres ved gjeninnføring av statuslister. Dette kan gi både Porsgrunns innbyggere, inkludert barn og unge, og omverdenen verdifullt innsyn i hvilke tiltak som hvert år er gjennomført. Her må det legges vekt på enkel utforming slik at arbeidet med slike lister ikke tar for mye tid.
5. *Kommunen må være tydelig på hva den vil.* Dette innebærer å utvikle en systematisk oppmerksomhet på nødvendigheten av å tydeliggjøre målsetting og mandat for det opprettede Ungdomsutvalget som Porsgrunn felles elevråd er blitt en del av.
6. *Arbeid med formidling utad må ikke gå på bekostning av den interne ivaretagingen av medvirkningstiltakene.* Arbeidet med formidling er selvsagt viktig. Men til tider kan dette fremtre som formidling av et «glansbilde» utad som oppleves å stå i stor kontrast til strevet som skal til for å drive og realisere tiltakene i praksis. Når flere av de unge opplever at de arbeider mer for Porsgrunns ansikt utad, enn med å representere elevenes interesser innad, er denne grensen overtrådt.
7. *Det bør legges vekt på å synliggjøre forbindelser mellom «den lille» og «den store politikken» i medvirkningsarbeidet.* Dette er en meget krevende oppgave, og en oppgave som politikere også utenfor Porsgrunn står overfor.
8. *Det bør vurderes å endre linjestrukturen slik at ansvaret for ungdomspolitikken tydeligere forankres ett sted. Slik forholdet er i dag kan det lett oppstå uklarhet i eierforhold.*

Uansett de svake punktene som denne evalueringen har påpekt i måten Porsgrunn kommune har drevet medvirkningsarbeidet på, så skal kommunen ha stor ros for viljen som er vist til å ta barn og unges medvirkning på alvor, til å prøve og feile, og til hele tiden å være parat til å endre og forbedre tiltak og fremgangsmåter underveis.

Summary

The «Porsgrunn Model» – which is the principal basis for the effort to promote the participation of children and young people in political processes in Porsgrunn – attempts to strengthen the *pupils' councils* at the various school levels. Pupils in all classes of primary and lower-secondary school (6–16 year olds) prepare and decide the priority of concrete proposals and suggestions for improvements covering both the school and the general neighbourhood. Pupils from primary school (6–12 year olds) and lower-secondary school (13–16 year olds) elect representatives to present these suggestions at the annual «*Town Hall Meeting*». Here they meet representatives from the municipality's political and the administrative bodies, and arrive at a mutual agreement on the allocation of a certain amount of money to the recommended proposals. From each pupils' council at each lower- and upper-secondary school representatives are chosen to the *Pupils' Common Council in Porsgrunn*, which has an independent right to present comments and proposals in regard to all items on the agendas of the municipality that are related to children or youth, prior to further political appraisal by the town council or other political institutions at the municipal level.

The work to promote participation has also included a series of *projects external to the school arena* whose intention has been to protect, enhance and make visible the interests of children and young people in the daily life of the municipality. The present evaluation focuses mainly on projects and practices directly or closely related to the school arena.

Our findings can be summarised as follows:

- The effort to promote the participation of children and youth in political processes in Porsgrunn consists of a series of projects that together form a totality, and that emanate from a cluster of underlying objectives. Since these objectives are formulated in general terms, precise evaluation of the results is problematic.
- The ideational basis for the projects is complex, covering ambitions ranging from creating a «good life» for children and young people in Porsgrunn to guaranteeing their participation in political decision-making processes. A key term appears to be «participation». Whether participation also includes co-determination is however unclear. There appear to be three main objectives. The *first* refers to welfare in general. It includes

a) securing children and young people a sound and secure upbringing, b) strengthening cooperation between home and school, and between adults and children and c) giving children and young people trust and responsibility, and allowing them to experience a sense of achievement. The *second* main objective, covered by the term «participation», involves coaching young people for democracy and encouraging them to feel that their views and priorities rank more or less equal with those of adults. The emphasis on participation implies a *third* main objective: that the various projects should, in aggregate, serve to instil in young people a greater interest in politics and in social issues in general.

- Based on quantitative measures, the projects encompassed by the term «Porsgrunn Model» do not appear to have the effect that might be expected, given their aim of creating greater insight into and interest in political and social issues. We have been unable to clearly demonstrate that young people in Porsgrunn are more involved in social issues, or that they have greater competence, interest or insight into political decision-making, than young people elsewhere in Norway. On the contrary, young people in Porsgrunn tend to be less concerned with such issues.
- Equally, the quantitative empirical data do not indicate that young people see themselves as having more influence on political processes in Porsgrunn than young people elsewhere in the country. Just as many, or more, believe that politicians take little account of most people's views, or that people in positions of power and influence are letting young people down. Nor do young people at Porsgrunn schools feel that they wield more influence than young people elsewhere in the country. However, the pupils' councils at lower-secondary schools enjoy much confidence among their peers. This is attributable to the strengthening of the pupils' councils, which was an important aim of the effort to promote participation in Porsgrunn. Unfortunately we are unable to compare result from Porsgrunn in this respect with the rest of the country.
- The so-called Town Hall Meeting appears, on several variables, to fulfil its intention of stimulating participation and involvement in local decision-making processes. Youngsters are drawn into discussions that they perceive to be both meaningful and important. Nevertheless the overall effort to promote participation does not appear to have led to greater interest in and understanding of politics and social issues in a broader, deeper sense. This may be because the Town Hall Meeting remains focused on «minor issues». Securing new benches for schoolyards, or stereo equipment for the gym, is a far cry from party politics and general elections. The Town Hall Meeting is quite simply not looked upon as politics. Attendance at the meeting is uneven, and most young

people neither take part in preparations for the meeting nor attend the meeting itself.

- The activities of the Pupils' Common Council in Porsgrunn (PCCP) are likely to have contributed to the recruitment of young politicians to the town council. The PCCP has been very well received by the municipal administration and politicians. Participation in the PCCP has in all probability given its members unique experience and insight into political process at the local level as well as opportunities for personal development. Even so, the PCCP appears to have lived its own life as a small circle having little contact with the young people it was supposed to represent, despite recent years' deliberate effort to prevent this. The PCCP seems to have communicated more with politicians and the municipal administration than with the broad mass of pupils. This may be because the PCCP's statutes and underlying premises were inadequately formulated. Although the PCCP, particularly at an early stage, helped to progress important issues, at the national as well as the local level, it has essentially acted as a consultative body for the municipal machinery. This may have impeded direct communication between broad groups of young people and the politicians. The PCCP's termination and replacement by a so-called Youth Committee confirms its failure to fulfil its intended role. On the other hand, the institution of a new committee exemplifies a will to revise and improve the participation effort.
- There are clear indications of the existence of a counterculture with extra-parliamentarian sympathies among upper-secondary pupils in Porsgrunn. Whether this culture can be linked to the Porsgrunn Model is a moot point since such groupings have traditions going back to the 1960s in Porsgrunn. However, the groupings can be viewed as a result of attitudes which the participation effort has sought cultivate.
- Relations between young people and adults do not appear to be better in Porsgrunn than in other districts. Inter-generational friction is no less in evidence in Porsgrunn than elsewhere whether measured in terms of contempt for politicians, disassociation from adults in general, or, for example, in terms of discipline problems at school. On the contrary, such phenomena tend to be more frequent in Porsgrunn.
- We find no indications that the effort to promote participation has raised membership of voluntary organisations. Indeed involvement in such organisations is lower in Porsgrunn than elsewhere in the country. Where participation in organisations of a political and environmental nature is concerned, there is no difference between Porsgrunn and the country as a whole.

- This said, the municipality of Porsgrunn does appear to have achieved significant direct communication with sections of its youth population, primarily through the Town Hall Meeting and also, to some degree, through the Pupils' Common Council. This communication represents an important communication channel and serves to anchor young people's priorities and desires in the municipal decision-making machinery.

Litteraturliste

- Ahrner, G. & P. Apostolis (2002): *Organisationer, samhälle och globalisering. Studentlitteratur*, Lund Sid 147-162.
- Almås, R. (1990): *Evaluering på norsk. Ei innføring i vurdering av prosjektarbeid og handlingsretta forskning*. Oslo.
- Andersen, J. (2000): «Borgerne og det lokale styre». I Goul Andersen, J., L. Torpe og J. Andersen (red.): *Hva folket magter. Demokrati, magt og afmag*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Baklien, B. (1993): *Evalueringsforskning i Norge*. Oslo: *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 34, 261-374.
- Beck, U. & E. Beck-Gernsheim (2002): *Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: Sage.
- Beck, U. (1999): *World Risk Society*. Cambridge: Polity Press
- Bengtsson, H.A. (1999): «Demokratins ideal och det civila samhället». I Bengtsson, H.A., J. Bengtsson, M. Dahlkvist, K. Hultman, P. Wirtén (red.): *Civilsamhället som demokratins arena*. SOU 1999:112.
- Bjurstrøm, E. (1982): *Generasjonsopprøret: ungdomskulturer, ungdomsbevegelser og tenåringsmarked fra 50- til 80-årene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bjørklund, T. og Saglie, J. (2000): *Lokalvalget i 1999. Rekodlav og rekordhøy deltagelse*. ISF-rapport 12:2000: Institutt for samfunnsforskning
- Bortne, Ø., G. Grendstad, P. Selle & K. Strømsnes (2001), *Norsk miljøvernorganisering mellom stat og lokalsamfunn*. Oslo: Samlaget.
- Brox, O. (1995): *Praktisk samfunnsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Castells, M. (1999): *The power of identity*. Oxford: Blackwell.
- Egeberg, M., J.P. Olsen og H. Sætren (1978): «Organisasjonssamfunnet og den segmenterte stat». i J. P. Olsen (red): *Politisk organisering. Organisasjonsteoretiske synspunkt på folkestyre og politisk ulikhet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, E.O. (red.)(1995): *Deliberativ politikk. Demokrati i teori og praksis*. Oslo: Tano forlag 1995.
- Evensen, R. (2002): *Gamle Posten. Evaluering*. Porsgrunn. Porsgrunn Kommune
- Frønes, I (1996): *De likeverdige: om sosialisering og de jevnaldrendes betydning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Frønes, I. og R. Brusdal (2002): *På sporet av den nye tid. Kulturelle varslere for en nær fremtid*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Giddens, A. (1999a): *Runaway world. How globalisation is reshaping our lives*. London: Profile Books.
- Giddens, A. (1999b): *Den tredje vei. Fornyelsen av sosialdemokratiet*. Oslo: Pax Forlag.
- Goul Andersen, J., L. Torpe & J. Andersen (2000): «Indledning. Demokrati, magt og afmagt». I Goul Andersen, J., L. Torpe, J. Andersen (red.): *Hva folket magter. Demokrati, magt og afmagt*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Habermas, J. (1984): *The Theory of Communication*. Vol 2. Boston: Beacon Press.
- Haug, P. (1994): Evaluering – vitenskap eller politikk? I Ålvik, T. (red.): *Skolebasert vurdering – en artikkelsamling*.
- Hernes, G. & W. Martinussen (1980): *Demokrati og politiske ressurser*. Oslo: NOU, 1980:7.
- Hovland, A., E. Storvoll (1997): *På rett kjøll? Ullersmoprosjektet 1992-1996*. NOVA-rapport 1/1997. Oslo: Norsk institutt for forsknings om oppvekst, velferd og aldring.
- Inglehart, R. (1990): *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Klausen, K. K. & P. Selle (1996): The third Sector in Scandinavia. *Voluntas* 7, 99–122.
- Kuhnle, S. & P. Selle (1990): «Meting Needs in a Welfare State: Relations between Government and Voluntary Organizations in Norway». I Ware, A. & R. E. Goodin, (ed.): *Needs and Welfare*, s. 165–184. London: Sage.
- Kuhnle, S. & P. Selle (1992): «Government and Voluntary Organizations: A relational perspective». I Kuhnle, S. & P. Selle (red.): *Government and Voluntary Organizations. A relational perspective*, s. 1–33. London: Avebury.
- Lidén, H. & G. Ødegård (2002): *Ungt engasjement. Ungdoms samfunnsengasjement og lokalpolitiske deltakelse*. NOVA-rapport 6/2002. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Lidén, H. (2003): «Ungdomsråd og politisk medborgerskap». I Engelstad, F. & G. Ødegård (red.): *Ungdom, makt og mening*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lillestøl, K. (1996): *Porsgrunn Modellen. Systematisk medvirkning fra barn og unge*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Løchen, Y. (1965): *Idealer og realiteter i et psykiatrisk sykehus*. Oslo. Universitetsforlaget.
- Martinussen, W. (2003): *Folkestyre? Politisk medborgerskap i Norge den siste mannaldren*. Makt- og demokratiutredningens rapportserie, Oslo: Makt- og demokratiutredningen (in pres)

- Nilsen, E.: Forord. I Lillestøl, K. (1996): *Porsgrunn Modellen. Systematisk medvirkning fra barn og unge*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Ogden, T (1984): Prosjektevaluering – Problemer og muligheter ved valg av strategi og metoder. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 21:626-635.
- Olsen, J. P., H. Sætren (1980): *Aksjoner og Demokrati*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Patton, M.Q. (1990): *Qualitative evaluation and research method*. Second edition. Newbury Park: Sage Publications.
- Petersson, O., A. Westholm & G. Blomberg (1989): *Medborgarnas makt*. Stockholm: Carlssons bokförlag
- Porsgrunn kommune(2002): *Porsgrunn – for barn og unge*. (Pamflett som omhandler målsettinger for medvirkningsarbeidet.)
- Porsgrunn Kommune: *Barne- og ungdomsplan, del 1*. Porsgrunn 1988.
- Porsgrunn Kommune: *Sammen om Porsgrunn. Langtidsplan for Porsgrunn*. Porsgrunn 2000.
- Rose, L. (2002): «Normer og roller – borgerpliktens endelikt?» I Aardal, B. (red.): *Valgdeltakelse og lokaldemokrati*. Oslo: Kommuneforlaget
- Rothstein, B. (2001): Social Capital in the Social Democratic State. The Swedish Model and Civil Society. *Politics and Society* 29(2):209-240
- Selle, P. & B. Øymyr (1995). *Frivillig organisering og demokrati: Det frivillige organisasjonssamfunnet endrar seg 1940-1990*. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Sivesind, K. H. & G. Ødegård (2003). «Makt i de frivillige hender. Skaper frivillige ungdomsorganisasjoner engasjerte samfunnsborgere?» I Engelstad F. & G. Ødegård (red.): *Ungdom, makt og mening*. Oslo: Gyldendal Akademisk (in pres).
- Skretting Jacobsen, I. (1997): *Porsgrunnmodellen i grunnskolen i Porsgrunn kommune*. Prosjektoppgave Høgskolen i Telemark. Bø.
- Slagstad, R. (1998): *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax.
- Steinsvik, Å. (1995): *Slik gjør vi det! Om barn og unges medvirkning i kommuneplanlegging i Porsgrunn*. UNGforsk rapport 1/95. Oslo: Norsk institutt for forsknings om oppvekst, velferd og aldring.
- Stortingsmelding nr. 39 (2201-2002): *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*. Barne- og familiedepartementet.
- Stortingsproposisjon nr. 82 (2000-2001): *Om lokaldemokrati, velferd og økonomi i kommunesektoren 2002*.
- Sverdrup, S. (1994): *Evaluering av informasjons- og markedsføringstiltak for kollektivtransport i fylkene*. Oslo: Arbeidsrapport nr. 2-1994. Oslo.
- Sverdrup, S. (2001): *Evaluering. Faser, design og gjennomføring*. Oslo: Fagbokforlaget.

Thörn H. (2002): *Globaliseringens dimensjoner: Nationalstat, världssamhället, demokrati och sociala rörelser*. Stockholm: Atlas.

Torpe, L. & J. Goul Andersen (2000): «Tilskuerdemokrati eller deltagerdemokrati?» I Goul Andersen, J., L. Torpe, J. Andersen (red.): *Hva folket magter. Demokrati, magt og afmag*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Torpe, Lars (2000): «Foreninger og demokrati». I Goul Andersen, J., L. Torpe, J. Andersen (red.): *Hva folket magter. Demokrati, magt og afmag*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Watts, M.W., A. Fisher, W. Fuchs & J. Zinnecker (1989): *Contemporary German Youth and Their Elders*. Leske Verlag.

Wollebæk, D. & P. Selle (2002): *Det nye organisasjonssamfunnet: demokrati i omforming*. Bergen: Fagbokforlaget.

Wollebæk, D. (2001): Moderniseringen av organisasjonssamfunnet i et generasjonsperspektiv. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 1:1-2001.

Wollebæk, D., P. Selle, H. Lorentzen (2000): *Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi*. Bergen: Fagbokforlaget.

Ødegård, G. (2001): *Ungdomstid i Fredrikstad*. NOVA rapport 6/2001. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Øia, T. (1994): *Norske ungdomskulturer*. Hamar: Oplandske bokforlag.

Øia, T. (1995): *Apolitisk ungdom? Sjølbergsgenerasjonen og politiske verdier*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Aardal, Bernt (2002): «Demokrati og valgdeltakelse – en innføring og oversikt». I *Valgdeltakelse og lokaldemokrati*, Aardal, B. (red): Oslo: Kommuneforlaget.

Andre kilder:

www.ls.no (Læringscenteret sine hjemmesider)

www.porsgrunn.kommune.no

www.ssb.no (Statistisk sentralbyrå sine hjemmesider)

Aftenposten 10. august 1996

Porsgrunn Dagblad 6. februar 2002

Vedlegg: Spørreskjema